

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YAPABİLİRLİKTE YOKSUNLUK BAĞLAMINDA
MİKRO KREDİ UYGULAMASI:
GRAMEEN BANKASI SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cavit ÇOLAKOĞLU

**Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cihan SELEK ÖZ

TEMMUZ-2016

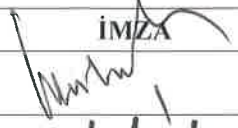

**YAPABİLİRLİKTEN YOKSUNLUK BAĞLAMINDA
MİKRO KREDİ UYGULAMASI:
GRAMEEN BANKASI SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cavit ÇOLAKOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri

“Bu tez **26.07/2016** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Abdulkadir ŞENKAL	Basarılı	
Prof. Dr. Mustafa Kemal AYDIN	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Cihan SELEK ÖZ	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cavit ÇOLAKOĞLU

22.08.2016

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Cihan SELEK ÖZ'e değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Çalışmam sırasında bana her türlü desteği sunan Sakarya Grameen Bankası Mikro Finans Şubesi proje yürütücüleri Ecem KAÇANLAR ve Zeynepgöl ERTOP'a, Türkiye Grameen Bankası İstanbul Anadolu Bölge Müdürü Hasan Hüseyin ÇAĞLAR' a teşekkür ederim. Ayrıca savunma sınavı jüri üyeleri Prof. Dr. Mustafa Kemal AYDIN ve Prof. Dr. Abdulkadir ŞENKAL hocama, lisans ve yüksek lisans dönemi boyunca ders aldığım ve birlikte çalışma fırsatı bulduğum çok değerli hocalarıma da bu vesileyle teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme ve aileme şükranlarımı sunarım.

Cavit ÇOLAKOĞLU

22.08.2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	V
TABLO LİSTESİ	VI
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
ÖZET	IX
SUMMARY.....	X
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM1:YOKSULLUK, YAPAPALİRLİKTEN YOKSUNLUK VE YAPABİLİRLİK BAĞLAMINDA MİKRO KREDİ.....	3
1.1.Yoksulluk Kavramı.....	3
1.2.Yoksulluk Türleri	5
1.2.1.Gelir Yoksulluğu.....	5
1.2.1.1.Mutlak Yoksulluk.....	5
1.2.1.2. Görelî Yoksulluk.....	6
1.2.1.3. Öznel Yoksulluk	6
1.2.2. İnsani Yoksulluk.....	7
1.2.3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	8
1.3. Yoksulluğa Etki Eden Faktörler	9
1.3.1.Demografik Unsurlar	10
1.3.2.Ekonomik Krizler	10
1.3.3.Göç.....	10
1.3.4. Eğitim.....	11
1.3.5.Sağlık.....	11
1.3.6.Gelir Dağılımı.....	12
1.3.7.İşgücü Piyasaları.....	12
1.4. Kadın Yoksulluğu ve Türkiye’de Kadının Durumu	12
1.4.1.Kadın Yoksulluğu ve Yoksulluğun Kadınlaşması.....	12
1.4.2.Türkiye’de Kadın Yoksulluğu	14

1.5. Yoksullukla Mücadele Programları	17
1.5.1.Dünyada Yoksullukla Mücadele Programları	17
1.5.2.Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Programları	21
1.5.2.1.Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu.....	21
1.5.2.2.İşsizlik Sigortası	22
1.5.2.3.Yoksullukla Mücadelede STK’lar ve Farklı Projeler.....	24
1.5.2.4.Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler	26
1.6. Yapabilirlikten Yoksunluk Yaklaşımının Kavramsal Çerçevesi.....	27
1.6.1.Yapabilirlikten Yoksunluk Kavramının Temel İlkeleri	31
1.6.1.1. İşlevsellik ve Yetkinlikler.....	31
1.6.1.2. Özgürlük Kavramı.....	32
1.6.1.3. Özne (Agency) Kavramı.....	33
BÖLÜM 2: YOKSULLUKLA MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK MİKRO	
FİNANSMAN VE MİKRO KREDİ UYGULAMASI.....	35
2.1.Mikro Finansman Yaklaşımı ve Yoksulluk	35
2.1.Mikro Finansman Tarihi	36
2.2.Mikro Finansman İlkeleri	37
2.3.Dünyada Mikro Finansman Modelleri.....	40
2.3.1.Birlik Modeli	40
2.3.2.Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli	40
2.3.3.Topluluk Bankası Modeli	40
2.3.4.Kooperatif Modeli.....	40
2.3.5.Kredi Birlikleri Modeli.....	40
2.3.6.Grameen Tipi Kurulus Modeli.....	41
2.3.7.Grup Modeli	41
2.3.8.Bireysel Model.....	42

2.3.9.Aracı Kuruluş Modeli	42
2.3.10.Sivil Toplum Örgütü Modeli.....	42
2.3.11.Grup Baskısı Modeli.....	42
2.3.12.Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli	43
2.3.13.Küçük İşyeri Modeli	43
2.3.14.Köy Bankacılığı Modeli.....	43
2.4. Mikro Kredi Sistemi	43
2.4.1.Mikro Kredinin Ortaya Çıkışı.....	43
2.4.2.Grameen Bank ve Kuruluşu	45
2.4.3.Grameen Bank'ın Çalışma Prensipleri.....	45
2.4.4.Grameen Bankası Mikro Kredi Verme İlkeleri	48
2.4.5.Grameen Bankası Yönetmel Yapısı	50
2.5. Mikro kredi Sisteminin Karşılaştığı Güçlükler	51
2.5.1.Finansal Yetersizlik	51
2.5.2.İdari Zayıflık.....	52
2.6. Dünya Genelinde Mikro Kredi Uygulamaları.....	52
2.6.1.Asya.....	56
2.6.2.Latin Amerika.....	57
2.6.3.Afrika.....	57
2.6.4.Orta Ve Doğu Avrupa Ve Bağımsız Devletler Topluluğu	58
2.6.5.Kuzey Amerika	59
2.7. Türkiye'de Mikro Kredi Sistemi	59
2.7.1.Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV)	61
2.7.2.TGMP Kredilendirme İlkeleri ve Süreci.....	64
2.7.2.1. TGMP Bünyesinde Verilen Mikro Kredi Çeşitleri.....	67
2.7.2.2. Verilen Mikro Kredilerin Sektörel Dağılımı	68

2.7.2.3. Verilen Mikro Kredilerin Sektörel Dağılımı.....	68
2.7.2.4. Grameen Bankası ve TGMP Karşılaştırılması.....	69
2.8. Yapabilirlikten Yoksunluk ve Mikro Kredi Eleştirisi	70
2.8.1.Mikro Kredi ve Gelir.....	71
2.8.2.Mikrokredi ve Eğitim.....	72
2.8.3.Mikro Kredi ve Sağlık.....	73
2.8.4.Mikro Kredi ve Kadının Güçlendirilmesi	75
BÖLÜM 3: MİKRO KREDİ UYGULAMASININ YAPABİLİRLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMESİ : TGMP SAKARYA ÖRNEĞİ.....	78
3.1.Mikro Kredi Literatür Analizi.....	78
3.1.1.Dünya’da Yapılan Çalışmalar	78
3.1.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	79
3.2.Sakarya İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	81
3.2.1.Nüfus Yapısı.....	81
3.2.2.Eğitim.....	82
3.2.3.Sosyal Güvence.....	83
3.2.4.Sektörel Dağılım.....	83
3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	84
3.4. Ana Kütle ve Örneklem	84
3.5. Veri Toplama Yöntemi	85
3.6. Araştırma Sonuçları ve Değerlendirme	85
3.6.1. Demografik Bilgiler	85
3.6.2. Mikro Kredi Kullanımıyla İlgili Bilgiler.....	90
3.6.3. Yapabilirlikten Yoksunluk İle İlgili Bilgiler	98
3.6.4. Çapraz Tablo Analizleri	98
SONUÇ	110
KAYNAKÇA	115
EK.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

CGAP	: Fakirlere Destek Amaçlı Danışmanlık Grubu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
HPI	: İnsani Yoksulluk İndeksi
HIPC	: Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler
IBRD	: Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası
IDA	: Uluslar Arası Kalkınma Örgütü
KEDV	: Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı
TGMP	: Türkiye Grameen Bankası Mikrofinans Programı
BM	: Birleşmiş Milletler
TİSVA	: Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	: Dünya' Daki Mikro Kredi Programlarından Yararlanan Kişi Sayıları....	54
Tablo 2.2.	: 2012YılındaFinansHizmetlerindenYararlananlar	55
Tablo 3.1	: Nüfus Yapısı.....	83
Tablo 3.2	: Eğitim Yapısı.....	83
Tablo 3.3	: Sosyal Güvence Durumu.....	84
Tablo 3.4	: Sektörel Dağılım.....	84
Tablo 3.5	: Yaş Durumu.....	86
Tablo 3.6	: Medeni Durum.....	87
Tablo 3.7	: Çocuk Sayısı.....	87
Tablo 3.8	: Okula Giden Çocuk Sayısı.....	88
Tablo 3.9	: Eğitim Durumu.....	88
Tablo 3.10	: Sosyal Güvence.....	89
Tablo 3.11	: Konut Durumu.....	89
Tablo 3.12	: Ailede Yaşayan Kişi Sayısı.....	90
Tablo 3.13	: Ailede Çalışan Sayısı.....	90
Tablo 3.14	: Mikro Krediyi Öğrenme.....	91
Tablo 3.15	: Mikro Krediyi Kullanma Amacı.....	91
Tablo 3.16	: Mikro Kredi Kullanım Süresi.....	92
Tablo 3.17	: Mikro Kredi Kullanım Sayısı.....	92
Tablo 3.18	: Mikro Kredi Kullanım Miktarı.....	93
Tablo 3.19	: Mikro Kredi İle Yapılan İş.....	93
Tablo 3.20	: Mikro Kredi Öncesi Gelir Durumu.....	94
Tablo 3.21	: Gelir Artışı.....	94
Tablo 3.22	: Geri Ödeme Sorunu.....	95
Tablo 3.23	: Mikro Kredi İstihdam Durumu.....	95
Tablo 3.24	: Gelir Kullanımı.....	96
Tablo 3.25	: Mikro Kredi Öncesi Çalışma Durumu.....	96

Tablo 3.26	: Mikro Kredi Memnuniyet Durumu.....	97
Tablo 3.27	:Mikro Kredi Tekrar Kullanma.....	97
Tablo 3.28	: Mikro Krediyi Tavsiye Etme.....	97
Tablo 3.29	:Mikro Kredi Uygulamasında Eksiklikler.....	98
Tablo 3.30	:Mikro Kredi Kullanıcılarının Tavsiyeleri	98
Tablo 3.31	:Ailede Karar Alma.....	99
Tablo 3.32	:Bireysel Özgürlüklere Katkı.....	100
Tablo 3.33	:Gelir Harcama.....	100
Tablo 3.34	:Eğitim ve Sağlık İmkânlarına Katkı	101
Tablo 3.35	: Kültürel Faaliyetler-Bilgiye Erişim	102
Tablo 3.36	: Barınma İmkanlarına Katkı.....	103
Tablo 3.37	: Toplumsal Konumun Güçlenmesi.....	105
Tablo 3.38	: Çevrenin Mikro Krediyeye Bakışı.....	105
Tablo 3.39	: Okula Giden Çocuk-Eğitime Katkı.....	106
Tablo 3.40	: Sosyal Güvence-Sağlığa Katkı.....	106
Tablo 3.41	: Yaş-Mikro Kredi Kullanım Amacı	107
Tablo 3.42	: Konut Durumu-Barınma Etkisi	107
Tablo 3.43	: MK Memnuniyet-Tekrar Kullanım	107
Tablo 3.44	: MK Memnuniyet-MK Tavsiye	108
Tablo 3.45	: MK Gelir Artışı-Kadının Güçlendiği Düşüncesi	108
Tablo 3.46	: MK Gelir Artışı-Geri Ödeme Sorunu	109

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Grameen Bankası İşleyiş Şeması.....	51
---------	---------------------------------------	----

Tezin Başlığı: Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Mikro Kredi Uygulaması Grameen Bankası Sakarya İli Örneği	
Tezin Yazarı: Cavit ÇOLAKOĞLU Danışman: Yr. Doç. Dr. Cihan SELEK ÖZ	
Kabul Tarihi: 22.08.2016	Sayfa Sayısı: X (ön kısım) + 127 (tez) + 3
Anabilimdalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilimdalı: İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri	
<p>Mikro kredi , bir yoksullukla mücadele yöntem olarak 1976 yılında Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te başlatılmıştır. Mikro kredi, yoksullara özellikle yoksul kadınlara kendi işlerini kurmaları amacıyla verilen düşük miktardaki kredilerdir. Bu tür krediler toplumda cinsiyetler arası gelir eşitsizliğini azaltmada ve toplumda kadınların konumunu güçlendirmede bir araç olarak kullanılmaktadır.</p> <p>Yoksulluğun kavram olarak tek bir tanımını yapmak zordur. Yoksulluk en dar anlamda gelir eksikliği olarak ele alınsa da gerçek anlamda yoksulluk kişinin veya hane halkının giyim, barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlardan yoksun olması olarak açıklanmaktadır. Yoksulluk en temel tanımıyla, siyasi ve sosyo-ekonomik açıdan temel maddi ve sosyo-kültürel ihtiyaçları karşılayamama durumudur.</p> <p>Yapabilirlik, açlık ve yetersiz beslenme, eğitimsizlik, hastalıklardan kaçınma, sosyal güvencesizlik gibi insanın hayatını zorlaştırıcı zor koşullardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Yapabilirlikten yoksunluk, gelir azlığının olmadığı durumlarda da ortaya çıkabilmektedir. Amartya Sen'in yapabilirlikten yoksunluk kavramına göre yoksulluğu anlayabilmek için kişinin veya hanelerin gelirene değil içinde yaşadıkları hayatlara bakmak gerekmektedir.</p> <p>Bu çalışmada Sakarya Grameen Bankası Şubesi'nden mikro kredi kullanan kullanıcılar ile yüz yüze görüşülerek anket uygulanmış ve mikro kredi uygulaması yapabilirlikten yoksunluk kavramı bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada mikro kredi kullanıcılarına demografik bilgileri içeren sorular, mikro kredi kullanımıyla ilgili sorular ve yapabilirlikten yoksunluk kavramını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Mikro Kredi, Yoksulluk, Yapabilirlikten Yoksunluk	

Title of Thesis: Micro-Credit Programs in terms of the Capability Approach: A Case Of Grameen Bank In The Region of Sakarya

Author: Cavit ÇOLAKOĞLU   **Supervisor:** Assist. Prof. Cihan SELEK ÖZ

Date of Acceptance: 22.08.2016 **Number of Pages:** X (pre text) + 127 (main body) + 3 (App.)

Department: Labour Economics and Industrial Relations

Subfield: Human Resource Management and Industrial Relations

Micro-credit as the method of combating poverty has been launched in Bangladesh in 1976 by Muhammad Yunus. Micro loans are loans of poor people that include of small amount in order to establish their own businesses , especially poor women. Such loans reduce income inequality between the sexes in society and society is used as a tool to strengthen the position of women.

It is difficult to make a single definition for the concept of poverty. Poverty in the narrowest sense, if taken as a lack of income and the poverty people in the true sense of the household or clothing, shelter, are described as the lack of basic needs such as nutrition. The most basic definition of poverty is the situation to meet material conditions of political, socio-economic and cultural needs.

Capability, hunger and malnutrition, lack of education, avoidance of disease is defined as the ability to avoid complicating the difficult conditions of people's lives, such as social insecurity. Doing deprivation can occur in the absence of income scarcity. According to the concept of Amasya Sen, understanding the poverty of individuals requirement looking not only to their households income, but also at the life experience.

In this study, Sakarya Grameen bank micro credit users were questioned face to face interviews and micro-credit branch application is discussed in the capability approach concept. This study are including demographic informations of users, questions about the use of micro-credit and questions intended to measure capability approach.

Keywords: Micro-credit, Poverty, Capability Approach

GİRİŞ

Yoksulluğa yönelik birçok tanım bulunmaktadır. En dar anlamıyla gelir eksikliği olarak ifade edilen yoksulluk olgusu özellikle son yıllarda artan küreselleşmeyle birlikte tüm dünyada önemli bir sorun haline gelmiştir. Yoksulluğu sadece gelir eksikliği olarak görmek tam anlamıyla yoksulluğu anlamak ve yoksullukla tam anlamda mücadele için yeterli değildir. Yoksulluk, kişinin ve hane halkının sadece gelirden mahrum kalması değil aynı zamanda gelir dışında soysa-kültürel haklardan da mahrum kalmasıdır.

Yoksulluğu, yalnızca gelir yetersizliği olarak değil eğitimsizlik, sosyal güvencesizlik, sosyal ilişkilerdeki zayıflık, toplumsal faaliyetlerde yer alamama gibi durumları da göz önüne alarak parasal olmayan boyutuyla birlikte tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda Adam Smith yoksul olmamayı, “utanç duymadan insan içine çıkma imkânı” olarak tanımlamaktadır. Burada toplumun gerektirdiği asgari düzeydeki gereksinimleri gerçekleştirme ihtiyacı vurgulanmaktadır. Eğitim, sağlık imkânlarına erişememe, sosyal güvencesizlik, siyasal katılım ve toplum içinde kendini özgürce ifade edememe gibi kişinin gerçek anlamda tüm insani yönleriyle tam bir yokluk içerisinde bulunma durumudur.

Amartya Sen yoksulluğu standart gelir azlığından çok temel kapasitelerden yoksunluk yani yapabilirlik olarak görmektedir. Amartya Sen göre yoksulluk gelir eksikliğinden ziyade eğitim, sağlık, sosyal güvencesizlik gibi temel yapabilirliklerde yoksun olma durumudur. Sen'e göre yoksulluk gelirin olmadığı durumlarda da ortaya çıkabilmektedir. Yapabilirlikten yoksunluk adını verdiği bu tanımda gelir, yoksulluğu önlemek için amaç değil araç görülmektedir. Yapabilirlik; açlık, eğitimsizlik, sağlıksızlık, sosyal güvencesizlik gibi insanın istemeyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı, refahın sadece ekonomik yönüyle ilgili değildir. İnsan yaşamının ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel her boyutunu kapsamaktadır. Kapasite yetersizliğine göre yoksulluk, gelir azlığının olmadığı durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Aslında yeterli gelir yoksulluğun sonu değil, sonu için bir araçtır. Kapasite yetersizliği olarak yoksulluk ile gelir azlığı bu bakımdan birbiriyle ilişkilidir. Çünkü gelir, kapasite için önemli bir araçtır.

Yoksullukla mücadele için Birleşmiş Milletler başta olmak üzere birçok sivil toplum örgütü ve devletler tarafından politikalar uygulanmaktadır. Mikro kredi uygulaması da bunlardan sadece biridir. Mikro kredi ilk defa Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te yoksul kadınlara verilerek başlanan ve tüm dünyada özellikle de gelişmekte olan ülkelerde uygulanan bir programdır. Mikro kredi yoksullara özelliklere kadınlara kendi işlerini kurmalarına veya var olan işlerini geliştirmeleri için verilen küçük miktarda kredilerdir.

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada Grameen Bankası mikro kredi uygulaması yapabilirlikten yoksunluk bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın amacı mikro kredinin yapabilirlikler bağlamındaki başarısını ölçmektir. Çalışmamızda Sakarya ilinde Grameen Bankası'ndan mikro kredi kullanan kadınlar ele alınmıştır. Haziran 2016 itibariyle aktif 254 kullanıcının 70 ile yüz yüze görülmüş ve 36 soruluk bir anket uygulanmıştır.

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk kavramından, yoksulluğun nedenleri ve sonuçlarından, yoksullukla mücadelede dünyada ve Türkiye'de uygulanan politikalardan ve Amartya Sen'in yapabilirlikten yoksunluk kavramının içeriğinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde mikro kredinin tarihsel geçmişi, modern anlamda ilk defa uygulandığı, Grameen Bankası'nın yapısı ve işleyişi ve TGMP hakkında bilgiler verilmiştir. Mikro kredi uygulaması yapabilirlikten yoksunluk bağlamında daha önce hem dünya genelinde hem de Türkiye'de yapılmış çalışmalar bazında değerlendirilmiştir.

Çalışmadaki üçüncü ve son bölümde Grameen Bankası Sakarya Şubesi'nden kredi kullanan 254 kullanıcıdan 35 grup lideri ve her gruptan birer kişi olmak üzere 70 kullanıcıyla yüz yüze anket uygulanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kullanıcılara ilişkin demografik sorular, ikinci bölümde mikro kredi kullanımıyla ilgili sorular yer alırken üçüncü bölümde de yapabilirlikten yoksunluk teorisine yönelik sorulara yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: YOKSULLUK, YAPAPALİRLİKTEN YOKSUNLUK VEYAPABİLİRLİK BAĞLAMINDA MİKRO KREDİ

1.1.Yoksulluk Kavramı

Yoksulluğun kavram olarak tek bir tanımını yapmak zordur. Yoksulluk olgusu bölgeden bölgeye değişen bir yapıdır. Ülkelerin gelişmişlik yapıları, toplumsal yapılarındaki farklılıklar gibi birçok etken yoksulluğun tek bir kavram olarak ortaya çıkmasını engellemektedir. Afrika kıtasında yoksulluk kişinin açlık çekmesi, Amerika kıtasında kişinin konut sıkıntısı yaşaması veya Avrupa ülkelerinde yaşlı bir kişinin yakacak sorunu yaşaması yoksulluğun bölgeden bölgeye değişen yapısını ortaya koymaktadır. Görülen yoksulluk türlerine bağlı olarak yoksulluğun çözüm yolları da farklı olmaktadır. Ve yüzden yoksulluğu göreceli bir kavram olarak nitelendirmek doğru olacaktır (Demirbilek, 2005: 248).

Yoksulluğa ilişkin ilk dönem bakış açısı, yoksulluğun sadece ekonomik boyutuna dikkat çekerek yoksulluğu dar kapsamlı olarak ele almış ve yoksulluğu daha ziyade gelir yetersizliği ile açıklamıştır.

Yoksulluk kavramını genel olarak kişinin veya hane halkının giyim, barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlardan yoksun olması olarak açıklayabiliriz. Sosyal politika açısından yoksulluk, insan haysiyetine yaraşır bir hayat düzeyinin altında maddi yönden nispeten veya tam olarak yoksun olma durumudur. Siyasi ve sosyo-ekonomik açıdan yoksulluk ise temel maddi ve sosyo-kültürel ihtiyaçları karşılayamama durumudur. Buna göre belirli bir gelir seviyesinin altında olanlar yoksul olarak nitelendirilmektedir (Seyyar, 2004: 2).

Bauman (1999: 59-60) yoksulluğu ekonomik koşulların yanında psikolojik ve sosyal ölçütler ile birlikte ele alarak şöyle açıklar:

“İnsanlık tarihinin büyük kısmında yoksulluk durumu hayatta kalma açısından doğrudan bir tehlike oluşturmuştur. Açlıktan ölme, hastalık durumunda tıbbi bakımsızlık ve barımsızlık tehdidi. Hâlâ dünyanın birçok bölgesinde bu, tehlikeler anlamına gelmektedir. Yoksulların durumu yalnız hayatta kalabilme seviyesinin üstüne çıksa bile, yoksulluk her zaman için kötü beslenme, iklim değişikliklerine karşı yetersiz korunma ve evsizlik demektir. Bununla beraber yoksulluk fenomeni yalnızca yokluk ve bedensel

tehlike anlamına gelmez. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir durumdur. İnsan yaşamının edebe uygunluğu, içinde bulunduğu toplumun nezih yaşam standartlarıyla ölçüldüğü için bu standartlara erişememenin kendisi bir sıkıntı, ıstırap ve özsaygı yitimi sebebidir. Yoksulluk, “normal yaşam” olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma demektir. “istenilen düzeyde olmama” demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utânç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda “mutlu bir yaşam”ı ifade eden tüm imkânlardan yoksun bırakılmak, “hayatın sunmak zorunda olduğu”nu almamak anlamına da gelir. Bu da kendini değersiz görmeyle, şiddet içeren ve katı davranışlar biçiminde beliren kin ve öfkeyle ya da her ikisiyle sonuçlanır.”

Yoksulluk, yalnızca gelir yetersizliği olarak değil eğitimsizlik, sosyal güvencesizlik, sosyal ilişkilerdeki zayıflık, toplumsal faaliyetlerde yer alamama gibi durumları da göz önüne alarak parasal olmayan boyutuyla birlikte tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda Adam Smith yoksul olmamayı, “utanç duymadan insan içine çıkma imkânı” olarak tanımlamaktadır. Burada toplumun gerektirdiği asgari düzeydeki gereksinimleri gerçekleştirme ihtiyacı vurgulanmaktadır. Amartya Sen, yoksulluğu standart gelir azlığından çok temel kapasitelerden yoksunluk yani yapabilirlik olarak görmektedir. Yapabilirlik ise; açlık, eğitimsizlik, sağlıksızlık, sosyal güvencesizlik gibi insanın istemeyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Kapasite yetersizliği olarak yoksulluk, gelir azlığının olmadığı durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Aslında yeterli gelir yoksulluğun sonu değil, sonu için bir araçtır. Kapasite yetersizliği olarak yoksulluk ile gelir azlığı bu bakımdan birbiriyle ilişkilidir. Çünkü gelir, kapasite için önemli bir araçtır. (Sen, 2004: 126-131).

Günümüzde yoksulluk, sadece gelir eksikliğinden ziyade insan yaşamı için ihtiyaç duyulan sosyal gereksinimleri de ele alacak şekilde tanımlanmaya başlanmıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı yoksulluğu, uzun, sağlıklı veyaratıcı ve uygun standartta bir yaşam, özgürlük, itibar, özsaygı ve diğerleri tarafından sayılma gibi insan yaşamındaki en temel seçim ve fırsatlardan yoksun olma olarak tanımlarken (UNDP, 1997), Dünya Bankası ise “*asgari bir yaşam standardına erişilememiş olma durumu*” olarak tanımlamaktadır (World Bank, 1990: 26).

1.2.Yoksulluk Türleri

Yoksulluk karışık ve birçok boyuta sahip bir kavram olduğu için yoksulluk tanımları farklılık göstermektedir.

1.2.1. Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, kişinin veya hane halkının asgari yaşam seviyesini karşılamak ya da yaşamını sürdürmek için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi bakımından gerekli olan gelirin olmaması durumudur. Yoksulluk sınırı, gelir yoksulluğu hesaplamalarında asgari yaşam düzeyin sağlamak için gerekli gelir seviyesi olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Türkiye’de 2016 Nisan ayı itibariyle dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 1.386,97 TL/Ay,

Gıda harcaması ile birlikte giyim, konut, ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer harcamaların toplam tutarı ise (yoksulluk sınırı) 4.517,83 TL/Ay,

Bekar bir çalışanın aylık yaşama maliyeti ise 1.726,55 TL/Ay tutarıyla yürürlükteki net asgari ücretin¹ yüzde 33 fazlası olarak gerçekleşmiştir (Türk İş Haber Bülteni, 2016).

Gelir yoksulluğu, mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve öznel yoksulluk kavramları ile açıklanır.

1.2.1.1.Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir kişinin günlük ihtiyacı olan besin miktarının asgari sınırının altında olduğunu ifade eden kavramdır. Bu kavram tanımlanırken günlük kalori ihtiyacı ölçü olarak kabul edildiği için gerçek anlamda yoksulluğu anlatmada yetersiz kalmaktadır. Dünya Bankası 1990 yılında yaptığı bir araştırmada yetişkin bir bireyin hayatta kalabilmesi için ihtiyaç duyulan minimum kalori ihtiyacını 2400 olarak hesaplamış ve bu miktarın altında beslenenleri de “mutlak yoksul” olarak tanımlamıştır.

¹ 2016 yılı itibariyle net asgari ücret 1.330,99 TL gerçekleşmiştir.
https://www.csgb.gov.tr/media/1692/2016_onikiay.pdf Erişim Tarihi 23.05.2016

Mutlak yoksulluk sınırı gıda harcamalarına ek olarak gıda dışı temel gereksinimleri de (eğitim, sağlık, barınma, giyim) göz önüne alan temel ihtiyaçlar yaklaşımına göre de hesaplanabilir. Ancak bu yöntemde tüm nüfus için aynı kalori normlarının kullanılmaktadır. Aynı hane halkı içerisindeki bireylerde bile kalori miktarları farklılık gösterebilmektedir. Gıda dışı harcamalar bireyler arasında farklılaştığı gibi yaş, cinsiyet ve meslek gibi değişkenler de miktarını etkilemektedir (Doğan, 2014: 10).

Dünya Bankası, günlük 1,25 doları yoksulluk sınırı olarak kabul etmiş, günlük 1,25 dolardan daha az geliri olan bireyleri mutlak yoksul olarak saymıştır (World Bank, 2008: 22). 1,25 dolar bu sınır ekim 2015 itibariyle 1,90 dolar olarak güncelleştirilmiştir. Türkiye’de ise TÜİK, satın alma gücü paritesine göre yoksulluk sınırını günlük 1, 2,15 ve 4,30 dolar olarak belirlemiştir.

1.2.1.2.Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk tanımının yetersizliğinden dolayı görelî yoksulluk kavramı gelişmiştir. Görelî yoksulluk, yoksulluğu kişinin sadece yaşamı sürdürmek için gerekli olan araçlara ulaşma olarak ele almamaktadır. Görelî yoksulluk (ulusal yoksulluk düzeyi) bir toplumda kabul edilebilir tüketim düzeyinin altında kalma olarak tanımlanmaktadır (World Bank, 2008:1).

Görelî yoksulluk, toplumun ortalama refah düzeyi ve gelir dağılımı farklılıklarına odaklanmaktadır. Bir kişinin toplumun ortalama gelir düzeyinin altında yaşıyor olması o kişinin göreceli olarak yoksul olduğu anlamına gelmektedir (Dumanlı, 1995: 213).

Tekeli’ye (2000) göre ise “Günümüzde yoksulluk denildiğinde daha çok görelî yoksulluk kavramı anlaşılmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinde ve daha sonraki yıllarda kabul edilen Avrupa Şartı gibi insan hakları belgelerinde insanın yaşam hakkı, onurlu yaşam hakkı olarak nitelenmiştir. Onurlu yaşam hakkı vurgulaması yaşam hakkının bireyin biyolojik yeniden üretimi düzeyinde düşünülmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.”

1.2.1.3.Öznel Yoksulluk

Kişilerin kendi değerlendirmelerine göre, yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli gördükleri gelir düzeyi esasına göre belirlenen ‘öznel yoksulluk’ yoksulluk sınırına

dayanır. Mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarının birlikte yorumlanmasıyla ortaya çıkan öznel yoksulluk, yoksulluk düzeyiyle ilgili en iyi kararın o toplumda yaşayanların kendi değerlendirmeleriyle verileceği varsayımına dayanmaktadır. Öznel yoksulluk çizgisi ile kendini yoksul hissedenlerin kendini yoksulluk çizgisinin altında, hissetmeyenlerin ise üzerinde olması beklenmektedir (Şenses, 2001: 93-94).

Öznel yoksulluğu belirlemek için büyük ölçekli anketler yapılarak toplumun görüşleri alınmaktadır. Deneklere yoksul olmamak için gibi hedeflere ulaşabilmek için gerek duydukları gelir miktarları sorulmaktadır.

1.2.2. İnsani Yoksulluk

Yoksullar sadece kaynaklardan veya gelirlerden yoksun kalmazlar. Aynı zamanda fırsatlardan da mahrum kalırlar. Sosyal dışlanma ve imkânlarının az olması sebebiyle piyasalara erişmeleri ve bir işte çalışmaları zordur. Yetersiz beslenme, eğitim imkânlarının az olması ve dolayısıyla bilgiye erişimlerinin kısıtlı olması, sağlık imkânlarına erişememeleri yaşam kalitelerini artırmada olumsuz etkiye sahiptir. Güvenliğin ortadan kalması ile durum daha da kötüleşmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 7).

İnsani yoksulluk kavramı, gelir yoksulluğu ile ilişkili olmasına rağmen ondan farklıdır. İnsani yoksulluk kavramında insani gelişme ve insanca yaşam için maddi imkânların yanında temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı imkânlara sahip olmanın da gerekli olduğu fikrine (yapabilirlik yaklaşımı) dayanır. İnsani yoksulluk bilgiye ulaşma, saygın yaşam ortamı, uzun ve sağlıklı yaşama imkânlarından yoksunluk gibi yoksullaşma ölçütleriyle tanımlanır. (Aktan ve Vural, 2002: 6-8)

Yaygın olarak kullanılan mutlak ve göreceli yoksulluk kavramları yoksulluğu tam olarak karşılayamamaktadır. Yoksulluk kavramını tam anlamıyla ifade edebilmek için daha kapsamlı olan insanî yoksulluk kavramı geliştirilmiş veyaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. İnsani yoksulluk kavramına ilk defa 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan insani Gelişme Raporu'na göre yoksulluk kavramı, insani gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara da sahip olamamak olarak tanımlanmıştır. İnsani yoksulluğu ölçmek için de İnsani Yoksulluk Endeksi (Human Poverty Index) geliştirilmiştir. İnsani Yoksulluk Endeksi istatistiksel verilere dayalı bir göstergedir. Bu indeks gelişmekte olan ülkeler için şu üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır:

1. Yaşam süresi: 40 yaşın altında yaşam beklentisi olanların oranı
2. Eğitim: Okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı
3. Makul bir yaşam standardı:
  - Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfusun oranı
  - Temel sağlık imkânlarından yoksun olan nüfusun oranı
  - 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfusun oranı

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan İnsani Yoksulluk İndeksi'ni (HPIII) oluşturan kriterler ise şunlardır:

1. Yaşam süresi: 60 yaşın altında yaşam beklentisi olanların oranı
2. Eğitim: OECD tarafından tanımlanan fonksiyonel cahillik oranı
3. Makul bir yaşam standardı: Yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı
4. Sosyal dışlanma: Uzun dönem işsizlik oranı

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yoksulluğu, İnsani gelişme için gerekli olan sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık gibi fırsatlardan yoksun olma olarak tanımlayarak, yoksulluk kavramının sadece parasal bir içerik olarak ele alınmasını engellemiştir (UNDP,1997).

2014 yılı insani Gelişme Endeksi'nde Norveç, Avustralya ve İsviçre başı çekerken Afrika Cumhuriyeti, Nijer ve Eritre son sırada yer almıştır. Türkiye ise 188 ülke içerisinde 72. Sırada yer almıştır (UNDP, 2015).

1.2.3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk kırsal ve kentsel alanlarda farklılık göstermektedir. Sanayi devrimine kadar kırsal yoksulluk daha fazla iken sanayileşme ile kentsel yoksulluk daha ön plana

çıkmaya başlamıştır. Dünya geneline bakıldığında kırsal yoksulluk Asya’da, kentsel yoksulluk ise Latin Amerika’da en yüksek boyutlardadır. Öte yandan, hızlı kentleşme sonucunda kentsel yoksulluk oranlarının yakın bir gelecekte Asya ve Afrika’da da önemli ölçüde artması beklenebilir (Yusufoğlu, 2010: 12).

Kırsal yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde sektörel değişime bağlı olarak tarım sektörünün hızla bir şekilde çözülerek gizli işsizliğin acık işsizliğe dönüşmesi dayanır” (DPT, 2001: 105 Kırsal yoksulluğun meydana gelmesinde eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım, iletişim hizmetlerindeki sınırlamalar, tarımdaki makineleşme, toprağın miras yoluyla bölünmesi gibi etkenler etkilidir. Kırsal yoksulluk insani yoksulluk boyutuyla ele alındığında kentsel yoksulluğa göre daha şiddetli yaşandığı söylenebilir (Veziroğlu ve Özturacı, 2012: 4).

Kentsel yoksulluk kentteki sosyo-ekonomik yapının yanında kırsaldan gelen göç olgusuna da dayanmaktadır. Göçle birlikte kırsaldaki yoksulluğun kente taşındığı da görülmektedir. Kentsel yoksulluğun çoğu kırsaldan gelenlerden oluşuyorsa da bu durumdan kent yerlileri de etkilenmektedir. Bunların önemli bir kısmı çalışan yoksullardır. Birçok ülkede kadınlar ve çocuklar, kentsel yoksulluğun en yoğun olduğu kesim olarak ortaya çıkmaktadır (Şenses, 2006: 140).

Türkiye’de kentsel yoksulluğun ortaya çıkmasında kırsal alandan gelen göçler etkili olmuştur. 1950’lerde tarımda başlayan yoğun makineleşme ile başlayan ilk göç dalgasını, 1980’lerde neo-liberal politikaların Türkiye’yi etkilemesi, güneydoğu ve doğu Anadolu bölgelerinde başlayan terör olaylarının sebep olduğu ikinci göç dalgası izlemiştir. (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005: 127).

1.3.Yoksulluğa Etki Eden Faktörler

Yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır. Dolayısıyla yoksulluğa etki eden bir çok faktör de bulunmaktadır. Yoksulluk sadece gelirden kaynaklanan bir durum olmayıp kişinin eğitim seviyelerini, sağlıklarını, kültürel ve toplumsal yaşamlarını da içeren toplumsal bir sorundur. Bu yüzden yoksulluğun nedenini açıklarken sadece gelir eksikliği olarak açıklamaktan ziyade yoksulluğa etki eden diğer boyutları da ele almak gerekmektedir.

1.3.1. Demografik Unsurlar

Gelişmiş ülkelerde, nüfus artış oranı çok düşükken, az gelişmiş ülkelerde nüfus artış oranı çok yüksektir. Nüfus artış oranının düşük seviyelerde olması azalan bir işgücüne yol açarak ülkelerin istikrarlı bir yapıya kavuşmasını sağlarken, nüfus baskısı işgücünün artmasına neden olmaktadır. Artan işgücünün istihdam edilememesi ya da çok düşük gelirli işlerde çalışmak zorunda kalması yoksulluğa yol açmaktadır (Şenses, 2001: 152-153).

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarının yüksek olması ailedeki çocuk sayısının da fazla olmasına neden olmaktadır. Kural olarak çocuklu ailelerde yoksulluk riski çocuksuz ailelere göre daha fazla olmaktadır. Çocuklu aileler genelde yoksulluk içinde yaşarlar. Çocukların bakım maliyetlerinin fazla olması başlangıçta bir sorun olurken çocukların büyüüp kendi gelirlerini elde etmeleri ve aileden ayrılmaları sonucunda da yaşlanan ailenin diğer bireylerinin gelirlerindeki azalma yoksulluk riskini devam ettirmektedir.

1.3.2. Ekonomik Krizler

Özellikle 1980'lerin başında görülen borç krizleri, ekonomi politikaları ve ülkelerin uygulamaya koydukları neoliberal reformlar az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere kaynak aktarımını daha da artırdığı için yoksulluk oranlarında ciddi bir artışa neden olmuştur (Koray ve Alev, 2002: 452). Finans kuruluşları tarafından uygulanan programların sonucunda sosyal hizmetteki kısıtlamalar, kriz ve kriz sonrasında bu hizmetlere ihtiyaç duyan kesimlerin yoksullaşmasını hızlandırmıştır. Kriz sonrasında yoksulluğa karşı öne sürülen çözüm önerilerine bağlı olarak karşılaşılan sorunlar arasında eğitim ve sağlık soruları başta olmak üzere özellikle kadın, çocuk ve gençleri olumsuz etkileyen sorunlar öne çıkmaktadır (Selamoğlu, 2000: 47-48).

1.3.3. Göç

Uluslararası literatürde yoksulluk ve göç birlikte değerlendirilmektedir. Göç, yoksulluğu artırdığı gibi çözümü de güçleştirmektedir. Kırsal alandan kentsel alana yönelik göç hareketleri birçok farklı sosyal sorunu da ortaya çıkarmıştır. Özellikle göç olaylarının yoğun olduğu ülkelerde yoksulluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma olayları görülmektedir. Göçün nedenleri olarak özellikle işsizlik ve yoksulluk öne çıkmaktadır.

Özellikle 1960'larda batı ülkelerine yaşanan emek göçleri bu duruma en iyi örnektir. Yine aynı şekilde kırsaldan kente olan göçlerde çarpık kentleşme, niteliksiz işgücü, istihdamın olumsuz etkilenmesi, ücret düzeylerinde düşüşe sebep olması ülkelerin sosyo-ekonomik yapısını olumsuz etkilemektedir (Şenkal, 2005: 403).

1.3.4. Eğitim

Yoksulluk, düşük eğitim düzeyi ile bağlantılıdır. Eğitim seviyesi düştükçe yoksulluk riski artmakta, eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk riski azalmaktadır. Bunun başlıca sebebi olarak, eğitim seviyesi yüksek olan gruplar daha yüksek ücretli işlerde istihdam edilirken, düşük eğitim seviyesine sahip gruplar ise ya işsiz kalmakta ya da niteliksiz, daha düşük ücret getirisi sağlayan işlerde çalışmak zorundadırlar. Bu durumda eğitim seviyesi düşük olan gruplarda yoksulluk riskini ortaya çıkarmaktadır.

Bireylerin yoksul olma sebeplerinden biri eğitim seviyesidir ancak yoksul olanların da eğitim seviyelerini yükseltecek yeterli imkânlarla sahip olamamaları da önemli bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yoksullar arasında bir kısır döngüye yol açmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007: 38).

Ayrıca okul çağında yer alan çocukların imkânsızlıklardan dolayı okula gidememeleri ve çalışmak zorunda olmaları çocuk işçiliği sorununu da ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde özellikle az gelişmiş ülkelerde çocuk işçiler önemli bir sorun olmaktadır.

1.3.5. Sağlık

Yoksullar, hastalandıklarında tedavi masraflarını karşılayabilecek yeterli gelirden, nitelikli bir sağlık hizmetinden, sağlıkları için olumlu uygun çevre, uygun barınma ve yeterli beslenme koşullarından yoksundurlar.

Sağlık durumunun kötü olması yoksulluk sebebidir. Sağlıklarını bozulması ile yoksulların daha da yoksullaşması, yoksulluk sınırında olanlarında yoksulluluğa düştükleri görülmektedir. Sağlığın bozulması sonucu bireyin gelir getirecek faaliyetlerde bulunamaması hem tedavi masraflarını karşılayamamasına, hem ailenin gelirinin azalması sonucu diğer bireylerin etkilenmesine neden olmaktadır. Sağlıksız bir yaşam yoksulluğa neden olabilirken, yoksulluk sonucunda da sağlıksız bir yaşam ortaya çıkar. (Köse, 2009: 69).

1.3.6. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artması yoksullar arasında gelirin azalmasına ve yoksulluğun derinleşmesine sebep olmaktadır. Bir ülkede gelirin ne ölçüde adaletli dağıldığını araştırırken, bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını da dikkate almak gerekir. Ekonomik açıdan kaynak dağılımında sektörler ve coğrafi bölgeler arasında dengesizlikler bulunması sosyal, siyasal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. Bölgesel farklılıkların yanında eğitim ve cinsiyet faktörleri de gelir dağılımında eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 1).

1.3.7. İşgücü Piyasaları

Yoksul olup çalışmak isteyen bireyler, nicelik ve nitelik olarak yetersiz olmalarından dolayı iş piyasasına dahil olamamakta veya çok düşük ücretlerle çok kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun yanında bakıma muhtaç çocuğu veya aile bireyi olanlar, özürllüler, yaşlılar işgücü piyasasına dâhil olamamakta ve yoksulluğa maruz kalmaktadırlar (Şenses, 2001: 167)

İşsizlik yoksulluğun temel sebeplerinden biridir. İşsizlik ve düşük ücretli işler yoksulluğu etkilediğinden dolayı bireylerin ve hane halkının yoksulluk riskiyle karşılaşmaları kaçınılmazdır. İşsizlik sonucu yoksulluk ortaya çıkarken, yoksulluk sonucu da işsizlik ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk ve işsizlik birbirini tetikleyen iki ana unsurdur.

1.4.Kadın Yoksulluğu ve Türkiye’de Kadının Durumu

Kadın yoksulluğu sadece gelişmemiş ülkelerin bir sorunu değil kültürel, çevresel ve toplumsal yapıya bağlı olarak artan küreselleşmeye birlikte gelişmekte olan ülkelere de önemli bir sorun haline gelmiştir.

1.4.1. Kadın Yoksulluğu ve Yoksulluğun Kadınlaşması

Yoksulluk olgusu artan küreselleşme ile birlikte daha yaygın bir hal almaktadır. Cinsiyet ayrımında ise kadınlar daha çok yoksulluğa maruz kalan kesimi oluşturmaktadır. Kadın yoksulluğunun temeline bakıldığında ekonomik ve toplumsal nedenlerin olduğu görülmektedir. Kadınlar eğitim, sağlık, gıda gibi yaşamsal açıdan

temel ihtiyaçlara ulaşmada diğerlerine göre daha çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Toplumsal açıdan kadınlar, toplumsal yaşamda erkeklere göre daha geri kalmalarından dolayı gelir dağılımında en yoksul kesimi oluşturmaktadır.

Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, göç, toplumsal statüleri gibi faktörlerden en çok kadınlar etkilenmektedir. Kadının yoksullaşması kavramı ilk kez 1995 yılında 4.Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında yer almıştır (Şener, 2009: 3).

Kadın yoksulluğunda 2 temel özellik ön plana çıkmaktadır. İlk olarak kadının işgücü piyasasındaki konumu iken diğeri eğitimidir. Kadınların iş gücü piyasasına katılımlarının az olması, düşük ücretli ve kayıt dışı olarak istihdam edilmeleri, ücretsiz aile işçisi olarak çalışmalarını gelir elde etmelerinde etkili olmaktadır. Eğitimsizlik kadın yoksulluğunda önemli bir diğer neden olarak değerlendirilmektedir. Eğitim seviyesi ve istihdam arasında doğru bir ilişkinin bulunması eğitimin kadın yoksulluğu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır (Şener,2009: 3).

Kadınların çalışma hayatında yeterince yer alamamasının ve gelir elde edememesinin sebeplerinden biri de uğradıkları ayrımcılıktır. Kadınlara verilen ücretlerin erkeklere göre daha düşük olması, kadınların iş yerinde mobinge maruz kalması ya da ekonomik kriz dönemlerinde ilk önce işten çıkarılan işçi grup olmasının temelinde cinsiyet ayrımcılığı yatmaktadır.

Toplumsal yapı bakımından para kazanmak ve ailesini geçindirmek erkeklerin görevi olarak görülürken, kadınlara ev işi yapmak, çocuk ve hasta bakımı gibi görevler yüklenmektedir. Kadınlar bu durumdan kurtulup çalışma hayatına katıldıklarında dahi erkeklerse aynı işi yapsalar dahi daha düşük ücretler almakta, hatta kadınlar kadın işgücünün en yoğun olduğu tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Bunun sonucunda kadınların büyük çoğunluğu maddi açıdan ailelerine veya eşlerine bağımlı olarak yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Mülkiyet sahipliği de kadın yoksulluğunun sebeplerinden biridir. Öyle ki, günümüzde mülklerin büyük çoğunluğu erkeğin, geri kalan çok az kısım ise kadının üzerindedir (Albayrak, 2011: 121-22) .

Kadınların sadece gelir elde edemediklerinde yoksulluğa maruz kaldıklarını söylemek kısmen doğru bir yaklaşımdır ancak Amartya Sen'in yapabilirlik yaklaşımına göre

yoksulluğu sadece gelir eksikliği ile tanımlamak yanlıştır. Çünkü gelir elde ettiği halde yoksulluk çeken kadınların da bulunması muhtemeldir. Kişinin toplumsal, kültürel ve çevresel farklılıklardan ötürü maddi kaynaklar ve olanaklar yapabilirliklerini farklı etkilemektedir. (Uçar, 2011: 27).

Kadınların işgücü piyasasındaki ikincil durumu yoksulluğun kadınlaşmasında önemli bir etkidir. Gelişmekte olan ülkelerde, kadınların işgücü piyasalarında gelişmiş ülkelere göre daha az yer aldığı görülmektedir. Gerek kültürel gerekse toplumun kadına yüklediği sorumluluklar dolayısıyla yaşanan bu durum, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yoksulluğun artmasına neden olmaktadır.

Bangladeş'te kadınlar erkeklerin kazancının %42'si, Şili'de %61'i kadar bir kazançta sahip olmaktadır. Japonya'da kadınların %37'si düşük gelir sağlayan işlerde çalışırken Avrupa Birliği'nde bu durum daha da kötüdür. Erkeklerde yoksulluk oranı %14 iken kadınlarda bu oran %17' ye kadar çıkmaktadır. İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde çocuklu bayanların yarısından fazlası yoksuldur (Öztürk ve Çetin, 2009: 2671).

1.4.2. Türkiye'de Kadın Yoksulluğu

Türkiye'de yoksulluk önemli bir sorundur. 1980 sonrası artan küreselleşme ve değişen ekonomik sistem, göçler, eğitim, sağlık imkânları, toplumsal yapı, cinsiyete dayalı ayrımcılıklar, kentleşme, işsizlik gibi faktörler yoksulluğun derinleşmesine etki eden faktörlerken derinleşen yoksulluktan ise en fazla etkilenen kesimi kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum kadınların işgücüne katılmasını zorunlu hale getirmiştir. Fakat istihdam edilmek isteyen ve çoğunlukla eğitimsiz olan kadın, genellikle güvencesiz olarak düşük ücretlerle çalıştırılmış, kadın emeğinin sömürsü durumu ile karşı karşıya kalmıştır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün açıklamış olduğu "Türkiye'de Kadın 2016" raporu Türkiye'de kadının durumunu anlamamız açısından önemlidir.

Bu rapora göre okuma-yazma bilmeyen her 10 kişiden 8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yetişkin kadın nüfus içinde (+15) kadın okumaz-yazmazlık oranı ise %7,3'dür. Bu oranlar eğitim-yoksulluk arasındaki ilişkiden dolayı önem arz etmektedir.

Aktif işgücü politikaları vasıtasıyla istihdamın artırılması 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile önem kazanmıştır. 10. Kalkınma Planı'nda da kadınların özellikle eğitim aracılığı ile iş hayatına ve sosyal yaşama katılım seviyesinin yükselmesi, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini etkileyecek önemli faktörlerden biri olduğu ve nitelikli insan gücüne dönük eğitim-sanayi işbirliği politikalarını kadınların işgücüne katılma oranının artırılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi, aktif işgücü politikalarıyla istihdam edilebilirliğin artırılması, işgücü piyasasına girişin kolaylaştırılması ve teşvik edilmesi yoluyla 10. Kalkınma Planı döneminde işgücüne katılma oranının %5,3 oranında artırılacağı öngörülmekte, bu artışın temel belirleyicisinin kadınlar olması beklenmektedir. Ayrıca, Ulusal İstihdam Stratejisinde (2014-2023), kadınların işgücüne katılımının 2023 yılına kadar % 41'e yükseltilmesi ve kayıt dışı çalışma oranının % 30'a düşürülmesi amaçlanmıştır.

Kadınların istihdamdaki durumlarına baktığımızda % 8,7'si kendi hesabına, %1,2'si işveren konumunda çalışmakta, %61,7'si herhangi bir ücret ya da yevmiye karşılığında çalışmakta ve %28,4'ü ücretsiz aile işçisi olarak çalışma yaşamında yer almaktadır. Ayrıca, köyden kente göçü yoğun olarak yaşanması nedeniyle, köyde işgücü içinde görülen kadın kente geldiğinde yeterli eğitim ve mesleki bilgi-beceriye sahip olmaması nedeniyle kent işgücü piyasasına girememekte, işgücü dışında kalarak genellikle ev kadını olmaktadır. İşgücüne katılmayan kadınların %57,3'ü işgücüne katılmama nedeni olarak "ev işleriyle meşgul" olmalarını göstermektedir. Gelir azlığı nedeniyle çalışmak zorunda olan kadın ise, sosyal güvencesiz düşük statülü-gelirli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır.

Kadın işgücünün en çok istihdam edildiği sektör olan hizmetler sektöründeki iş alanlarından bazıları özellikle "kadınlar için uygun alanlar" olarak toplumsal kabul görmüşlerdir. Sanayi sektörü, özellikle de imalat sanayi ise halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Her iki sektörde de özellikle kayıt dışı işyerlerinde yoğunlukla kadın ve çocuk işgücü her türlü sosyal hak ve güvenceden yoksun şekilde çalıştırılmaktadır.

2015 yılı verilerine göre, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışan kadın oranı %46,1'dir. Bunların da %56,8'ini ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Ücretli veya yevmiyeli çalışan kadınların %20,1'i, işveren

kadınların %9,5'i kendi hesabına çalışan kadınların %84,7'si herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışmaktadır.

2015 yılında Türkiye'de çalışan kadınlardan tarımsal faaliyetlerde bulunanlarda kayıt dışı çalışma oranı %94 iken, tarım dışı faaliyetlerde bulunanlarda %24,2 dir. Bu durum, kayıt dışılığın daha çok tarımsal faaliyetlerle uğraşanlarda, özellikle de ücretsiz aile işçilerinde yoğunlaştığını göstermektedir. 2015 yılında kayıt dışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların %21'ini erkekler oluştururken; %79'unu kadınlar oluşturmaktadır.

Kadın ve kız çocukları yaşamlarının her alanında gelir dağılımındaki bozulmadan en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadır. Gelirin, dolayısıyla yaşam standartlarının düşüşü kadınları bir yandan marjinal işlerde çalışıp azalan geliri artırmaya zorlarken, diğer yandan ev içi üretime ayırdıkları zamanı artırmıştır.

İş gücüne katılıyor olmak, çalışıyor olmak "yoksul olmamak" anlamına gelmese de kadın yoksulluğunu anlamada önemli bir gösterge olmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta her iş gücüne katılan kişinin yoksul olarak değerlendirilemeyeceğidir (Şener, 2009: 8).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de Kadın 2016 raporunda kadının İstihdam alanındaki sorunlar şu şekilde özetlenmiştir.

- ✓ Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım imkânları artış göstermektedir. Bu yüzden kadın emeğinin vasıf değerini yükseltebilmek için örgün eğitim yanında bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik eğitim programlarına ihtiyaç vardır.
- ✓ Kadınların çalışma yaşamına girmesi veya girdikten sonra işe devamları konusunda yasalarda cinsiyete dayalı ayrımcılık bulunmamaktadır. Ancak belli iş ve mesleklerin kadınlara uygun işler olarak toplumsal kabul görmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılması, özellikle kayıt dışı sektörde ücretlerin düşük tutulması gibi bazı ayrımcılık örnekleriyle karşılaşmaktadır.
- ✓ İş piyasasında iş ve mesleklerin "kadın işleri" ve "erkek işleri" olarak ayrışıp toplumsal kabul görmesinden dolayı, kadınlar ancak geleneksel kadın mesleklerinde

yoğunlaşmakta, daha düşük statülü ve ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bu işler süreli ve geçici çalışmayı, sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir.

- ✓ Kadın işgücü ucuz emek olarak emek-yoğun iş kolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmıştır. Ancak, tarım sektörü ile karşılaştırıldığında bu sektörlerdeki kadın işgücü oranı düşüktür.
- ✓ Tarım sektöründeki kadınlar, çoğunlukla ücretsiz aile işçisi konumunda olmaları nedeniyle gelir elde etmemeleri ya da gelir azlığı nedenleriyle, yasal bir engel olmamasına rağmen sosyal güvenlik kapsamına büyük ölçüde girememektedirler.
- ✓ Çalışma yaşamına girebilen kadınların çalışma yaşamlarını kısa bir dönemde bitirmesi ve/veya kariyerde yükselme doğrultusunda tüm potansiyelini ortaya koyamamasının temel nedeni, ev ve iş yaşamını uzlaştırma konusunda yaşadıkları sorunlardır. Kadın, aile yaşamında çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi yükümlülükleri kocası ile ve/veya devletle paylaşmak durumundadır. Ancak kreş, gündüz bakımevi gibi sosyal destek kurumları tüm çabalara karşın yeterli sayıya ulaşamamıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta işgücü piyasasına katılım ya da çalışmanın kendisi bazı koşullarda yoksullukla mücadelede bir fayda sağlamamaktadır. Çalışma sonu elde edilen gelirin kişiyi yoksulluktan kurtarmada yeterli olamayacağı durum “Çalışan yoksullar” olarak kavramsallaştırılmıştır. Yoksulluğu sadece gelir değil “yapabilmek” olarak ele aldığımızda da, gelir elde eden kariyer sahibi kadınların da erkeklere göre eve daha fazla zaman harcadıkları (özellikle çocuk bakımı), daha uzun süre çalıştıkları bundandır ki “gelir yoksulluğu” yaşamayan bu kadınlar için de “zaman yoksulluğu” kavramını kullanılabilir (Şener, 2009: 5).

1.5.Yoksullukla Mücadele Programları

Yoksulluk çok boyutlu bir sorundur. Bu yüzden yoksullukla mücadele etmek için uygulanacak politikaların da çok boyutlu olması, ülkelerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumlara bağlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.5.1. Dünyada Yoksullukla Mücadele Programları

Son yıllarda yoksullukla mücadele alanında IMF, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası

kuruluşların giderek daha aktif hale geldiği görülmektedir. Bu kuruluşlardan en önemlisi Birleşmiş Milletler'dir. BM yoksullukla mücadelede Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Dünya Çocuk Programı gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Yoksulluğun giderek küresel ciddi bir sorun olmaya başlaması Birleşmiş Milletlerin harekete geçmesini zorunlu kılmıştır. Bu amaçla 189 ülke 2000 yılında Milenyum Deklerasyonu imzalamışlardır. Bu deklarasyonla 2015 yılı sonuna kadar Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin gerçekleştirilmesini taahhüt etmişlerdir (www.un.org, 2016).

- ✓ Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi,
- ✓ Evrensel bir temel eğitimin sağlanması,
- ✓ Cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi,
- ✓ Çocuk ölümlerinin azaltılması,
- ✓ Anne sağlığının geliştirilmesi,
- ✓ Aids, sıtma ve benzeri hastalıklarla mücadele edilmesi,
- ✓ Sürdürülebilir bir çevrenin sağlanması,
- ✓ Kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesi.

Bin Yıl Kalkınma Hedefleri 2015 Raporu'na göre 2000 yılında belirtilen hedefler 2015 yılında şöyle gerçekleşmiştir (www.un.org,2016).

- ✓ Aşırı yoksulluk son yirmi yılda önemli ölçüde azalmıştır. 1990 yılında gelişmekte olan ülkelerde nüfusun neredeyse yarısı günde 1,25 doların altında yaşarken bu oran 2015 yılında yüzde 14'e düşmüştür.
- ✓ Aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı 1990 yılına göre 2015 yılında yarıdan fazla azalmıştır. 1990 yılında 1,9 milyar insan aşırı yoksulluk içinde yaşarken bu sayı 2015 yılında 836 milyona milyon kişiye gerilemiştir.
- ✓ Gelişmekte olan bölgelerde yetersiz beslenen kişi sayısı 1990 yılında 23,3 ten 2015 yılında 12,9'a gerilemiştir.
- ✓ Gelişmekte olan ülkelerde okullaşma oranı 2000 yılında %83 iken 2015 yılında %91'e çıkmıştır. İlköğretim çağındaki okul dışı çocuk sayısı 2000 yılında 100 milyon iken 2015 yılında 57 milyona gerilemiştir.
- ✓ Cinsiyet eşitsizliği 2000 yılına göre azalma göstermiştir. Örneğin Güney Asya Bölgesi'nde 2000 yılında 100 erkek çocuğa 74 kız çocuk okula giderken 2015

yılında bu oran 100 erkek çocuğa 103 kız olmuştur. Tarımdışı sektörlerde kadın çalışanları oranı %35'ten %43'e yükselmiştir. 1991 ve 2015 yılları arasında, toplam kadın istihdamının payı olarak korunmasız istihdam kadınların oranı 13 puan düşmüştür.

- ✓ 5 yaş altı çocuk ölüm oranı 1990-2015 yılları arasında %9'dan %4,3'e gerilemiştir.
- ✓ 1990 yılından bu yana, anne ölüm oranı, dünya çapında yüzde 45 azalmıştır ve azalma 200 yılından sonra hız kazanmıştır.
- ✓ HIV enfeksiyonları 2000-2013 yılları arasında 3.5 milyon kişiden 2.3 milyon kişiye düşmüştür. 1995-2013 yılları arasında 7.6 milyon AIDS'ten, 37 milyon kişi de tüberkülozdan önleme, erken tanı ve tedavi sayesinde hastalıktan kurtarılmıştır.

Birleşmiş Milletler 2015 yılında Sürdürülebilir Kalkınma İçin 2030 Gündemi başlıklı yaptığı toplantıda 2030 yılı için 17 yeni hedefler belirlemişlerdir. Bu hedeflerde yoksullukla mücadele ilk hedef olarak değerlendirilmiştir (www.un.org,2016)

- ✓ Günlük 1,25 doların altında yaşayan aşırı yoksul nüfusu ortadan kaldırmak. 2030 yılında yoksulluğu herkes için yarı yarıya azaltmak.
- ✓ Yoksul ve savunmasızları da kapsayan herkes için uygun sosyal güvenlik sistemleri gerçekleştirmek. Yoksul ve savunmasız durumda olanların maruz kaldıkları çevresel felaketlere, sosyal ve ekonomik şoklara karşı dayanıklılığını artırmak ve güvenlik açığını azaltmak.
- ✓ 2030 yılından itibaren toplumun tüm kesimlerin ekonomik kaynaklara eşit erişimlerinin yanı sıra hizmetlere erişimine, miras ve mülkiyet edinmelerine, doğal kaynaklara erişmelerine, teknolojik kaynaklara erişmelerine destekleyici mikrofinans imkânlarını da içeren ekonomik fırsatlar sunmak.
- ✓ Tüm boyutlarıyla yoksulluğun ortadan kaldırılması için hızlandırılmış eylemler veyatırımı desteklemek, yoksulluk ve cinsiyete duyarlı ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde kalkınma stratejileri geliştirmek, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yoksulluğu önlemek için gerekli duyulan araçları sağlamak ve desteklemek.

Dünya Bankası'nın misyonu yoksulluğu azaltmak ve sürdürülebilir büyüme ve yatırım yoluyla insanların yaşam standartlarını iyileştirmektir. Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler (HIPC) Girişimi kapsamındaki Dünya Bankası ve IMF ile imtiyazlı krediler ile borçlarında rahatlama sağlamaktadır. Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgeleri (PRSP), Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) da dahil olmak üzere sivil toplum ve kalkınma ortaklarını içeren katılımcı bir süreçle hükümetler tarafından hazırlanmaktadır. Bu belgeler büyümeyi teşvik etmek ve yoksulluğu önlemenin yanı sıra ilişkili dış finansman ihtiyaçlarını azaltmak için ülkenin uygulaması gereken makroekonomik, yapısal ve sosyal politikaları ve programları açıklamaktadır. Dünya Bankasının ilk hedefi 2030 yılında aşırı yoksul oranını %3' düşürmektir. İkinci hedef, her ülkede ortak refahı teşvik etmek kişiler arası adil gelir dağılımını düzenleyici politikalar geliştirmektir. Dünya Bankası kendine bağlı kuruluşlar aracılığıyla da sürdürmeye devam etmektedir. Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve Uluslar Arası Kalkınma Örgütü (IDA) küresel fakirliğin azaltılmasına ve hayat standartlarının yükseltilmesine çalışmakta; 184 ülkenin desteğiyle hizmetlerini sürdürmektedir. Dünya Bankası bu kurumlar aracılığıyla düşük faizli kredi, faizsiz kredi ve hibe şeklinde bu ülkelerdeki eğitim, sağlık, altyapı, iletişim ve diğer hizmetleri finanse ederek mücadele etmektedir (www.worldbank.org,2016).

- ✓ IBRD, kredi notu düşük fakir ülkelere hizmet vermektedir.
- ✓ IDA, dünyanın en fakir ülkelerine odaklanmıştır.

OECD, sosyal politikalarda istihdam garantisi, emekli maaşı, çocuk ve engelli ödeneği, kırsal kesimlerde ekonomik büyümenin teşvik edilmesi gibi konular üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaların da, hükümetler, uluslararası kuruluşlar, vakıflar, STK'lar ve özel sektörlerle ortaklaşa çalışması gerektiğini belirtmektedir. 1970 yılında Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te başlatılan mikro kredi uygulaması özellikle gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere tün dünyada yoksullukla mücadele aracı olarak etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Mikro kredi, bir ekonomide resmi finans kuruluşlarından hizmet alma olanağı bulamayan, resmi finans kuruluşlarının hizmet sunmadığı veya eksik hizmet sunduğu yoksullar, düşük gelirli aileler, kadınlar ve küçük girişimciler için oluşturulmuş bir finansman yöntemidir (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 6). Baksine, mikro kredi

kuruluşları müşterilerine teminatsız kredi vermektedir. Verilen kredilerin ise sıkı bir şekilde takibi yapılmakta ve müşterilere finansal ve teknik anlamda öneriler verilmektedir.

1.5.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Programları

Türkiye’de çok çeşitli yoksullukla mücadele politikaları uygulanmaktadır. Türkiye’de ilk olarak 1976 yılında yoksul, malul ve sakatlara aylık ödenmesine başlanmış ancak ekonomik krizler bu ödemenin devamlı olmasına engel olmuştur.

Türkiye Anayasası’nda vatandaşın devlet tarafından huzur ve refahının sağlanması, korunması ve sürdürülmesi değişik kanunlarda yer almaktadır. Bu kanunların meydana getirdiği koşullar da yoksul bireylerin yaşam standartlarının artırılması da yer almaktadır (Gündüz, 2006: 48).

Türkiye’de yoksullukla mücadele 1986 yılında yürürlüğe konulan 3294 sayılı kanunla ilk olarak gerçekleştirilmiştir. Bu kanunda muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal eşitliği sağlayıcı tedbirler olarak gelir dağılımının adaletli bir biçimde sağlamak, sosyal yardım ve dayanışmayı teşvik etmek amaçlanmıştır (www.sydgm.gov.tr,2016)

1.5.2.1.Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

Günümüzde ise yoksullukla mücadelede devlet eli ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile yapmaktadır. 1986 yılında kurulan ve 2004 yılında başbakanlığa bağlı genel müdürlük haline getirilen SYDTF il ve ilçelerde 973 tane Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile faaliyet göstermektedir. SYDTF tarafından bu vakıflara aktarılan gelirin kaynakları ise diğer fonlardan yapılan aktarmalar, gelir ve kurumlar vergisinin % 2.8’ i, trafik cezalarının % 50’ si, Radyo Televizyon Üst Kurulu gelirlerinin % 15’ i ve çeşitli kaynaklardan sağlanan bağışlardır (www.sydgm.gov.tr,2016)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü faaliyetlerini, proje destek programları ve sosyal yardım programları olarak yürütmektedir. Aile yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları, özürü yardımcıları ve özel amaçlı yardımlar sosyal yardım programları kapsamında yapılmaktadır. Sosyal güvencesi olmayan yoksul kimselere

ücretsiz tedavi olabilmeleri için 1992 yılında Yeşil Kart uygulaması başlatılmıştır.² Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile yoksullara Çeşitli Sosyal Yardımlar; öğrenci yurtları, aile yardımları, özürllülere ortopedik yardımlar, barınma yardımı, doğal afet yardımları, sigorta prim borcu ödemeleri, sağlık yardımları, ilköğretim öğrencilerine gıda yardımı, vakıflara kaynak aktarımı, yakacak yardımı, aşevleri kurulması ve Sosyal Destek Amaçlı Projeler kapsamında; kırsal alanda sosyal destek projesi bilişim çırakları projesi sosyal riski azaltma projesi (SRAP) şeklinde birçok alanda yardım etmektedir. Bu yardımlar ülke genelinde 973 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla düzenli olarak yürütülmektedir. Yapılan yardımların yoksulluğu tamamen ortadan kaldırması şu aşamada pek mümkün görünmemektedir. Ancak gelir dağılımı veya yaşam standartları noktasında yoksullar lehine bir faydanın yaratılmasına katkıda sağlayacağı açıkça görülmektedir (Bahar, 2015: 44).

1.5.2.2. İşsizlik Sigortası

Geliri kişinin kendi isteği dışında kesilmiş olup çalışma istek ve yeteneğine sahip olan bağımlı çalışanların geçinme veya yaşama ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla katılma zorunluluğu olan ve sigortacılık tekniğine ile faaliyet gösteren devletçe kurulmuş sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer alan bir sigorta koludur (Andaç, 2010: 57).

İlk olarak İngiltere’de uygulanmaya başlanan işsizlik sigortası 68 ülkede farklı kapsam ve koşullarda uygulanmaktadır. İşsizlik sigortası kaza, hastalık, yaşlılık gibi sigorta türlerinden farklıdır. İşsizlik sigortası işsizlik sonucu ortaya çıkan sorunları azaltma amacı ile ortaya çıkmıştır. Yoksulluğun önüne geçmek hedeflenmektedir.

İşsizlik sigortasında iki temel amaç vardır (Biçerli, 2009: 492).

- ✓ İşsiz kalan kişinin ve onun ailesinin uğrayacağı maddi ve manevi zararları en alt seviyede tutarak toplumdaki sosyal dengeyi bozucu sonuçları ve suç eğilimini önlemek.
- ✓ İşsizlerin iş ararlarken daha seçici olmalarını sağlamak. Bu sayede iradesi dışında işsiz kalanlara gelir desteği sağlamanın yanında mesleklere uygun

---

² 3816 sayılı Kanun kapsamında sağlık yardımları yeşil kart ile Sağlık Bakanlığınca karşılanan kişiler, 01/01/2012 tarihi itibarıyla 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında genel sağlık sigortası uygulamalarına dâhil edilmişlerdir.

yetenekleri geliştirilerek işgücü piyasasına yeniden dahil olmaları teşvik edilmektedir.

İşsizlik Sigortasını Fonu oluşturulmuştur. İşsizlik Sigortası Fonu Türkiye İş Kurumu'nca işletilir ve yönetilir. İşsizlik Fonu'nun gelirleri; İşsizlik sigortası primlerinden, Bu primlerin değerlendirilmesinden elde edilen kazanç ve iratlardan, Fon'un açık vermesi halinde Devletçe sağlanacak katkılardan, Bu Kanun gereğince sigortalı ve işverenlerden alınacak ceza, gecikme zammı ve faizlerden, Diğer gelir ve kazançlar ile bağışlardan, oluşmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu'nda isteğe bağlı sigortalıların katılımları %1 sigortalı ve %2 işveren payı alınması şeklinde belirlenmiştir. (Bahar, 2015: 46)

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununa göre, işsizlik sigortası kapsamında bir işyerinde çalışırken; çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenler işsizlik sigortasından yararlanabilmektedir. İşsizlik sigortasından yararlanabilmenin koşulları 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun 51. Maddesinde belirtilmiştir.

- ✓ Hizmet akdi işveren tarafından sona erdirilmiş olmak,
- ✓ Hizmet akitlerinin; sağlık sebepleri, işverenin yasada belirtilen ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan davranışları ve işçinin çalıştığı işyerinde bir haftadan fazla süre ile işin durmasını gerektirecek zorlayıcı sebeplerle sigortalıların kendileri tarafından feshedilmesi.
- ✓ Belirli süreli hizmet akdi ile çalışmakta olup da sürenin bitiminde işsiz kalınması.
- ✓ İşyerinin el değiştirmesi veya başkasına geçmesi, kapanması veya kapatılması, işin veya işyerinin niteliğinin değişmesi nedenleriyle işten çıkarılmış olması.
- ✓ Özelleştirme sonucu hizmet akdinin sona ermesi

Aynı şekilde 4447 sayılı Kanunun 50. Maddesinde işsizlik sigortasından yararlanılacak sürelerle ve ödenecek işsizlik sigortasının miktarına yer verilmiştir. İlgili kanun maddesine göre "Günlük işsizlik ödeneği, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının yüzde kırkıdır. Bu şekilde hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı, 4857 sayılı İş Kanununun 39 uncu

maddesine göre onaltı yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde seksenini geçemez”.

Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde;

- a) 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün,
- b) 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün,
- c) 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün, Süre ile işsizlik ödeneği verilir.

4447 sayılı kanuna göre “İşsizlik ödeneği her ayın sonunda aylık olarak işsiz kişinin kendisine ödenir. İlk işsizlik ödeneği ödemesi ise ödeneğe hak kazanılan tarihi izleyen ayın sonuna kadar yapılır. İşsizlik ödeneği damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz. İşsizlik ödeneği, nafaka borçları dışında haciz veya başkasına devir ve temlik edilemez. Sigortalının kusurundan kaynaklandığı belirlenen fazla ödemeler yasal faizi ile birlikte geri alınır. Ölen sigortalı işsizlere ait fazla ödemeler geri tahsil edilmez 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanununun 21 inci maddesi gereği işe iade davası nedeniyle yatırılan primlerin son günü esas alınarak işsizlik ödeneği hak sahipliği belirlenir ve işsiz geçen dönem için ödeme yapılır. Sigortalı, işsizlik ödeneğinden yararlanma süresini doldurmadan tekrar işe girer ve işsizlik sigortası ödeneğinden yararlanmak için bu Kanunun öngördüğü şartları yerine getiremeden yeniden işsiz kalırsa, daha önce hak ettiği işsizlik ödeneği süresini dolduruncaya kadar bu haktan yararlanmaya devam eder. Bu Kanunun öngördüğü şartları yerine getirmek suretiyle yeniden işsiz kalınması halinde ise sadece bu yeni hak sahipliğinden doğan süre kadar işsizlik ödeneği ödenir.”

1.5.2.3. Yoksullukla Mücadelede STK’lar (Sivil Toplum Kuruluşları) ve Farklı Projeler

Yoksullukla mücadelede devlet politikaları dışında Sivil Toplum kuruluşları tarafından yürütülen proje ve politikalar da bulunmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları kalkınma, eğitim, sosyal yardımlaşma gibi birçok alanda faaliyet göstermektedirler. STK'lar sadece toplumun faydası için çalışarak ve hiçbir kar amacı gütmeyerek birçok işlevi üstlenmektedir (Selamoğlu, 2008: 24).

Ali Seyyar'a göre yoksulluğu azaltmak veya azaltmaya bir katkıda bulunmak isteyen bir sivil toplum kuruluşlarında aşağıdaki şartların bulunması gerekmektedir.

- ✓ Sosyal faaliyetler kapsamında hedef kitle olarak yoksulların yer alması ve bu kesimin özellikle sosyo-ekonomik boyutuyla korunması ve desteklenmesi.
- ✓ Yoksulluğun tanımlanmasında ve yardıma muhtaçların tespitinde objektif kriterlerin uygulanması.
- ✓ Yardıma muhtaç kategorisine giren farklı yoksul grupların (özürlü, yaşlı, hasta) spesifik ihtiyaçlarına göre sosyal (aynî veya nakdî) yardım ve hizmetlerin yapılması.
- ✓ Maddî yardımların yanında yoksulların psiko-sosyal, meslekî, teknik ve tıbbî ihtiyaçların karşılanması (Örn. İstihdam sağlayıcı meslekî eğitim programları; Toplum hayatına kazandırma faaliyetleri; Eğitim programları; Temel sağlık hizmetleri).
- ✓ Sosyal faaliyetler çerçevesinde yürütülen değişik sosyal yardım ve hizmet programlarının yoksulların hayat standardını belirgin bir şekilde iyileştirmesi ve üretime dönük potansiyellerini artırması.
- ✓ Yoksullukla mücadeledeki sosyal politikaların bölgesel olmaktan ziyade yurt çapında dengeli bir şekilde düzenlenmesi.

Yoksullukla mücadele için Sivil Toplum Kuruluşlarının merkezi ve yerel yönetimler ile birlikte hareket etmesi, daha da güçlendirilmesi ve daha aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Sivil Toplum Kuruluşlarının en önemli görevlerinden biri de yoksul kişiler ile kamu kuruluşları arasında iletişimi sağlamasıdır. Yoksullukla mücadelede devletin her zaman etkin olması mümkün değildir. Bu yüzden devlet ve STK'lar işbirliği içerisinde olmak zorundadır. STK'lar kamu kurumlarına göre yoksulları daha çabuk tespit edebilmekte ve sorunlara daha kısa sürede karşılık verebilmektedir. Bunun yanı sıra devlet kurumlarının ulaşamadığı durumlarda STK'lar eksikliği tamamlayıcı görevler de üstlenmektedir (Özdemir, 2014: 38).

2002 Yoksulluğu Azaltma Projesi kapsamında yılında Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) Türkiye'deki ilk mikro kredi kuruluşunu Maya adıyla kurmuştur. Maya, evinde, tezgâhında ya da dükkânında kendi işini yapan ya da bir iş kurmak isteyen dar gelirli kadınlara maddi destek vermeyi amaçlamaktadır (Gökyay, 2008: 80). 2005 yılından itibaren ise Türkiye İsrافی Önleme Vakfı aracılığıyla da (TİSVA) Türkiye Grameen Bankası tarafından da mikro kredi uygulaması başlatılmıştır. Ayrıca il özel idareleri, kaymakamlıklar ve yerel yönetimler tarafından da yoksullara yönelik mikro kredi uygulaması yapılmaktadır.

1.5.2.4.Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler

Yoksullukla mücadelede yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Yerinden yönetim olarak da bilinen yerel yönetimler, Merkezi yönetimin öngördüğü koşullar altında yerel halkın kendi seçtiği organlarca yönetilen bir yerel meclisin denetimi altındaki yönetim biriminin adıdır. Yerel yönetimlerin, yoksullukla mücadelesinin başlıca nedenleri; yoksulların demokratik katılım bilincinin geliştirilmesi, bazı kamu hizmetlerinin daha kolay ve pratik sunulabilmesi, merkezi yönetimden kaynaklanan eksikliklerin giderilmesi ve yoksullukla ilgili bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması şeklinde sınıflandırılabilir (Önen,2000: 68)

Yoksulların seslerini duyuramama, kaynaklara ulaşamama, sosyal dışlanmışlık gibi sorunlarının, yerel yönetimler düzeyinde daha kolay gündeme getirilmesi mümkündür. Böylece sorunların çözüme kavuşturulması daha hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşecektir. Ayrıca yerel yönetimler merkezi yönetimin yaptığı uygulamalardan kalan eksiklikleri giderme de önemli bir role sahiptir.

Yerel yönetimleri yoksullukla mücadeleye yönlendiren ya da bu sorunun giderilmesinde yerel yönetimleri öne çıkaran temel ilkelerin başında “özerklik”, “yerinden yönetim”, “yönetişim” ve “hizmette yerellik” ilkelerinin geldiği söylenebilir. Yerel yönetimlere yoksullukla mücadele için birtakım görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bu yasalar, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile 442 Sayılı Köy Kanunu'dur (Önen, 2000: 76).

1.6. Yapabilirlikten Yoksunluk Yaklaşımının Kavramsal Çerçevesi

İktisat tarihine bakıldığında insanların sürdürmekte oldukları yaşam standartlarıyla ilgilenmek yeni bir durum değildir. Bu durumla Pigou'dan itibaren birçok iktisatçı ilgilenmiştir. Yaşam koşullarına ilgi duyan William Petty, Gregory King, François Quesnay, Antoine-Laurent Lavoisier ve Louis Lagrange gibi iktisatçılar tarafından tartışılmıştır. Bu konu Adam Smith tarafından da değerlendirilmiş, Smith gereksinimleri “utanç duymadan insan içine çıkma ve topluluk hayatına katılma” gibi gerekli özgürlükleri gerçekleştirme olarak belirtmektedir. Amartya Sen Yapabilirlik Yaklaşımının kökleri Adam Smith'in “gereksinimler” analizi, Karl Marx'ın “insan özgürlüğü” ve Aristo'nun “politik dönüşüm” teorisiyle bağlantılı olsa da Rawls'un “Adalet Teorisi ve Isiah Berlin (1958)'in “İki Özgürlük Kavramı” çalışmasından çok etkilendiğini en baştan itibaren belirtmektedir. (Sen, 1999: 42)

Yoksulluk türlerinin belirlenmesi ve yoksulluk kavramının tanımlanması ve anlaşılması için yoksulluğu asgari geçim standartlarının kullanımı olarak kabul eden anlayış üzerine yoğun tartışmalar yaşanmıştır (Sen, 1985: 24). Amartya Sen yapabilirlik yaklaşımı ile bu tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır.

Amartya Sen'e göre geleneksel olarak yoksulluk ölçümü gelir durumuna göre yapılmaktadır. Bu oldukça basit olan ve yoksullar arasındaki hassasiyeti dikkate almayan bir durumdur ve gerçek yoksulluğu yansıtmamaktadır (Sen, 1983: 165). Yapabilirlikten yoksunluk teorisi, yoksulluğun anlaşılmasında bu alışıla gelen yaklaşımın dışında yeni bir yaklaşım meydana çıkarmıştır. Bu yaklaşımda Sen, yoksulluğu sadece gelir eksikliği olarak gören yaklaşımın aksine yoksulluğu anlamak için asıl bakılması gereken şeyin insanların “ne yapıp yapamadıkları ve ne olup olmadıklarına” gerektiğini savunmaktadır (Yuncu,2000:5). Yapabilirlik yaklaşımının başlıca özelliği, insanların yetkinliklerine yani, gerçekte neyi yapabileceklerine veya ne olabileceklerine odaklanmasıdır.

Yapabilirlik yaklaşımı kişisel özellikler ve içerisinde bulunulan siyasal, kültürel, toplumsal ve çevresel şartlar çerçevesinde insanların yapabildikleri şeyleri ve ulaşabildikleri durumları anlatan işlevlerin çeşitli bileşimlerinden oluşmaktadır (Ergüngör, 2010:135).

Yapabilirlik, açlık ve yetersiz beslenme, eğitimsizlik, hastalıklardan kaçınma, sosyal güvencesizlik gibi insanın hayatını zorlaştırıcı zor koşullardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Yapabilirlikten yoksunluk, gelir azlığının olmadığı durumlarda da olabilir. Aslında yeterli gelir yoksulluğun sonu değil, sonu için bir araçtır (UNDP, 1990: 10). Yapabilirlik yaklaşımında sahip olunan malların özelliklerinden ziyade kişinin sahip olduğu temel yapabilirlikler üzerine odaklanılmıştır. Amartya Sen temel yapabilirlikleri gıda gereksiniminin karşılanması, hastalıklardan korunma, barınmak, eğitim görebilmek, seyahat edebilme ve giyinme gereksinimleri olarak ifade etmiştir (Sen,1983: 155-167). Bu yaklaşım, insanların ulaşabilecekleri gerçek yaşam koşulları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Yapabilirlik yaklaşımına göre kalkınma, reel özgürlüklerin genişletilmesi sürecidir. İnsan özgürlükleri, sanayileşme, teknolojik alandaki gelişmeler, kişi başı veya GSMH'nin artması gibi dar kapsamlı bir kalkınma anlayışından farklı bir anlamdadır. Amaç ve araç birbirinden ayrılmalıdır. Örneğin gelir artışı bir amaç değil, araç olmalıdır. Burada amaç temel özgürlüklerin genişletilmesidir. Özgür bir toplumun yolunu açmak için baskıların, hoşgörüsüzlüğün, sosyal yoksunlukların ortadan kaldırılması gerekir (Kirmanioğlu, 2005: 26).

Yoksulluğu gelir yoksulluğundan çok bu temel yapabilirliklerden yoksun olarak görmek daha doğru olacaktır. Çünkü gelir temelli yoksulluğa göre değerlendirdiğimizde yapabilirlikten yoksunluk anlamındaki gerçek yoksulluk daha yoğun ve çok daha derin olabilmektedir. Temel yapabilirliklerden yoksun olmak özellikle çocuklarda yetersiz beslenmeye ve açlığa, okur-yazar oranının düşüklüğüne, erken ölümlere, önü alınamayan hastalıklara, evsizliğe ve diğer olumsuz koşullara sebep olabilmektedir (Sen, 2004: 36).

Gelir ve yapabilirlik arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bir açıklama getirmek gerekmektedir. Sen' e göre bu ilişki, cinsiyet ve toplum içi rollerden, yaşanan coğrafyadan, salgın hastalık gibi epidemiyolojik koşullardan, kişinin kontrol edemeyeceği ya da kısmen kontrol edebileceği koşullardan güçlü bir şekilde etkilenmektedir (Sen, 2004: 127).

Yapabilirlikten yoksunluk olarak yoksulluk ile gelir azlığı olarak yoksulluğu kavramsal olarak ayırmak önemlidir ancak bu iki kavramı ilişkilendirmekten başka da çare yoktur.

Çünkü gelir yapabilirlik yaklaşımı için önemli bir araçtır. Yaş sakatlık gibi kişinin önündeki engeller gelir edinme kapasitesini azaltır. Bunlar aynı zamanda gelirin kapasiteye dönüştürülmesini de zorlaştırır. Daha yaşlı, daha ağır hasta veya daha sakat olan biri aynı işlevleri kazanmak için daha fazla gelire ihtiyaç duyar. Bu gerçek yoksulluğun yani kapasite yoksunluğunun daha önemli olabileceğini göstermektedir. Daha iyi temel eğitim ve sağlık hizmeti gibi bağlantılar gelir yoksulluğunun ortadan kaldırılması için önemli olabilir. Bu hizmetler kişinin yaşam kalitesini iyileştirmesinin yanında kişinin gelir edinme kapasitesini artırır ve gelir yoksulluğundan kurtarır. Sağlık ve temel eğitimin etki alanının büyük olması kişi aşırı yoksul olsa bile bu yoksulluğun üstesinden gelme şansını artırır. Yoksullukla mücadelede sadece gelire odaklanmak yerine gelir yoksulluğu ve kapasite yoksunluğu bağlantısı üzerinde durmak önemlidir. Yoksulluğu sadece gelir eksikliği olarak görmek yerine yoksulluğu azaltmak için eğitim, sağlık ve benzeri yatırımları sağlamak çok daha kalıcı ve etkili bir çözüm olacaktır. (Sen, 2004: 125-133)

Sen'in yapabilirlikten yoksunluk bakımından yoksulluğa yönelik öngörülerini şu şekildedir (Sen, 2004: 127)

- Bu yaklaşımda önemli olan düşük gelirin aksine yoksunluklar üzerine odaklanmaktadır.
- Kapasite yoksunluğu üzerinde yani gerçek yoksulluk üzerinde gelir kapasiteyi ortaya çıkaran tek araç olmadığı için gelir azlığından başka etkilerde bulunmaktadır.
- Düşük kapasite ve düşük gelir arasındaki ilişki farklı topluluklar hatta farklı aileler ve bireyler arasında değişebilir.

Yapabilirlik yaklaşımı politikaların dizaynı, toplumdaki sosyal değişimler hakkındaki öneriler, toplumsal düzenlemeler ve bireylerin refahın değerlendirilmesi için normatif bir çerçeve sunmaktadır. Bu özellikle refah ekonomisi, sosyal politika ve siyaset felsefesi gibi çok geniş alanlarda kullanılmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı yoksulluk, refah ya da toplumsal eşitsizliği açıklayan bir teori değildir bunun yerine bu olguları değerlendirmek ve kavramsallaştırmak için bir çerçeve sunmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımının odak noktası insanların yeteneklerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri ya da kullanamamalarıdır (Robeyns, 2007: 94).

Sosyal arka plan, ekonomik koşullar, onun kişisel karakteristik özellikleri gibi faktörler göz önüne alındığında, bir kişinin bazı şeyleri yapmak için yeteneği vardır (Sen, 1997: 1960). Ancak bu faktörler kişinin gelir durumunu ve yeteneklerini etkilemesinin yanı sıra gelirin yapabilirlik ve işlevlere dönüştürülmesine de etki etmektedir.

Yapabilirlik yaklaşımı, insanların sağlıklı olup olmadığının ve yeterli beslenip beslenmediğinin yanı sıra, bunlar için gerekli olan şartların, araçların veya kaynakların mevcut olup olmadığına bakar. Düşünce ve ifade özgürlüğünü, siyasal katılımı, toplumsal ve kültürel pratikleri, toplumsal normları, gelenekleri ve âdetleri de ele aldığımızda birçok kapasiteyi elde etmek için maddi kaynakların yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, kapasite yaklaşımı refahın sadece ekonomik yönüyle ilgili değildir, insan yaşamının ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel her boyutunu kapsar.

İnsanların yüksek kalitede bir eğitime, gerçek siyasi katılıma, toplumsal aktivitelere katılma, manevi inançlarına uygun şekilde yaşayıp yaşamadıklarını sorgular. Bu yetkinliklerin bazıları gerekli olan ana kaynak mali kaynaklar iken, diğerleri için düşünce özgürlüğünün korunması, dini veya siyasi katılım, sosyal yapılar, sosyal kurumlar, kamu malları, gelenekler ve alışkanlıklar gibi siyasi uygulamalardır. Buradan da anlaşılacağı gibi yetkinlik yaklaşımı, insan refahını için gerek duyulan tüm unsurları içeren bir çerçeve sunmaktadır. Yetkinlik yaklaşımında hayatın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yönleri ihmal edilmez (Boz; 2009: 15).

Amartya Sen'in bu teorisi gelir odaklı gelişme kavramından farklı olan ve gelir odaklı gelişmeyi yeterli görmeyen İnsani Gelişme kavramına da önemli katkı sağlamıştır. İnsani Gelişim Endeksi tıpkı Sen'in yapabilirlik teorisinde olduğu gibi bireylerin ekonomik, toplumsal veya kültürel tüm tercihlerinin genişletilmesine vurgu yapmaktadır. İnsani gelişim Endeksi ile Sen'in yaklaşımın ortak bir diğer yönü de gelir artışını gelişme açısından önemli kabul etmekte ancak gelirin gerçek refahı ölçmekte yetersiz olduğunu savunuyor olmasıdır. Örnek verecek olursak gelir artışı eğitim, sağlık, kültür ve politik özgürlük gibi alanlarla eşdeğer olmamakta, bu gelir artışı çevresel koşullarda düzelmeye, toplumsal sorunların ortadan kaldırılmasına yetmemektedir (Gürses, 2009: 340) Sen maddi özgürlüklerin genişlemesi gelişme araçlarından biri olduğu için yetenek yaklaşımının sadece gelişmekte olan ülkeler için değil aynı

zamanda zengin ya da gelişmiş ülkeler için de geçerli olduğunu öne sürmektedir (Jean Fraser, 2007: 28)

İnsani Gelişme Endeksi, yapabilirlik yaklaşımının yoksulluk ve refah ölçümlerinde uygulanmasına önemli bir örnektir. Bu endeks sayesinde, gelir olarak diğer ülkelere göre nispeten daha düşük olan Sri Lanka, Vietnam, Küba gibi ülkelerin, aslında düşünüldüğü kadar az gelişmiş olmadıkları anlaşılmıştır. Yine aynı şekilde gelişmiş ülkelere oranla düşük gelir seviyesine sahip Kanada'nın, düşük gelir eşitsizliği ve yüksek okuryazarlık oranı sayesinde, aslında en gelişmiş ülkelerden biri olduğu anlaşılmıştır (Ergüngör, 2010:152).

İnsani yoksulluk kavramının da temelini oluşturan yapabilirlikten yoksunluk yaklaşımı kadın yoksulluğunu anlayabilmemiz ve değerlendirebilmemiz için önemli yere sahiptir. Amarta Sen' göre ekonomik büyüme, gelişme sonucu ortaya çıkan fırsatlardan herkes çeşitli sebeplerle toplumsal statü vs. aynı biçimde yararlanamamakta ve gerçekte var olan yoksulluğu ortaya çıkarmadığı için gelişmişliğin ortaya konulması bakımından iyi bir ölçüt değildir (Sen, 1985: 22-36). Kadın eylemliliği olarak bahsettiği kadının çalışmasının kadınların toplumsal statülerinin ve refah düzeylerinin arttığını vurgu yapmaktadır (Sen, 2004: 260).

1.6.1. Yapabilirlikten Yoksunluk Kavramının Temel İlkeleri

Yoksulluk “yapabilirlikler” alanında değerlendirilmektedir. Yapabilirlikten yoksunluk teorisinin 3 temel ilkesi olan yapabilirlikler ve işlevlerdir, özgürlük ve özne incelenecektir.

1.6.1.1. İşlevsellik ve Yetkinlikler

İşlevsellik, bir kişinin yapmaya ya da olmaya değer vereceği şeyleri yansıtır. Değer verilen işlevler, yeterli beslenme ve salgın hastalıklardan korunma gibi temel işlevler ile toplumsal hayata katılma ve siyasi özgürlüğe sahip olma gibi daha karmaşık durum ve etkinliklere kadar birçok farklı şekilde olabilmektedir. Yapabilirlik, o kişinin ulaşmasının mümkün olduğu işlevlerdir. Yapabilirlik bir tür özgürlüktür. Kişinin farklı hayatlar yaşayabilme, farklı etkinliklerde bulunabilme özgürlüğünü ifade eder. Bir kişinin yapabilirlikleri ve işlevleri birbiriyle ilişkilidir ancak analitik olarak ayırt edilebilirler. Örneğin, iyi beslenmeyen başka bir deyişle iyi beslenme işlevine sahip olmayan iki kişiyi varsayalım. Birinci kişi, dini inançları nedeniyle oruç tutmaktadır.

Diğer kişi de Afrika'da zorunlu olarak açlık çekmektedir. oruç tutan zengin kişi, yeme ve beslenme bakımından zorunlu olarak açlık çeken yoksul bir kişi ile aynı işlevsel kazanıma sahip olmasına rağmen, birinci kişinin kapasite kümesi ikincisinden farklıdır. Oruç tutan kişi yemek yemeyi, iyi beslenme seçeneği varken diğer kişi böyle bir seçenek yoktur. Bu nedenle yapabilirlik yaklaşımı kişinin zorunluluk nedeniyle değil, kendi seçtiği şekilde yaşamasının önemini vurgular. Sen için "seçmek" kendi içerisinde önemli bir işlemdir ve bir seçim sonucunda yaşanan hayat daha zengin bir hayattır. Bu durumda, eğer bir kişi imkân tanıdığı halde yemek yememeyi tercih ediyorsa, kişinin iyi beslenme yapabilirliğine sahip olduğunu söylemek mümkün olacaktır (Sen,2004: 106-109). Mallar bağlamında bütçe, kişinin mal özgürlüğünü yansıtırken işlevsellikler bağlamında yetkinlikler de, kişinin olası yaşamlar arasından seçim yapma özgürlüğünü yansıtır ve her birey için farklıdır.

İşlevselliklere örnek olarak; yeterli beslenme, sağlıklı olma, engellenebilir hastalıklardan kaçınma, mutlu olma, öz-saygıya sahip olma, toplum hayatına katılabilme gibi şeyler gösterilebilir. Temel işlevselliklerin kesin bir listesi yoktur; çünkü farklı ortam ve zamanlar için farklı işlevsellik türleri önemli olabilir. Yetkinliklere örnek olarak ise okur-yazar olma, sağlık hizmetlerine ulaşabilme, kendi kimliğini ve düşüncelerini ifade edebilme gösterilebilir. Sen bu kavramları, yaşam kalitesi, eşitlikçi adalet ve yoksulluk gibi konuları analiz etmek için kullanmıştır. Yetkinlik, bir kişinin ulaşabileceği işlevselliklerin bir toplamı olduğundan, işlevsellikler alanında değerlendirilir. Yani işlevsellikler yetkinliklerin entegral elemanlarıdır. Bununla birlikte, yetkinlik üzerindeki vurgu dikkatleri özgürlüğe ve fırsata yöneltir ki bu işlevselliklerin yapamayacağı bir şeydir. Sen, yetkinliğin tek önemli şey olduğunu ileri sürmez; işlevsellikler kendi başlarına değerli olan şey olma özelliğini korurlar (Boz, 2009: 29).

1.6.1.2. Özgürlük Kavramı

Her şeyden önce, o yetenek yaklaşımında insanla kendi amaçlarını tanımlamak ve kendi fikirlerini ifade etmeleri doğru koşulları sağlamak gerekir.

Yoksulluk, temel ihtiyaçların karşılanmaması, yaygın kıtlık ve açlık, temel özgürlüklerin ve en basit siyasal özgürlüklerin bile ihlâl edilmesi, kadın haklarının ihlali gibi birçok sorun fakir ülkeyle birlikte zengin ülkelerde görülmektedir. Kalkınmanın

temel amaçlarından biri, bu sorunları ortadan kaldırmaktır. Bu amaca yönelik olarak, farklı türden özgürlüklerin, merkezî rolünü önemsemek gerekir. Kalkınmanın başarılması insanların özgür bir biçimde hareket edebilmelerine bağlıdır (Sen,2004: 34).

Özgürlüğe odaklı bir kalkınma, kalkınmayı GSMH'daki ve bireysel gelirlerdeki artış, teknolojik ilerleme, sanayileşme, vb. ile özdeşleştirilen yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Bu yaklaşım, insanların gelirleri ve ellerindeki kaynaklardan çok, yaşam kalitesi üzerine odaklanmaktadır. Kişi yaşam kalitesini artırabilmek ve sürdürebilmek için (örneğin, hastalısız sağlıklı bir yaşam geçirmek) daha fazla gelir elde etme isteğindedir. Ancak, isteklerimiz gelir veya servetle sınırlı değildir. Sen'e göre (2004: 29-36) ise "kalkınma sadece ekonomik gelişmeyle sınırlı değildir ve ekonomik büyüme kalkınma için tek bir amaç değildir. Kalkınmanın daha çok yaşam standartlarının yükseltilmesi ve yararlanılan özgürlüklerin geliştirilmesi ile ilgili olması gerekmektedir"

Ekonomik büyüme özgürlüklerin genişletilmesi bakımından etkisi küçümsenemez ancak gelir düzeyleri, yasama özgürlüğü ya da önlenebilir hastalıklardan kurtulma yeteneği ya da barışçı ve suçtan arınmış topluluklarda yasama fırsatı gibi önemli meselelerde çoğu kez yeterince yol gösterici olmayabilir. Kalkınabilmek için, başlıca yoksulluk, toplumsal yoksunluk, kamu hizmetlerinin ihmali, baskıcı devlet politikaları gibi özgürlüğü kısıtlayıcı koşulların ortadan kaldırılması gerekir. Özgürlükler, toplumsal ve ekonomik koşullarla birlikte medenî ve siyasal haklar gibi başka etmenlere de bağlıdır. Özgürlükleri, kalkınma aracı olarak değil, aynı zamanda kalkınma sürecinin zenginleştirilmesinde vazgeçilmez unsurlar olarak da kabul etmek gerekir (Sen, 2004: 55-63).

1.6.1.3. Özne (Agency) Kavramı

Sen'in yazılarında işlevsellik, yetkinlikler ve özgürlük kavramlarına ek olarak özne kavramından da bahsettiği görülmektedir. Bir kişinin kendisi için değerli işleyişleri elde etmek için neler yapabileceğini ifade eder. Özne eylemde bulunan ve değişiklik yaratan kişidir. (Sen, 1999: 19).

Bir "özne (agency)" olarak insan, vatanını savunduğu için mutluluk duyabilir ancak, bu davranışının sonucuna bakılarak insanın sadece "mutluluk peşinde koşma" güdüsüyle hareket ettiği söylenemez. "Özne olma yönü" ile "refah yönü" birbirini destekleyebilir

ancak biri diğere indirgenemez (Sen, 1990: 43- 44). Ekonomik karar birimlerini gerçek kimlik sahibi olarak kabul eden özne yaklaşımı, insana daha geniş bir açıdan bakar; buna, kişinin olmasını umduğu şeyler ve bu tür amaçları oluşturma ve bunları gerçekleştirme kapasitesi dahildir (Sen, 1990: 59).

BÖLÜM 2: YOKSULLUKLA MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK MİKRO FİNANSMAN VE MİKRO KREDİ UYGULAMASI

2.1. Mikro Finansman Yaklaşımı ve Yoksulluk

Mikro finansman, bir ekonomide resmi finans kuruluşlarından hizmet alma olanağı bulamayan, resmi finans kuruluşlarının hizmet sunmadığı veya eksik hizmet sunduğu yoksullar, düşük gelirli aileler, kadınlar ve mikro girişimciler için oluşturulmuş bir finansman yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 6). Bu yöntem sözü edilen yoksulluk ile mücadele sürecinde yoksul insanları emek piyasalarına dahil ederek üretken hale getirmek, ekonomik ve sosyal statülerini geliştirmenin ve yükseltmenin bir aracı olarak düşünülmektedir (Altay, 2007:60).

Mikro finans, bir anti-yoksulluk programıdır. Bu program resmi finans kuruluşlarına erişimi mümkün olmayanlara, özellikle yoksul kadınlara, ve bunların yanı sıra, küçük üreticiler ve girişimcilere ulaşır. Mikro finans fakirlere ulaşmadaki başarısına rağmen gelir, tüketim ve hane halkı refah düzeyinin diğer boyutları açısından ölçülmesi sonucunda tartışılmaktadır (Khandker ve Samad, 2014: 2).

Mikrofinans düşük gelirli kullanıcıları hedefleyen krediler, tasarruflar, sigorta ve transfer hizmetleri, mikro krediler ve diğer finansal ürünler kapsamaktadır. Mikrofinans kullanıcıları genellikle yoksul ve düşük gelirli insanlardır. Bunları genellikle ev kadınları, emekliler, esnaf ve küçük çiftçilerdir. Mikrofinans yoksul ve düşük gelirli müşterilerin temel ihtiyaçları ile başa çıkmalarına yardımcı olur. Örneğin, mikro sigorta erişim imkânı ile yoksul insanlar ortaya çıkabilecek ciddi bir hastalık veya ölüm durumlarında gelir sıkıntısı yaşamayacaklardır (www.yearofmicrocredit.org.2016)

Yoksullukla mücadelede mikro finansman yoksulların finansal gelirlerini arttırmalarında ve sosyal hizmetlere erişebilmelerinde etkili bir yöntemdir ancak sihirli bir değnek değildir. Mikro finansmanın eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı gibi benzer temel yatırımları ile desteklenmesi gerekmektedir (www.cgap.org,2015).

Mikrofinansman kaynakları üç şekilde sağlanmaktadır. Bunlar;

- Kırsal bankalar ve kooperatifler gibi resmi kurumlar;
- STK'lar gibi yarı-resmi kurumlar;

- Tefeciler ve esnaf gibi gayri kaynaklar (Lutfor ve Elahi, 2006: 477).

Bazı çalışmalarda mikro finans ve mikro kredi kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bunun temel nedenleri olarak; mikro finans hizmetlerinin büyük bir kısmını mikro kredi hizmetlerinin oluşturması (Gökyay, 2008: 9) ve mikro finansın hizmetinin 1970'li yıllarda sadece mikro kredi ile sunulmaya başlanmış olması gösterilmektedir. Ancak mikro finans hizmetleri mikro krediye göre daha geniş hizmet alanlarını içermektedir. İlk etapta yalnızca mikro kredi olarak sunulan mikro finans hizmetleri, yoksulların tüketim ihtiyaçlarını karşılama, risklere karşı kendilerini koruma ve geleceklerini garantiye alma gibi isteklerini de dikkate alarak, onlara tüketici kredileri, tasarruf, sigorta ve para transferleri, emeklilik sunacak şekilde gelişme göstermiştir (Öner, 2008: 3).

2.1. Mikro Finansman Tarihi

Mikro finansmanın tarihsel sürecine baktığımızda bu konudaki fikir ve beklentilerin yeni olmadığı görülmektedir. Avrupa'da, 15. Yüzyılda ihtiyaç sahiplerine kredi imkânı sunan Katolik Kilisesine alternatif olarak tefeciler alternatif olarak rehin dükkanları adı altında kredi veriyorlardı. Bu rehin dükkanları 15. yüzyıl boyunca Avrupa'da kentsel alanlarda yayılmıştı. Yoksulların resmi kredi ve tasarruf kurumları, ticari bankalar tarafından ihmal edilmeleri bu durumu yaygınlaştırmıştır. 16.yy da İrlanda'da başlayan İrlandalı Kredi Fonu sistemi ise ilk uzun dönemli mikro finansman sistemine örnektir. 1800'lerde Almanya'da öncelikle kırsal ve kentsel yoksulluğa odaklanmış resmi ve büyük kredi kurumlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kurumların benzerleri 1800'lü yılların sonlarına doğru Fransa'da da görülmektedir. Afrika, Latin Amerika ve Asya'da bugünkü mikro finansal kooperatiflerin çoğunun kökeni Avrupa'ya dayanmaktadır. 1900'lerin başında Latin Amerika'da tasarruf ve kredi üzerine çeşitli oluşumlar görülmüştür. Bu finans müdahaleler ile tarım sektörünü modernize etmek amaçlanmıştır. Ancak geçmiş yüzyıllarda Avrupa'da da görüldüğü gibi resmi denetim mekanizmasının yokluğu nedeniyle bu durum sömürüye yol açmış ve bu kurumlar verimsiz ve bozuk bir sistem haline dönüşmüştür. 1970 yılı ise mikro kredinin ortaya çıktığı yıldır. Muhammed Yunus tarafından başlatılan Bangladeş Grameen Bank daha sonra Amerika, Asya ve Avrupa'da çok geniş uygulama alanları bulacaktır. 1990'larda yoksulluğu hafifletme stratejisi olan mikrofinansı teşvik etmek için uluslararası

kalkınma ajansları ve ağlarda büyük ilerlemeler olmuştur. Mikrofinans mikro girişimciler ve yoksullar için birçok ülkede hizmet vermeye başlamıştır. Bu hizmetler kentsel ve yoğun nüfuslu kırsal alanlarda yoğunlaşmıştır. 1990'ların başında, dönem "mikrofinans" dan ziyade "mikro kredi", tasarruf, sigorta ve para transferleri de dahil olmak üzere bir dizi finansal hizmetler yoksullar için kullanılmaya başlanmıştır (Helms, 2-5: 2006)

1970'li yılların ortalarında Bangladeş'te Chitagong Üniversitesi'nden Profesör Muhammed Yunus tarafından bir grup yoksul köylü üzerinde başlatılan mikro kredi uygulaması, mikro finans yoluyla yoksullukla mücadelede gerçek anlamda başlangıç olarak kabul edilmektedir (Quibria, 2012: 1).

2.2. Mikro Finansman İlkeleri

1995 yılında dünya bankası tarafından kurulan CGAP (Fakirlere Destek Amaçlı Danışmanlık Grubu), yoksullara finansal hizmet erişimini sağlamak için işbirliği içerisinde olan 28 adet kamu ve özel kalkınma kurumunun oluşturduğu bir ortaklıktır. Fakirlere Destek Amaçlı Danışmanlık Grubu'nun mikro finansman hizmetlerinin yoksullara ulaştırılmasına yönelik prensipleri 2004 yılında gerçekleştirilen G-8 Zirvesi 'nde ülke liderleri tarafından onaylanmıştır. Bu prensipler şunlardır (Okumuş, 2010:146-49).

- Yoksul kimseler sadece kredilere değil çeşitli finansal hizmetlere de ihtiyaç duymaktadır. Yoksul insanlar da esnek ve bütçelerine uygun şekilde çeşitli finansal hizmetlerden yararlanma hakkına sahiptirler. Bu yüzden, yoksullara sadece mikro krediler değil tasarruf, sigorta ve emeklilik gibi diğer finansal hizmetler de sunulmaktadır.
- Yoksul bireyler finansal hizmetlere erişebildiklerinde gelir de elde edebilir, varlık sahibi de olabilirler. Yoksul aileler günlük yaşam savaşımdan kurtularak geleceklerini planlama aşamasına gelmek için mikro finansmanı bir vasıta olarak kullanırlar. Böylece daha iyi beslenme, barınma, sağlık ve eğitim için daha fazla para harcayabilirler.
- Mikro finansmanın geniş kitlelere ulaşması finansal sistemlerin içerisine tam olarak entegre edilmesiyle mümkündür.

- Mikro finansmanın geniş kitlelere ulaşması için sürdürülebilir olması gerekir. Kendilerine finansal hizmet sağlayacak kuruluşlar mevcut olmadığı için yoksul bireylerin çoğunluğu ihtiyaçlarını karşılayacak, kaliteli finansal hizmet alamamaktadır. Bu hizmetleri sağlayacak finansal kuruluşların maliyetlerini karşılayabilecek sağlam bir finansal yapıya sahip olmaları gerekir. Bu nedenle bağış ve diğer türden desteğe ihtiyaç duymaksızın, bu kurumların kendilerine yeter kurumlar olmaları, hedeflenen yoksul sayısına ve etkiye ulaşmak için tek yoldur. Finansal olarak süreklilik sağlayan kuruluş uzun vadede hizmetlerine arttırarak varlığını sürdürülebilir. Sürekliliği başarmak, işlem masraflarını azaltmak, müşteriye daha yararlı hizmetler sunmak ve bankacılık hizmetleri sunulmamış yoksul kesime ulaşmak için yeni yöntemler geliştirmek anlamına gelmektedir.
- Mikro finansmanın başarısı yerel ve sürekliliği olan kuruluşlardan geçmektedir. Yoksul insanlara yönelik düzenli ve sürekli finansal hizmet sağlayan, finansal olarak sağlam yerel mikrofinans kuruluşlarının varlığı hayati önem taşımaktadır.
- Mikro kredi her zaman soruların cevabı değildir. Mikro kredi her durum için en iyi çözüm yolu da değildir. Kredi geri ödemesi için hiçbir maddi imkân olmayan yoksul ve aç insanların mikro kredi kullanmadan önce, gıda ve barınma gibi acil ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.
- Yüksek faiz oranı yoksul bireylerin kredi almasını daha da zorlaştırarak onlara zarar vermektedir. Finansal kurumlar açısından, küçük miktarlı çok sayıda kredi işlemlerinin maliyeti, daha az sayıda fakat daha yüksek miktarlı kredi işlemlerinin maliyetinden çok daha yüksektir. Bu nedenle, mikro kredi sağlayıcıları uyguladıkları kredi faiz oranını genellikle piyasa faiz oranının üzerinde tespit etmektedirler. Bunu yapmamaları durumunda, sözünü ettiğimiz yüksek işlem maliyetini karşılayabilmek için bağış, yardım vb. finansal destekçilere olan ihtiyaçları artmaktadır. Burada vurgulanması gereken, mikrofinans sağlayıcılarının yüksek işlem maliyetlerini karşılayabilmek adına yüksek kredi faiz politikası takip etmemeleridir.

- Hükümetin görevi finansal hizmetleri doğrudan sağlamak değil erişim için uygun ortamı sağlamaktır. Hükümetler yoksul bireylere finansal hizmeti teşvik eden ve aynı zamanda birikimleri koruyan politikalar üretmelidirler. Hükümetler makro ekonomik istikrar sağlamalı, tavan faiz oranı belirlemekten kaçınmalı ve sürekliliği sağlanamayacak sübvansede edilmiş ve yüksek temerrütlü kredi programlarıyla piyasalara müdahale etmekten uzak durmalıdır. Ayrıca, hükümetlerden yolsuzlukları kontrol altına almaları ve mikro finansmanın ve sağlayıcıları için gereken sektör altyapısını oluşturmaları beklenmelidir. Bağış niteliğindeki fonları özel sermayeyi tamamlamalı, özel sermaye ile rekabet etmemelidir. Mikro finansman sağlayıcılarına bağış, kredi, sermaye olarak çeşitli formatta finansal destekler verilir. Bu tür destekler genellikle kısa sürelidir. Hedef yoksul kitlesine ulaşmanın zor ve zaman alıcı olması durumunda bağışçı destekleri daha uzun süreli ve hatta sürekli olabilir.
- Bağışçılar mikro finansman yöntemini finansal sisteme entegre etmeye çalışmalıdırlar. Proje oluşturulması ve uygulamasına, uzmanlığı başarılı uygulamalarla kanıtlanmış eksperler kullanarak destek vermelidirler. Bağış yapanların finansal desteğe devam etmeleri için performans hedefleri koymaları, yüksek verimlilik ve yolsuzlukların önüne geçilmesi açısından son derece önemlidir.
- Sağlam kuruluşların ve yöneticilerin eksikliği kritik bir engeldir. Mikro finansmanın, sosyal hedeflerle bankacılığı birleştiren uzmanlaşmış bir alan olarak tanımlanabilir. Mikro finansmana yapılan kamu ve özel sektör yatırımları sadece kredi fonlaması için değil, bu hizmetleri sağlayacak her türlü alt yapının oluşturulması için de kullanılmaktadır.
- Mikro finansman, performansın ölçüldüğü ve bunun kamuya açıklandığı durumlarda en başarılı örneklerini verir. Mikrofinans kuruluşlarına özgü standart finansal (örneğin; faiz oranları, çekilen kredinin geri ödenmesi ve finansal etkinlik) ve sosyal (örneğin; ulaşılan müşteri sayısı ve onların yoksulluk sınırı) performans göstergeleri olmalıdır. Performans göstergeleri açıklanmalı ve bu verilere göre bağışçılar, yatırımcılar, denetçiler ve müşteriler risklerini ve kazançlarını değerlendirmelidirler.

2.3. Dünyada Mikro Finansman Modelleri

Küresel Kalkınma Araştırma Merkezi'nde mikro kredi konusunda koordinatör olan Hari Srinivas tarafından 14 adet mikro finans kuruluş modeli olduğu belirlenmiştir (www.gdrc.org,2015 ve Dolun, 2005:3-10)).

2.3.1. Birlik Modeli

Bu modelde topluluk kendi içinde bir birlik oluşturmaktadır. İlgili topluluk, gençlik ve kadın toplulukları şeklinde örgütlenebildiği gibi siyasi, dini veya kültürel bir görüş etrafında toplanan kişilerden de oluşabilir. Bu şekilde birliğin mikro kredi konusunda kendi aralarında kuracağı ilişkinin sağlamlığı, daha önce aralarında var olan siyasi, dini ya da kültürel ortaklık temelinde oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2.3.2. Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli

Kredi sağlanması için ihtiyaç duyulan garanti herhangi bir hükümet kuruluşu veya hibe veren bir kuruluş tarafından ya da üyelerin tasarrufları teminat gösterilerek sağlanır ve bu şekilde alınan krediden bir kişi ya da oluşturulmuş grup faydalanabilir.

2.3.3. Topluluk Bankası Modeli

Topluluk bankası modelinde tüm topluluğa bir ünite olarak muamele edilir ve yarı resmi veya resmi kuruluşlar oluşturularak, mikro kredi dağıtılır. Bu kuruluşlar öncelikle topluluk üyelerini, topluluk bankasının çeşitli finansman faaliyetleri hakkında eğitir. Bu kuruluşların yapılarında, gelir yaratıcı projeler veya tasarruf imkânları olabilir.

2.3.4. Kooperatif Modeli

Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda bir araya gelen kişilerce oluşturulan kooperatiflere mikro kredi dağıtılmaktadır. Dolayısıyla mikro kredinin geri ödenmesi noktasında dağıtılan grubun zaten daha önceden sahip olduğu dayanışma bilinci kolaylık sağlamaktadır.

2.3.5. Kredi Birlikleri Modeli

Kredi birlikleri, üyelerce idare edilen ve kendi üyelerine yardımcı olmak üzere oluşturulmuş finansman kuruluşlarıdır. Belirli bir grup veya organizasyonun tasarruflarını birlikte çalıştırmayı kabul eden ve birbirlerine makul faiz oranlarıyla kredi

vermek amacıyla bir araya gelen üyelerce organize edilirler. Üyelerin bir ortak noktaları olur: aynı kuruluştaki çalışabilirler, aynı kiliseye bağlı olabilirler, işçi kuruluşuna üye olabilirler, sosyal bir gruba dahil olabilirler, aynı toplumda çalışıyor veya yaşıyor olabilirler. Kredi birliği üyeliği, aynı gruba ait tüm insanlara, ırk, din, renk farkı olmaksızın açıktır. Kredi birlikleri, demokratik, kâr amacı gütmeyen, finansman sağlayan kooperatiflerdir. Her biri üyelerince idare edilirler ve sahiplenirler ve her bir üyenin yöneticileri ve komite temsilcilerini seçmek için birer oyu vardır.

2.3.6. Grameen Tipi Kuruluş Modeli

Grameen Tipi Kuruluş Modeli, Bangladeşli ekonomi profesörü Muhammed Yunus tarafından yoksullukla mücadele amacıyla başlatılan Grameen Bankası modelinden meydana gelmiştir. Bu modelde öncelikle 15-20 köyü içine alan bir bölge seçilerek, bir bölge yöneticisi ve birkaç banka çalışanından oluşan bir banka birimi meydana getirilmektedir. Yönetici ve çalışanlar ilk olarak köylere ziyarette bulunurlar. Bu kişiler yerel ortamı inceleyerek muhtemel müşterileri tespit ederek amaçlarını, fonksiyonlarını ve bankanın çalışma şeklini yerel halka anlatırlar. Olası borçlular tespit edilerek beşer kişiden meydana gelen gruplar oluşturulur. İlk aşamada bir gruptan sadece iki kişi kredi vermek üzere seçilir. Bir ay süresince grup üyelerinin banka kurallarına uyumları gözlenir. Grup üyelerinden kredi almış olan ilk iki kişi, anaparayı ve faizini elli haftalık süre içerisinde geri ödemediği takdirde geri kalan grup üyeleri kredi almaya hak kazanırlar. Diğer grup üyeleri için uygulanan bu kısıtlamalar nedeniyle, kredi alan kişilerin düzenli ödeme yapmaları için diğer üyelerin doğal baskısı oluşmaktadır. Aldıkları krediyi zamanında ödemeyen kişiler diğer üyelerin de kredi alabilme imkânını ortadan kaldıracığından bu durum gruba ortak sorumluluk yüklemekte ve kredinin teminatı görevini yerine getirmektedir.

2.3.7. Grup Modeli

Fonların bireylere değil gruplara aktarıldığı bu model, Grameen, topluluk bankacılığı, köy bankacılığı ve grup baskısı modellerine benzemektedir. Bireysel olarak hareket etmenin getireceği güçlükleri yenmek için grup olarak hareket edilir ve sorumluluk alınır.

2.3.8. Bireysel Model

Diğer modellerden farklı olarak herhangi bir grup veya grup baskısına ihtiyaç duyulmadan mikro krediler doğrudan borçluya verilmektedir.

2.3.9. Aracı Kuruluş Modeli

Borçlu ve alacaklı arasında aracılık yapan ve borçluların kredi bilincine erişmesi için çeşitli eğitimler sağlayan aracı bir kuruluşun bulunduğu bu modelde, aracılar fon sağlama, program bağlantıları, eğitim ve araştırma gibi değişik faaliyetlerde bulunabilirler. Bu faaliyetler uluslararası seviyeden, ulusal seviyeye, bölgesel seviyeden yerel ve bireysel seviyeye kadar her çeşit seviyede yer alabilir. Aracı kuruluşlar olarak hem ulusal hem de uluslararası boyutta hizmet veren sivil toplum örgütleri görev almaktadırlar.

2.3.10. Sivil Toplum Örgütü Modeli

Mikro kredi dağıtılması konusunda öncelikli role sahip olan sivil toplum örgütleri, değişen yoksullukla mücadele anlayışı çerçevesinde bu alanda önem kazanmışlar ve daha önce devletin görev aldığı birçok alanda söz sahibi olmaya başlamışlardır. STÖ'ler mikro kredi organizasyonları için kaynak ve araç geliştirerek gelişmelerine katkıda bulunmakta ve başarılı uygulamalar yapmaktadırlar. Aynı zamanda mikro kredi uygulamaları ve ilkeleri hakkında bilgi temini için yayınları ile çalışma grup toplantıları, seminer ve eğitim programları ile de katkıda bulunmaktadırlar.

2.3.11. Grup Baskısı Modeli

Borçlular ve projeye katılan diğer kişiler arasında ahlaki ya da farklı nitelikteki bağlantılar yoluyla mikro kredinin geri ödenmesini temin etmeyi amaçlayan bir uygulamadır.

Baskı grupları: borçlu grubun diğer üyeleri olduğu gibi borçlu krediyi geri ödemediği sürece diğer üyeler de kredi alamamaktadır. Dolayısıyla ilk borçlunun geri ödemesi için baskı olmaktadır. Baskı grubu; diğer üyeler, topluluk lideri, sivil toplum örgütünün görevlileri ya da bankalardan oluşabilir.

2.3.12. Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli

Döner tasarruf ve kredi birlikleri, ortak bir fona düzenli katkıda bulunmak üzere bir araya gelen bireylerin, her bir bireye bir seferde toplu para aktardığı bir grup esasına dayanır.

2.3.13. Küçük İşyeri Modeli

Bu model eğitim, teknik tavsiye, yönetim ilkeleri ve benzeri alanlarda destekleme programları şeklinde dolaylı yollarla uygulanabildiği gibi mikro kredi verilmesi ile doğrudan müdahalelerle de yürütülebilmektedir.

2.3.14. Köy Bankacılığı Modeli

Düşük gelirli 20-25 kişiden oluşmaktadır. İlk sermaye herhangi bir dış kaynaktan gelebilir ancak banka yönetimi üyeler tarafından yürütülür. Kredileri teminat altındadır ancak mal veya gayrimenkul kefaleti ile değil manevi kefaletle; grubun, her bireyi bireysel kredinin arkasındaki teminattır.

2.4. Mikro Kredi Sistemi

Mikro kredi kırsal ve kentsel alanlardaki yoksullara gelir seviyelerini yükseltmek veya yaşam standartlarını iyileştirmek için tasarruf, kredi ve diğer finansal hizmetler ile üretim yapabilmelerine sağlayacak çok az miktarda ürün sağlanması olarak tanımlanır (Moise, 2011: 1). 1970'li yılların başlayan mikro kredi sistemi ticari bankalarda krediye erişim imkânı olmayan yoksul ailelerin gelirlerini artırarak yoksulluğu azaltmak için küresel çapta bir hareket haline gelmiştir. Hareket, milyarlarca dolara ve milyonlarca müşteriye ulaşma başarısı göstererek Nobel Barış Ödülü almıştır (Roodman ve Morduch; 2009:1).

2.4.1. Mikro Kredinin Ortaya Çıkışı

Halkının büyük çoğunluğunun yoksulluk sınırının hatta bazı bölgelerinde açlık sınırının altında yaşadığı bir ülke olan Bangladeş'te, 1974 yılında yaşanan kıtlık ve açlık o dönem Çitagong Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Yunus'u farklı çözüm

arayışlarına yöneltmiştir. Yunus'a göre (1999: 77), "yoksulluğun nedenleri üzerine yapılan araştırmalar büyük ölçüde neden nüfusun bazı kesimlerinin yoksulluk çizgisinin altında yaşadıkları üzerine değil de, neden bazı ülkelerin yoksul oldukları üzerine yoğunlaştırılmıştı. Bolca tahıl stokuna rağmen, açlık dönemlerinde bile yoksullar gıda maddelerine ulaşamıyorlardı. Bilim ve teknolojiye en göz kamaştırıcı gelişmeler yaşandığı bir devirde bile insanların açık ve yoksulluk çekmelerinin hiçbir mazereti olamazdı. Ekonomistler bütün yeteneklerini kalkınma ve refah süreçlerini ayrıntılarıyla incelemeye ayırırken, yoksulluk ve açlık süreçlerine hiç aldırış etmiyorlardı".

Prof. Dr. Yunus, 1974 yılında çalıştığı üniversite olan Çitagong Üniversitesi'nin yakınlarında bulunan Cobra köyünü ziyaretinde yoksulluğun sanılandan daha kötü olduğunu görmüş, hatta orada yaşayanları yoksulun yoksulu olarak tanımlamıştır. Bu duruma nelerin sebep olduğunu anlayabilmek için yardımcılılarıyla Cobra köyündeki bu yoksul insanlar üzerinde bir araştırma yapmaya başlamıştır. Araştırması sırasında bu insanların kendi kişisel becerileriyle oldukça iyi işler yaptıklarını gören Yunus, yoksul insanların yoksul olma sebebinin aslında sanıldığı gibi eğitimsiz ya da cahil olmaları değil, üretim yapabilecek sermayeye sahip olamama ve bu sermayeye ulaşacak imkânlarının olmaması olduğu sonucuna varmıştır. Bu insanlar, kredi almak istediklerinde kredi karşılığında yeterli teminat gösteremiyor ve bu nedenle ticari bankalardan uygun faiz oranlarıyla kredi alamıyorlardı. Bu yüzden bir iş yapabilmek için ihtiyaç duydukları sermayeyi tefecilerden karşılıyorlar, borçlarını da çok yüksek bir faizle geri ödemek zorunda kalıyorlardı. Yaptığı araştırma sonucunda, Muhammed Yunus köyde araştırmaları sırasında tespit ettikleri 42 kişiye ulaştırması için yardımcısına 27 dolar vermiş, faiz istemediğini ve istedikleri zaman geri ödeyebileceklerini söylemiştir. Ve böylece mikro kredinin ilk adımı da atılmıştır (Yunus, 1999: 13-24).

Yunus, daha fazla krediye ihtiyaç duyan insanların olabileceğini ve bu durumun devam etmesi gerektiğini düşünerek bankalar ile görüşmelere başlamış, ancak bankalar yoksullara ve kadınlara eşlerinin izni olmadan ve kefilsiz kredi veremeyecekleri gerekçe göstererek Yunus'un teklifini kabul etmemişlerdir. Yunus bu durum karşısında 300 dolarlık bir kredi için kredi almak isteyenlere kendi kefil olmayı kabul etmiştir (Yunus, 1999: 96-97):

2.4.2. Grameen Bank ve Kuruluşu

Mikro kredide sürdürülebilirliğin sağlanması ve mikro kredinin kar amacı gütmeyen ve geleneksel finansal sisteminin en yüksek seviyeye ulaştırılması için diğer finans kurumları ile işbirliği yapmak kaçınılmazdır (Torre and Vento, 2006: 18).

Yunus, kendi bir kurum kurarak mikro kredi sistemini kurumsallaştırarak sürekliliğini sağlamak istemiş ve Bangladesh dilinde 'köy' anlamına gelen Grameen Bank ı 1983 yılında kurmuştur. Bankanın adının köy anlamına gelen Grameen bank isminin konularak ve banka bir köyde açılarak kırsal bölgelerde yaşayan yoksul ve eğitimsiz kişilerin ticari bankalara yönelik olumsuz bakışlarını değiştirip onların Grameen Bank'a daha kolay güven duymalarını sağlamak amaçlanmıştır (Mainsah vd, 2004:2).

İlk başta bankanın %60 devlet, %40 müşteri payı olarak kuruluşu gerçekleşmiş, 1985 yılında ise hisselerin %75'i müşterilere geçmiştir. İlerleyen yıllarda Grameen Bankası mikro kredi dışında sağlık, emeklilik, konut kredisi, grameen phone gibi çeşitli alanlarda da faaliyet göstermeye başlamıştır (Yunus, 1999: 207-220).

2.4.3. Grameen Bank'ın Çalışma Prensipleri

Muhammed Yunus, Grameen Bank ile başarısız savurgan, bozuk ve yetersiz uluslararası yardım kuruluşlarının aksine kırsal yaşamın bütün yönlerini ele alman ve hatta kapıdan kapıya satış dahil olmak üzere, perakende-imalat arasında değişen ticari faaliyetlere destek verebilecek nitelikte bir banka oluşturmuştur (Mainsah vd, 2004:3)

Yoksullara kredi ve diğer hizmetleri sağlayan Grameen Bankası'nın ana hedefi girişimci faaliyetleri yoluyla yoksulların özellikle de yoksul kadınların gelir ve istihdam durumunu iyileştirmek için onlara gerekli finansal desteği sağlamaktır. Mikro kredinin kadınlarda doğum kontrolünü teşvik etme, aile içi şiddeti azaltma, kişilere özgüven sağlama gibi sosyal işlevler üstlendiği bilinmektedir (Ouma and Rambo, 2013: 2) Grameen bankası bu şekilde hem tüm toplumun sosyoekonomik altyapısını düzeltmek hem de kendi finansal gücünü artırmak için çaba göstermektedir. (Khandker vd, 1995: 23).

Grameen Bankası'nın temel hedefleri şunlardır:

- Dar gelirli erkeklere ve kadınlara bankacılık hizmetleri sağlamak

- Dar gelirlilerin tefeciler tarafından istismar edilmelerine engel olmak
- Bangladeş'in kırsal alanlarında yaşayan işsiz insanların kendi işlerini kurmalarına imkân sağlamak
- İşsiz ve en dar gelirli kesimden, özellikle kadınlardan oluşan dezavantajlı kesimi seçmek (TGMP Sunum, 2014).

Bu amaçlar doğrultusunda faaliyetlerine devam eden Grameen Bank'ın hedefi üyelerini mutlak yoksulluktan kurtarmak ve onların insanca bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Grameen Bank'ın kendisinden kredi alan bir ailenin yoksulluktan kurtulma kriterleri olarak Bangladeş için belirlemiş olduğu 10 hedef ise şunlardır (www.grameen.com,2015):

1. Aile, değeri en az 25000 (yirmi beş bin) Taka eden bir evde, yahut tavanı çinko kaplı bir evde yaşamakta olup, ailenin her bir ferdi zemin üzerinde uyumak yerine yatakta uyumalıdır.
2. Aile fertleri çeşme suyunu, kaynatılmış suyu veya şap, ağartma tozu, temizleme tabletleri yahut filtreler kullanarak arıttığı suyu içmektedir.
3. Ailede 6 yaşın üzerindeki tüm çocuklar ya ilkokula gitmeli ya da ilkokulu bitirmelidir.
4. Borçlunun haftalık asgari kredi taksiti 200 Taka veya bundan daha fazladır.
5. Aile hijyenik tuvalet kullanmalıdır.
6. Aile fertleri günlük kullanım için atkı, kazak, battaniye ve sineklerden korunmak için cibinlik gibi yeterli giyeceğe ve kışlık sıcak tutan giysiye sahip olabilmelidir.
7. Aile ilave gelir kaynaklarına sahiptir. Örneğin sebze bahçesi, meyveli ağaçlar gibi ek geçim kaynakları olmalıdır.
8. Borçlu yatırım hesabında bulunan 5,000 Takanın yıllık ortalama dengesini korumalıdır.
9. Aile yıl boyunca günlük üç öğün yemeğe sahip olmakta hiçbir sıkıntı yaşamaz. Mesela ailenin hiçbir üyesi yılın herhangi bir zamanını aç geçirmemelidir.
10. Ailenin herhangi bir üyesi hasta düştüğü takdirde, aile sağlığını koruyabilmelidir.

Grameen Bank kendisinden mikro kredi kullanan bir ailenin erişmesi gereken minimum yaşam standardını yukarıdaki maddeler ile özetlemiştir. Bu maddelerde belirtilen şartlar Bangladeş'teki birçok yoksul kişi için devrim niteliğindedir. Grameen Bank, kendisinden mikro kredi kullanan aile bu 10 şartı sağlayamadan aileyi yoksulluktan kurtarmış saymamaktadır (Kabakçı, 2012: 104).

Grameen Bank mikro kredi vermektedir ancak verilen bu mikro kredilerin kullanım amaçlarına göre çeşitleri vardır. Grameen Bank'ın kredi programları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- Gelir Oluşturan Krediler
- Konut Kredileri
- Küçük Ölçekli İşletme Kredileri
- Taşınabilir Telefonlar (uydu ve cep telefonları) için Krediler
- Dilenciler için Krediler
- Burs ve eğitim için krediler
- Özendirici Tasarruf Programları

Görüldüğü gibi Grameen Bank birçok ihtiyaca yönelik mikro kredi sağlamaktadır. Yoksul insanlara yoksulluktan kurtulmaları için verilen kredi ise gelir oluşturan krediler başlığı altında değerlendirilmektedir ve Grameen Bank'ın vermiş olduğu kredilerin büyük çoğunluğunu da bu krediler oluşturmaktadır.

Grammeen Bankasının Çalışma presiplerine bakıldığında ana hedefin kadınlar olduğu olduğu göze çarpmaktadır. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz (Alam ve Getubig, 2010:12) :

- Yoksul kadınlar erkeklere oranla mali ve diğer hizmetlere çok daha az sınırlı erişime sahip olmaları
- Kadınların kazançlarının aile refahı üzerinde büyük bir etkiye sahip olması.
- Kadınların kazanç elde etmeleri ile sadece ailenin değil aynı zamanda toplumunda güçlendiriliyor olması
- Yoksul kadınların erkeklere göre daha iyi kredi müşterileri olduğunun kanıtlanmış olması

Görüldüğü gibi Grameen Bank sadece bir banka değil, başka alanlarda da faaliyet gösteren şirketleri olan bir kalkınma enstitüsüdür. Buradan da anlaşılacağı üzere

Muhammed Yunus ve ekibi yoksulluğu sadece ekonomik bir sorun olarak görmemektedir. Yoksulluğun ekonomik boyutu ile savaşıyan Grameen Bank'ın yanında diğer yan kuruluşlarla da yoksullukla olan savaşı desteklemektedir. Muhammed Yunus ve ekibine göre yoksulluk hayatın tüm yönlerinde kendisini hissettiren bir sorundur ve çok boyutlu olarak ele alınmalıdır. Bu bakımdan Muhammed Yunus'un yoksulluk tanımının görece yoksulluk tanımı ile örtüştüğü söylenebilir.

2.4.4. Grameen Bankası Mikro Kredi Verme İlkeleri

- **Krediler sadece kadınlara verilmektedir.** Ortalama ömür, eğitim durumları, doğurganlık oranı, resmi finans kurumlarına erişim imkânlarının olmaması gibi kadınlar ekonomik, sosyal ve politik alanlarda engellerle mücadele etmektedirler. Kadınlar dolayısıyla erkeklere oranla, yoksullukla daha mücadele etmek zorundadır. Geleneksel olarak, ailesini her durumda idare etmek zorunda olan kadındır. Ailede, aç kalarak yaşayan çoğunlukla anne olmaktadır. Muhammed Yunus' un kendi ifadesiyle “ Kıtık ve açlık günlerinde anne, çocuklarını besleyememenin travmatik deneyimini yaşamaktadır (Larance, 1998:5). Kadınların kredi almak için evden çıkmasına ya da okuma yazma bilmesine gerek yoktur. Bangladeş'te kadınların tek başlarına evden çıkmaları pek mümkün değildir. Kadınlar ya kocalarıyla ya da çok yakın erkek akrabalarıyla dışarı çıkıp bir yere gidebilirlerdi. Bu âdetin yaygın olduğu Bangladeş'te kadınların mikro kredi merkezlerine gelip kredi için başvuru yapmalarını beklemek gerçek dışı olurdu. Bu sebeplerden dolayı kredi başvuru işlemleri basitleştirilmiş, hatta evden çıkmaya çekinen kadınlar sorun yaşamassın diye bankacılık işlemleri müşterinin evinde verilmeye başlanmıştı.
- **Kredilerin geri ödemesi haftalıktır.** Muhammed Yunus küçük geri ödemelerin kredinin yaygınlaşmasından büyük rol oynayacağını düşünüyordu. Çünkü Yunus'a göre para yapışkandı ve kişiye verildiği andan itibaren zaman geçtikçe kişiye daha fazla yapıştırdı. Muhammed Yunus ilk etapta kredi geri ödemelerini günlük olarak alırken artan kullanıcı sayısı, kullanıcıların günlük gelir elde edememeleri, günlük ödemeler sırasında yaşanan karışıklık ve ödeme işlemlerinin personeli gerektiğinden fazla

meşgul etmesi gibi nedenlerden dolayı vazgeçilmiştir. Geri ödemeler aylık olarak düzenlendiğinde ise geri ödeme miktarındaki artışın kullanıcıları zor durumda bırakması sebebiyle vazgeçilmiş ve haftalık ödemelere geçilmiştir ve bu ödeme düzeninde başarı sağlandığı görülmüştür (Yunus,1999: 132-141)

- **Kredilerin alınabilmesi için teminata gerek yoktur.** Kredi için başvuru yapan kişinin çalışma arzusunda olması yeterlidir. Hiçbir bir teminat istenmeden verilen bu krediler için icra yoluna da gidilmemektedir.
- **Krediler 5'erli gruplara verilmektedir.** Grup oluşturmanın operasyonun başarısı için önem taşımaktadır. Yoksul bir insan kendisini tek başına her türlü tehlikeye açık görür. Bir gruba dahil olmak ona koruma duygusu sağlar. Grup üyeliği grup desteği ve grup baskısı sağlarken, davranış biçimlerini düzelterek kredi müşterisini daha güvenilir bir hale getirir. 5 kişilik grup oluşturan üyeler bir sınava alınırlar ve bir üye bile başarısız olsa başvuruları geçersiz sayılacaktır. Bu süreç yalnızca azimli ve çok istekli olanların Gramen'e katılımını sağlamaktadır (Yunus, 1999: 123-135).
- **Mikro kredi alan üyeler zorunlu bir eğitime tabi tutulmaktadır.** Bu eğitimde Grameen Bankasının amaçlarını, felsefesini, kurallarını öğreniyorlardı. Her grubun bir başkanı vardı. Grup başkanı üyelerin tüm toplantılara eksiksiz katılmasını sağlamak ile yükümlüydü. Bu eğitimlerde mikro kredide 16 karar olarak anılan 16 maddelik temel kurallar öğretilmekteydi (Kabakçı,2012:110). Bu kurallar ise şunlardır (www.grameen.com,2015) :

1. Her koşulda disiplinli, cesaretli ve birlik olacağız, çok çalışacağız,
2. Verimli çalışarak ailemizin refah seviyesini yükselteceğiz.
3. Yıkık dökük evlerde yaşamayacağız. En kısa zamanda evlerin onaracağız ya da yeni ev yapımı için çalışacağız.
4. Çocuklarımızı eğiteceğiz ve onların eğitimi için gerekli olan parayı kazanacağız.
5. Kaynaklarımızı israf etmeden yıl boyunca tarım yapacağız. Sebze yetiştirip yiyeceğiz, fazlasını satacağiz.
6. Ekim zamanında mümkün olduğunca çok fidan dikeceğiz.

7. Aile planlaması yapacağız. Gerekli olmadan harcama yapmayacağız, harcamalarımızı kısacağız. Sağlık kontrollerimizi ihmal etmeyeceğiz.
8. Çocuklarımızı ve çevremizi temiz tutacağız.
9. Çukur tuvaletler inşa edip, bunları kullanacağız.
10. Kuyu suyu içeceğiz. Bu mümkün değilse, suyu ya kaynatacağız ya da şap kullanacağız.
11. Çocuklarımızı evlendirirken ne başlık parası vereceğiz ne de isteyeceğiz. Çocuk yaşta evliliklere izin vermeyeceğiz.
12. Kimseye haksızlık yapmayacağız, bize yapılmasına izin vermeyeceğiz.
13. Yüksek gelirler için daha büyük yatırımlar yapacağız.
14. Zor durumda olan birine yardım için her zaman hazır olacağız.
15. Herhangi bir mikro kredi merkezinde aksaklık ve disiplinsizlik varsa onu düzeltereğiz.
16. Toplu olarak tüm sosyal aktivitelerde yer alacağız

Kredi verilen kadınlar ne iş yapacaklarına kendileri karar vermektedir. Krediyi alan yoksul kadınlar, bu parayla ne yapacaklarına kendileri karar vermektedir. Yunus'a göre hangi işin en iyi kazanç sağlayacağını en iyi yine köylünün kendisi bilirdi. Grameen'in tek amacı kafalarındaki projeleri gerçekleştirebilmek için insanlara başlangıç sermayesi sağlamaktı. Ancak onların hangi işi yapacağına ve aldığı krediyi nasıl harcayacağına karışmamaktaydı. Grameen Bank'a göre yoksulun akla değil, sermayeye ihtiyacı vardı (Adaman ve Bulut, 2007: 28-9).

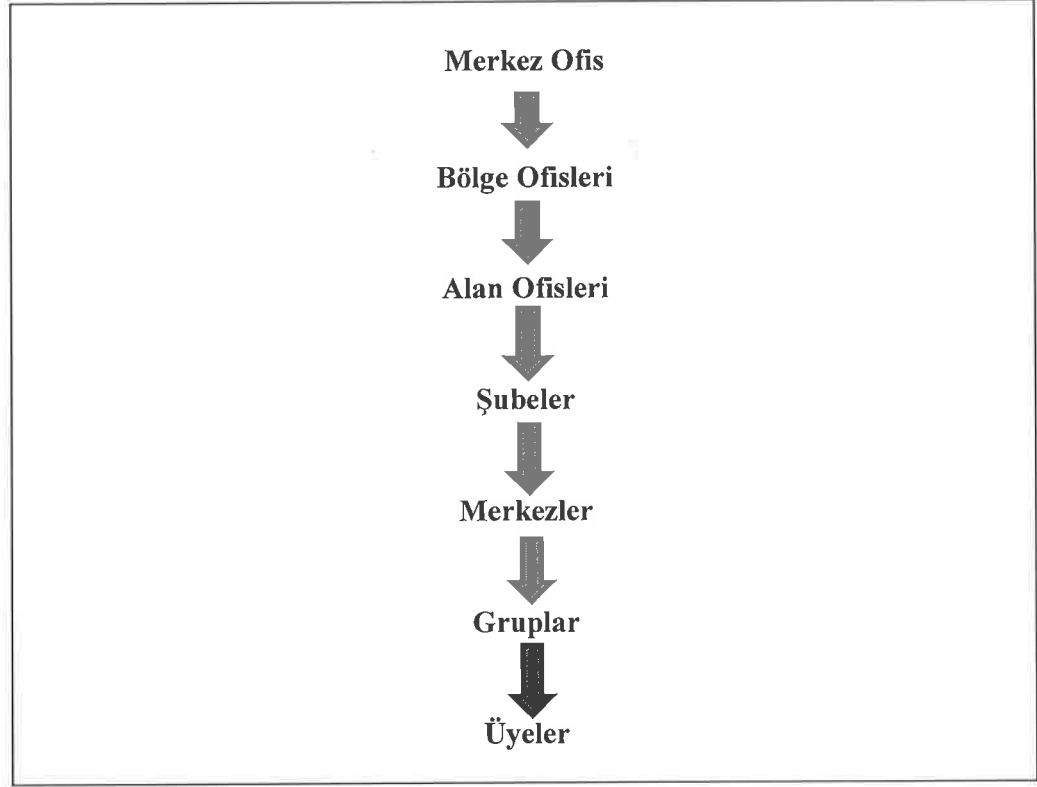
2.4.5. Grameen Bankası Yönetsel Yapısı

Bankanın işlemleri merkez ofis tarafından denetlenir. Bölge ofisleri, alan ofisleri, şubeler, merkezler ve gruplar ise merkez ofise bağlı olarak faaliyet gösteren alt birimlerdir. Gruplar, sistemin çekirdeğini oluşturur ve her grup beş üyeden meydana gelir (Harper, 2002:171)

Şubelerde her bir banka çalışanı 6 merkezden yani yaklaşık 200 üyeden sorumludur. Her alan ofisi yaklaşık 10 şubeyle ilgilenir. Bankanın programları şubeler tarafından uygulanır. Şubeler, bankanın müşterilerinin seferberliği, denetimi ve gelişiminden sorumludur. Bu şubeye bağlı merkezlerin ve üyelerin sayısı arttıkça şube personeli de artırılır. Bu şubelerin sayısı arttıkça yeni bir alan ofis, alan ofislerin sayısı arttıkça da

yeni bir bölge ofisi açılır. Yönetim kapasitesi bu şekilde sürekli büyüme modeline göre yapılandırılmıştır (Korkmaz vd.2004: 53)

Şekil 1: Grameen Bankası İşleyiş Şeması

2.5. Mikro kredi Sisteminin Karşılaştığı Güçlükler

Mikro kredi sistemi finansal sıkıntılar başta olmak üzere bazı idari sıkıntılar ile de karşılaşmaktadır.

2.5.1. Finansal Yetersizlik

Sistemin en büyük zayıf yönü finansal anlamda kendi kendine yeterliliğin sağlanamamasıdır (Çak, 2007: 85). Bir çok mikrokredi kuruluşunun raporlarına bakıldığında %98-99 gibi yüksek geri ödeme oranlarının olduğu görülse de bu oranlar sunulan hizmetlerin sadece bir bölümünün maliyetlerini karşılayabilmektedir (Jonhson ve Rogaly,1997: 60).

Grameen Bank, bir finans kurumu olarak kurulduğu 1983 yılında günden bu yana Bangladeş merkez bankası dahil olmak üzere dış ve iç kaynaklardan imtiyazlı oranlarda

elde fonlar, hibe, bağışçılar ve aldığı düşük faizli krediler ile faaliyetlerini finanse etmiştir (Khandker vd, 1995: 21).

2.5.2. İdari Zayıflık

Mikrokredi sisteminde görülen diğer bir problem ise özellikle küçük mikrokredi organizasyonlarında dikkati çeken zayıf idari yapıdır. Bazı çalışmalarda uygulamaların başarısız olması, tümüyle zayıf idari yapıya ve yeterli donanımına sahip teknik personelin kuruluşlarda barındırılmamasına bağlanırken, bu tür organizasyonların yoksullukla mücadele etmenin aksine, zaten kıt olan kaynakları bilinçsizce tükettikleri ve yoksulların beklentileri ile oynadıkları için adeta yoksulluk ürettikleri belirtilmektedir (Çak, 2007: 86).

2.6. Dünya Genelinde Mikro Kredi Uygulamaları

Mikrofinansın uygulanan bölgelerde beklenilene oranla daha iyi sonuçları ortaya koyması başta yoksullukla mücadele etmek isteyen kurum ve kuruluşların dikkatini çekerek bu uygulamaların dünya genelinde yaygınlaşmasını ve mikrofinansa olan talebin artmasını neden olmuştur. Bu süreçte ortaya çıkan yaygınlaşmayı ve talep artışını bir sistem içerisinde gerçekleştirmeyi amaç edinen ulusal ve uluslararası birlikler oluşturulmuştur. Bu birliklerin en önemlisi CGAP (En Yoksullara Yardım İçin Danışma Grubu)'dir. Dünya Bankası, CGAP aracılığıyla bağış yapanlar ve uluslararası finansal kuruluşlarla işbirliği içerisinde girerek finansal hizmetlerin aşırı yoksullara dahi götürülebilmesi için mikrofinans kuruluşlarının kapasitelerini geliştirmektedir. Bu doğrultuda konunun önemine ilişkin olarak, BM'nin "1959'dan bu yana geleneksel olarak her yıl küresel boyutta önemli konulara olan ilgiyi artırmak ve teşvik etmek amacı ile ilan ettiği "uluslararası yıllar "dan biri, 2005 Mikro kredi yılı olmuştur. (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007: 23).

Dünyadaki mikrofinans sistemi içerisinde yer alan en önemli kuruluşlardan olan Microcredit Summit Campaign adlı birliğin temelleri 2-4 Şubat 1997 tarihleri arasında 137 ülkeden 2900'ün üzerinde katılımıyla Washington'da gerçekleşen Mikro kredi Zirvesinde atılmıştır. Zirvede 2005 yılına kadar dünyadaki en yoksul 100 milyon aileye ve özellikle de bu ailelerin kadın üyelerine ulaşmayı amaçlayan 9 yıllık bir süre için bu kampanyanın oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda en başarılı mikro kredi

uygulamalarının paylaşımı ve daha başarılı uygulamaların geliştirilmesi amacıyla çeşitli mikro kredi uygulayıcıları, eğitim kurumları, uluslararası finansal kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri bira raya getirilmiştir (Comcec, 2007: 17-18). Mikro kredi Summit Campaign tarafından 2014 yılında yayınlanan son rapora göre, 31 Aralık 2012 itibariyle 3718 mikrofinans kurumu tarafından 115.747.387 kişi en yoksul olmak üzere toplamda müşteri sayısı 203.672.249 kişiye ulaşmıştır. Bu müşterilerin % 83,3 yani 152.344.988'ünü kadınlardan oluşmaktadır.

Mikro Kredi Zirvesi Kampanyası'nın iki temel amacı vardır (Daley, 2007: 5):

1. 2015 yılı itibariyle dünyadaki en yoksul 175 milyon aileye özellikle kadınlara, iş kurabilmeleri için mikro kredi verilmesinin sağlanması.
2. 1990 ve 2015 yılları arasında 100 milyon ailenin günlük 1.25 dolar yoksulluk sınırının üzerine çıkartılmasının sağlanması.

2012 Mikro Kredi Zirvesi Kampanyası raporuna göre 2015 yılı için birinci hedefin gerçekleştirilmesi mümkün gözükürken, ikinci hedefin gerçekleştirilmesi ile ilgili sorunlar yaşanabileceği ön görülmüştür. Bunun ise iki temel sebebi vardır:

1. Yoksulluğun ölçümünde karşılaşılan problemler.
2. Ulaşılan alım gücü paritelerinin ülkelere göre dönüştürülmesi.

Krediye erişen kadın, kendisine ve ailesine daha iyi bir yaşam kurmak amacıyla hareket eder. Mikro kredi alarak güçlenmiş bir kadın artık dışsal şoklara karşı duyarlı değildir. Çünkü kadının gelir düzeyi ve varlıkları artmıştır. Kredi müşterilerinin hayatlarında yaşanan bu dönüşümün ölçümünde yaşanan zorluklar, 1990 yılına ya da müşterilere kredinin verildiği herhangi bir yıla ait olan yoksulluk seviyesi temel verilerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu verinin olmamasından dolayı ailenin ve kadının mikro kredi aldıktan sonra refah düzeylerinde ve alım güçlerinde yaşanan gelişmeleri ölçmek zor olmaktadır. (Maes ve Reed, 2012: 3-4).

Tablo 2.1: Dünya’ daki Mikro kredi Programlarından Yararlanan Kişi Sayıları (1997-2012)

Tarih	Raporlama Yapan Program Sayısı	Ulaşılan Toplam Müşteri Sayısı	Rapor edilen en yoksul müşteri sayısı
12/31/97	618	13,478,797	7,600,000
12/31/98	925	20,938,899	12,221,918
12/31/99	1065	23,555,689	13,779,872
12/31/00	1567	30,681,107	19,327,451
12/31/01	2186	54,932,235	26,878,332
12/31/02	2572	67,606,080	41,594,778
12/31/03	2931	80,868,343	54,785,433
12/31/04	3164	92,270,289	66,614,871
12/31/05	3133	113,261,390	81,949,036
12/31/06	3316	133,030,913	92,922,574
12/31/07	3552	154,825,825	106,584,679
12/31/09	3589	190,135,080	128,220,051
12/31/10	3652	205,314,502	137,547,441
12/31/11	3,703	195.014.970	124.293.727
12/31/12	3718	203.509,307	115,584,445

Kaynak: State of Microcredit Summit Campaign Report 2012, 2013 ve 2014’ten yararlanılmıştır

1997 yılında 618 olan mikro kredi kuruluşu sayısı 2012 yılına gelindiğinde 3718 olarak gerçekleşmiştir. Ulaşılan müşteri sayısında da artış yaşanmış, 1997 yılında 13.478.797 kişiye ulaşılırken, 2010 yılında bu sayı 203.509,307olarak gerçekleşmiştir. Bu kişiler

içinde en yoksul olan kişi sayısı 1997 yılında 7.600.000 iken 2010 yılında 115,584,445 kişi olmuştur.

Dünya genelinde faaliyet göstermekte olan 3718 adet mikrofinans kuruluşunun 1042 tanesi Sahra altı Afrika'da, 1747 tanesi Asya ve Pasifik Bölgesinde, 670 tanesi Latin Amerika'da, 95 tanesi Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, 88 tanesi Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da, 76 tanesi Doğu Avrupa'da ve Orta Asya'da bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde toplamda 3,554 tane mikrofinans kuruluşu faaliyet göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde ise 164 adet mikrofinans kurumu faaliyet göstermektedir. Görülmektedir ki mikrofinans kuruluşları yoksulluğun fazla olduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır.

Tablo 2.2: 2012 Yılında Bölgelere Göre Finans Hizmetlerinden Yararlananların Sayısı

<i>Bölgeler</i>	<i>MFK Sayısı</i>	<i>Toplam Müşteri Sayısı</i>	<i>Toplam Kadın Müşteri Sayısı</i>	<i>En Yoksul Müşteri Sayısı</i>	<i>En Yoksul Kadın Müşteri Sayısı</i>
<i>Sahra Altı Afrika</i>	1042	15,192,387	8,194,610	8,471,247	5,899,917
<i>Asya ve Pasifik</i>	1747	161,022,985	130,880,298	102,627,426	87,134,440
<i>Latin Amerika ve Karayipler</i>	670	16,491,676	10,154,176	2,798,274	2,038,188
<i>Orta Doğu ve Kuzey Afrika</i>	95	5,231,520	2,777,297	1,497,012	1,074,968
<i>Gelişmekte Olan Ülke Toplamı</i>	3,554	197,938,568	152,006,381	115,393,959	96,147,513
<i>Kuzey Amerika ve Batı Avrupa</i>	88	170,634	60,663	43,375	34,303
<i>Doğu Avrupa ve Merkez Asya</i>	76	5,400,105	277,944	147,111	72,393
<i>Gelişmiş Ülke Toplamı</i>	164	5,570,739	338,637	190,486	106,696
<i>Global Toplam</i>	3,718	203,509,307	152,344,988	115,584,445	96,254,209

Kaynak: <https://stateofthecampaign.files.wordpress.com/2014/06/table-7-en.png> Erişim Tarihi 02.01.2015

2.6.1. Asya

Asya kıtası ve özellikle Bangladeş mikro kredi uygulamasının başlangıcını gerçekleştirdiği için önemli bir konumda bulunmaktadır. 1976 yılında Bangladeş'te başlayan mikro kredi uygulaması, kısa sürede çevre ülkelerde de uygulama alanı bulmuş ve yayılmıştır. Nepal, Hindistan, Sri Lanka, Endonezya ve Pakistan gibi birçok Asya ülkesinde GB Mikro Kredi Programı'nın uygulama alanı bulması konusunda çok az sorunla karşılaşmıştır. Dünyadaki yoksulların beşte dördünün Asya'da yaşadığından bu durum yoksulluğun azaltılması bakımından olumlu bir gelişmedir. Asya ülkelerinde Grameen'in çok fazla bir sorunla karşılaşmamış olmasına en güzel örneklerden birisi de Hindistan'dır, katı bir kast sisteminin olduğu bu ülkede dahi GB Mikro Kredi Programı kendine yer edinebilmiştir (Yunus, 1999: 227-228).

Asya'da mikrofinansman uygulamalarının genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Gökyay, 2008:58).

- Mikro finans uygulamaları Asya genelinde dünya geneliyle karşılaştırıldığında en geniş uygulama alanını bulmaktadır. Bu bölgede nüfusun daha yoğun olarak bulunduğu alanlarda daha geniş kapsamlı hizmet sunulmaktadır.
- Bazı kurumlar dışında, ağırlıklı olarak verilen krediler bir işletme kurulmasına yönelik verilen kredilerden oluşmaktadır.
- Asya kıtasında bulunan iki dev ülke olan Çin ve Hindistan'da nüfuslarına orantılı olarak finansal sektöre geçmiş dönemlerden bugüne kadar yapılmış olan hükümet müdahalelerinden dolayı çok düşük düzeylerde hizmet sunan mikro finans kurumu bulunmaktadır.
- Bangladeş ve Endonezya mikro finans hizmetlerin sunumunda öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadırlar. Fakat bu iki ülkede iki farklı çıkış noktasından hizmet sunumu gerçekleştirilmektedir.
- 2013 Haziran ayı verilerine göre Bangladeş mikro finans sektöründe toplamda 4.41 milyon dolar kredi dağıtılmıştır. Bunun 1.86 milyon doları sadece Grameen Bankası'na aittir. Yine bu verilere göre, 8.04 milyonu Grameen Bankası'ndan olmak üzere, Bangladeş'te toplamda 33 milyon kişi mikro kredi kullanmıştır (www.mra.gov.bd,2015).

- Endonezya mikro finans sektörünün en öncü kuruluşu BRI'dir ve aynı zamanda dünyadaki en büyük mikro finans organizasyonudur. BRI bir kısmı özelleştirilmiş olan bir devlet bankasının ticari kar amacıyla kurulmuş olan bağlı kuruluşudur.

2.6.2. Latin Amerika

Latin Amerika'da bulunan Accion Internacional kâr amacı gütmeyen bir kalkınma ajansıdır. 1961 yılında idealist bir hukuk öğrencisi tarafından Venezuela'da başlatılan gönüllü bir yardım kuruluşu daha sonra Brezilya, Kolombiya ve Peru'da şubeler açmış ve ilk önceleri sivil toplum örgütü olarak daha çok fakir halkın ihtiyaçlarını giderecek hizmetlerde bulunmaya başlamışlardır. Ancak yıllar içinde ana sorunun işsizlik olduğu ve küçük işletmecilerin kredi bulmakta zorlandıklarının farkına varınca, 1973 yılında Brezilya'da ilk mikro kredi uygulamasını başlatmıştır. Daha sonraki on yıl içinde 14 Latin Amerika ülkesinde de mikro kredi programları başlatmıştır. Latin Amerika ve Kuzey Amerika'da bulunan 26 bağlı kuruluşu ile her yıl yaklaşık 300 milyon USD\$ kredi dağıtmaktadır (Dolun, 2005: 14).

Latin Amerika ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Helms, 2006: 9):

- Latin Amerika kıtası mikro finans alanında ticari anlamda sürdürülebilir mikro finans hizmetleri sunumunda en köklü geçmişe sahip kıtalardan birisidir.
- Bölgede hizmet sunan mikro finans kurumlarının büyük bir kısmını düzenlenen mikro finans kurumları oluşturmaktadır.
- Özellikle kentsel yerleşmelerin olduğu alanlarda mikro finans kurumları arasında rekabet oldukça fazladır. Bazı ülkelerde ise bu aşırı rekabet nedeniyle faiz oranları hissedilir derecede düşük düzeylere inmiştir.

2.6.3. Afrika

Afrika ülkelerinde uygulanan mikro finans hizmetlerinin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Helms, 2009: 12, Özmen, 2011: 128):

- Afrika kıtasında hizmet sunan mikro finans kuruluşları alt düzeylerde hizmet sunmakta ve diğer bölgelerle karşılaştırıldığında daha yüksek işlem maliyetlerine ortaya çıkmaktadır. Bütün Afrika kıtasında nüfusun çok küçük bir bölümünün banka hesabı bulunmaktadır. Afrika kıtasının en gelişmiş

lkelerinden biri olan Güney Afrika'da bile nüfusun sadece yüzde elliye yakın bir oranının bankalarda hesabı bulunmaktadır. Fransızca konuşulan Afrika lkelerinde yüz binlerce kişiye hizmet sunan kooperatif tipi örgütlenmiş mikro finans kuruluşları ağırlıktadır.

- İngilizce ve Portekizce konuşulan Afrika lkelerinde de kooperatif tipi örgütlenmiş mikro finans kurumları bulunmasına rağmen ağırlıklı olarak bu hizmetler sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulmuş mikro finans kurumları tarafından sunulmaktadır.

Afrika kıtasında mikro finansman konusu daha gelişme safhasındadır. Dünya Bankasının yaptığı bir çalışma sonucunda dokuz mikro finansman programının başarı yolunda olduğu sonucuna varılmıştır. Bu alışma raporuna göre, adı geçen tüm programlar müşterilerine en yakın yörede kurulmuşlar, kültürel yapıya uygun olarak basit borç verme teknikleri kullanmışlar, hem borç veren hem de borç alan açısından ucuz bir şekilde ve yüksek geri dönüşü sağlayacak etkin teknikler kullanarak çalışmışlar, tasarrufları iermişler ve her ne kadar tüm maliyeti karşılamasa da kredilerini ticari borç oranlarından daha yüksek bir orandan fiyatlandırmışlardır (Gökyay, 2008:58).

2.6.4. Orta Ve Doğu Avrupa Ve Bağımsız Devletler Topluluğu

Doğu Avrupa'da uygulanmakta olan mikrofinans sistemini özellikleri aşağıdaki gibidir (Helms, 2006: 12)

- Mikrofinans hizmetleri yakın bir geçmişe sahiptir ve bu hizmetler ağırlıklı olarak sivil toplum kuruluşları ve kredi hizmetleri üzerinde yoğunlaşmış olan kurumlar tarafından verilmektedir. Ancak bazı ülkelerde ProCredit Bankaları adı verilen krediden başka tasarruf, sigorta gibi çeşitli hizmetler sunan kurumlar bulunmaktadır.
- Bu bölgede gerçekleşen mikrofinans uygulamaları dünya üzerindeki uygulanan mikrofinans programlarından farklılık taşımaktadır. Örneğin, yüksek gelir ve eğitim düzeyleri, bu bölgede verilen yüksek kredilerin temel nedenidir. Bu bölgede görülen diğer bir olumlu gelişme de, mikrofinans hizmeti veren

kuruluşların dünya üzerinde bu hizmeti veren kurumlara nazaran daha erken bir zaman aralığında finansal sürdürülebilirliğe erişmiş olmalarıdır.

Mikro kredi uygulamaları, Doğu Avrupa'da Sovyetler birliği sonrasında ortaya çıkan kötü koşullar nedeniyle kadınların kalkınması için önemli bir strateji olarak düşünülmektedir. 1989 yılında komünizmin çöküşünden sonra Doğu Avrupa, özellikle bölgede yaşayan kadınlara yardım etmek için, pek çok mikro kredi bankası ve projesi bölgeye akın etmiştir. Bölgede uygulanan mikro kredi programları gelişmekte olan ülkelerde uygulanan benzer projelere göre daha az başarı elde etmiştir. Bunun sebebi olarak dünyada uygulanan diğer mikrofinansman programları gibi yoksulluktan kurtulmayı hedef almıştır. Benzer amaç bu bölgede de güdülmüşken, temel sorun, bölgede yaşayan insanların komünist dönemde bu ihtiyaçlarını zaten sağlanmış olmasıdır. Bölgenin temel ihtiyaçları yoksulluktan kurtulmaktan ziyade temel hakların sağlanması olarak gözlenmektedir. Bu nedenle bölgedeki mikro finans kuruluşları diğer ülkelere göre farklı gelişmişlik düzeyindedir. Özellikle Merkez Asya Bölgesi ve Rusya henüz yeni bir pazar görünümündedir (Özmen, 2011: 129, Ghodsee, 2003:57-61).

2.6.5. Kuzey Amerika

Amerika Birleşik Devletlerinde en önemli mikro finansman kuruluşu, Latin Amerika'da kurulmuş olan daha sonra 1991 yılında New York'ta faaliyete geçen ACCION USA kurumudur. Kuzey Amerika'da ayrıca mikro finansman konusu ile ilgilenen birçok uluslararası kuruluşun merkezleri bulunmaktadır. Hıristiyan kuruluşu olan Opportunity International CGAP ve Dünya Bankası öncülüğünde, fakirler için mali sistem kurma amacıyla bir araya gelmiş çeşitli ülkelerden 28 kurumun oluşturduğu bir konsorsiyumdur (Taşpınar, 2013:124).

2.7. Türkiye'de Mikro Kredi Sistemi

Mikro kredi uygulamasının başarılı sonuçlar vermesi Birleşmiş Milletler'in dikkatini çekmiş ve 2005 yılı BM tarafından Uluslararası Mikro Kredi Yılı olarak ilan edilmiştir. BM tarafından 2005 yılı sonuna kadar 100 milyon yoksul insana ulaşılması ve kendi hesabına çalışma olanaklarının yaratılması hedef olarak belirlenmiştir. (Harris, 2009:1) Bangladeş'te mikro kredi uygulamasını başlatarak yoksullukla mücadeleye sağladığı katkılardan dolayı Yoksulların Bankacısı ünvanı ile Prof. Muhammed YUNUS'a 2006

yılında Nobel Barış Ödülü verilmiştir. Elde edilen sonuçların etkinliği, Bangladeş'te başlayan mikro kredi uygulamalarının Türkiye'nin de aralarında bulunduğu pek çok ülkeye yayılmasına neden olmuştur (Özmen, 2012: 118).

Mikro Kredi, Türkiye'de dünya uygulamalarına göre oldukça yeni sayılmasına rağmen düşünce sistemi olarak oldukça eskiye dayanmaktadır. Osmanlı dönemi incelendiğinde temel amaçlarından biri yoksul insanlara mali kaynak oluşturmak olan Para vakıfları olarak ta adlandırılan vakıfların olduğu görülmektedir. Bu sistemde paraya ihtiyacı olan kişiler vakfa başvuru yaparak oturdukları evi ipotek göstermek suretiyle borç alabilmektedirler. Borcunu ödeyene kadar kişi evinde oturmaya devam etmekte ve borç ödemesi bittikten sonra evin tekrar sahibi olmaktadır. Bir nevi kişi borcu evinde borcu bitene kadar kiracı olarak kalmaktadır. İslami düşünceye göre faizin haram olmasından dolayı borçlu aldığı tutar kadar kısmı geri ödemektedir. (Çizakça, 2006: 24-25) Cumhuriyet Döneminde Halk Bankası'nın küçük esnaf ve sanatkârlar ile düşük gelir gruplarına yönelik verdiği düşük faizli destekleme kredileri bunlardan bazılarıdır. Bunun yanı sıra Ziraat Bankası'nın özellikle düşük gelirli çiftçilere süt sığırcılığı, su ürünleri avcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, arıcılık gibi çeşitli alanlarda mikro girişimcilere krediler sağladığı bilinmektedir. Bu gibi resmi kurumların yanı sıra meslek odalarının yardımlaşma sandıkları, esnaf ve sanatkâr kooperatifleri, küçük çiftçi kooperatifleri gibi bazı yarı formel organizasyonlar da mikro-finansman hizmeti vermektedir.

Türkiye'de Mikro finansmanın hukuki alt yapısının oluşturulması ve bu kurumların kontrol altında tutulabilmesi için öncelikle yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak hazırlanmış olan "Mikro Finansman Kuruluşları Hakkında Kanun Teklifi" 23.03.2005 tarihinde TBMM'ye sunulmuş, çeşitli komisyonlarda görüşülmüş olmasına karşın henüz sonuçlandırılmamıştır. Bu yasa teklifi ile mikro finans kuruluşlarının kuruluş, yönetim, çalışma, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasların düzenlenmesini amaçlanmaktadır.

Bu kanun teklifine göre Mikro finans kuruluşlarının anonim şirket şeklinde kurulması ve kuruluş için BDDK'dan izin alınması şartı da getirilmektedir. Tasarının kabul edilmesiyle artık bankalar ve özel finans kurumları haricinde bu kuruluşlar da mevduat toplayabileceklerdir. Ayrıca yabancı para üzerinden işlem yapma yetkileri olmayıp

mikro girişimciler dışında başka gerçek ve tüzel kişilere kredi veremeyecekler ve BDDK'nın denetimine tabi tutulacaklardır.

2.7.1. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

KEDV Türkiye'de bir yandan toplumsal misyonu gerçekleştirirken bir yandan da sürdürülebilirliği hedefleyen ilk mikro-kredi kurumu niteliği taşımaktadır. İstanbul'da 1995-1997 yılları arasında kadınların ekonomik etkinliklerini desteklemek amacıyla bir pilot proje ile faaliyetlerine başladı. 1995-1997 yılları arasında İstanbul'da 91 kadına 200'er dolarlık kredi verilerek uygulanan pilot proje başarıyla sonuçlanınca, projenin genişletilmesine ve daha fazla kadın girişimciye ulaşılmasına karar verildi, fakat 1999 Marmara depremi nedeniyle bu uygulanamadı (Adaman ve Bulut, 2007: 129).

Depremde binlerce kişinin hem maddi hem de manevi açıdan zarara uğraması sonucu KEDV önceliklerini buna göre belirledi ve afet bölgesinde iyileştirme çalışmaları yaptı. Vakıf, depremden zarar gören bölgelerde çalışmalar yaparken, diğer yandan da kadınların deprem sonrası süreçte katılımlarını artırmaya yönelik çalışmalar yaptı. Depremden hemen sonra yaşanan 2001 ekonomik krizi ile istihdam imkânlarının iyice azalması kadınların kendi imkânları çerçevesinde kendi işlerini kurma girişimlerine yönelmelerine neden oldu. KEDV Kasım 2000 ve Ocak 2002'de yaptığı araştırmayla mikro kredi için yüksek bir talebin olduğunu tespit ettikten sonra, yeni bir mikro kredi projesi başlattı. Proje çerçevesinde Maya, KEDV'nin iktisadi işletmesi olarak 2002 yılının Haziran ayında Türkiye'nin ilk mikro finans kuruluşu statüsüyle çalışmalarına başladı. Maya ilk olarak depremden en çok zarar gören illerden biri olan İzmit'te faaliyete başlamış ve daha sonra Marmara Bölgesi'ndeki diğer illere yayılmıştır (Adaman ve Bulut, 2007: 130-131).

Finansal kaynak, uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Hıristiyan Yardım Servisi (CRS)' den sağlanmıştır. Fonun % 50' si bağış, % 50' si sıfır faizli kredi seklindedir (Soyak, 2010:137).

MAYA, ekonomik olarak aktif olan veya olmak isteyen, ancak bankaların talep ettiği koşulları ve teminatları sağlayamadığı için finansal hizmetlere ulaşamayan dar gelirli kadınları hedeflemektedir. Bu sebeple geleneksel teminat sisteminin yerine kadınlar arasındaki dayanışmanın temel alındığı "Dayanışma Grupları"na kredi vermektedir. Her

üyenin kendi borcuyla beraber diğer üyelerin borcundan da sorumlu olduğu bu Dayanışma Grupları, hem Maya'ya bir tür sosyal teminat sağlayarak riskini azaltır, hem de kadınların sorunlarını paylaşmaları ve birbirlerine destek olmaları için bir zemin sağlayarak toplum içindeki dayanışmayı güçlendirir (www.kedv.org.tr).

Maya'nın kredilerinin koşulları şu şekildedir:

- Krediler 3-5 kadından oluşan Dayanışma Grupları'na verilmektedir.
- İlk kredi meblağı en az 100, en fazla 800TL'dir.
- Krediler 6-12 ay vadelidir ve geri ödemeler haftalık olarak yapılmaktadır.
- Maya'nın sürdürülebilirliğini sağlayacak bir hizmet bedeli alınmaktadır.
- Krediden yararlananlar istedikleri takdirde tekrar kredi alabilmektedirler. Kredi miktarı tekrar kredilerde %25'i bulan düzeyde artar.

Maya, dar gelirli kadınların kredi ve girişimcilikle ilgili temel bilgileri edinmeleri ve daha bilinçli kredi kullanıcıları olabilmeleri için, kredi öncesinde kadınlara eğitim de vermektedir.

Maya Mikro Kredi programında kredilerin geri ödenmeleri ise Maya ofislerinde nakit işlemleri yapılmadığı için bankalar aracılığıyla gerçekleştirilmekte, böylelikle önemli bir kısmının bankalar gibi resmi kredi merkezleri ile hiç tanışıklığının olmadığı kredi müşterilerinin bu sistem ile de yakınlaşması sağlanmaktadır. Kredi müşterilerinin kredilerin geri ödemelerinde banka şubelerini kullanmaları dolayısıyla kendilerine ek bir külfet getirilmemektedir (Kabakçı, 2012: 142).

2010 yılı verilerine göre Maya Mikro Kredi programı kapsamında 1777 kadına 824,530 dolar kredi verilmiştir (www.mixmarket.org).

2.7.2. Türkiye Grameen Mikro Kredi Projesi (TGMP)

TGMP, 11 Haziran 2003 tarihinde Grameen Trust adına Prof. Dr. Muhammed Yunus ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfı adına Prof. Dr. Aziz Akgül Grameen Mikrokredi Modelinin Türkiye'de uygulanması için imzalanan bir protokolle Diyarbakır'da bir pilot proje olarak 18 Temmuz 2003 tarihinde 12 kişiye 500 TL olan çekler verilerek uygulanmaya başlatılmıştır. (TGMP 2011 Faaliyet Raporu). 23 Şubat 2015 tarihi

itibariyle 67 ilde 108 şube 292 personel ile 47.330'u kredi kullanana, 14.927'si kredi bekleyen toplam 62.257 üyeye toplam 390.416.705.00 TL değerinde kredi dağıtılmıştır (TGMP Haftalık Finansal Raporlar).

Kamu Yönetimi Reformu çerçevesinde 22.05.2005 tarihinde yasalaşan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile Türkiye'de il özel idarelerine yoksullara mikro kredi verme görevi verilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de il özel idareleri çoğunlukla Türkiye İsrافی Önlleme Vakfı (TİSVA) ile bir protokol imzalayarak Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) çerçevesinde bu görevi yerine getirmekte iken 06.12.2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile büyükşehir belediyelerinde bulunan il özel idareleri kaldırılmıştır. Dolayısıyla büyükşehirlerde il özel idarelerine bağlı faaliyet gösteren Grameen Bankası Şubeleri büyükşehir belediyelerine bağlanmıştır. (Öz ve Çolakoğlu, 2014: 185).

TGMP' nin uyguladığı mikro kredi modeli 6.6 'da incelenen ve Bangladeş'te uygulanan Grameen Bank mikro kredi modelidir. TGMP' nin temel amacı ise; yoksulluğu azaltmak için kırsal ve kentsel bölgelerdeki yoksul insanların, özellikle de kadınların gelir getirici faaliyette bulunmalarını sağlayacak şekilde, teminatsız ve kefaletsiz mikro kredi sağlayarak, yoksulluk sınırının üzerine çıkmalarını temin etmektir. TGMP'nin Vizyonu “ Bütün dar gelirlilerin finansal hizmetlere ulaşarak ekonomik koşullarını gerçekleştirebilecekleri imkânların olduğu, fakirliğin olmadığı bir Türkiye oluşturmaktır” (TGMP SUNUM, 2015).

TGMP' den yararlanabilecek hedef kitle şöyle belirlenmiştir (Okumuş, 2010: 348):

- Kırsal kesimde yaşayan 50 dönümden az arazi sahibi yoksul kadınlar,
- Kentsel kesimde ve 50 dönüm arazi değerine eş mal varlığından daha az varlık sahibi olan kadınlar,
- Hiçbir mal varlığı olmayan kadınlar.

Bu şartları sağlayan kadınlar TGMP' den kredi almak için başvuru yapabilmektedirler.

2.7.2.1. TGMP Kredilendirme İlkeleri ve Süreci

Yukarıda belirtilen hedef kitle içinde aşağıdaki ilkeleri sağlayan kadınlar TGMP kapsamında mikro kredi kullanabilmektedir. Bu ilkeler şunlardır (www.tgmp.net,2015)

- Öncelikle 18 yaşını doldurmuş olmak ve kadın olmak
- En az 5'er kişilik grupların oluşturulmasını ve aynı grupta yer alan kadınların aynı mahallede ikamet etmeleri, yakın akraba olmamaları, gelir getirici bir işi başlatma ya da var olan işi geliştirme çabasında olmaları.

En az beş kişilik grup oluşturamayan kadınlara mikro kredi kesinlikle verilmemektedir. Şube, üyeler arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklardan ötürü şubenin sorumluluk almak istememesi ve geri ödemelerde grup üyelerinin yeri geldiğinde birbirlerinin geri ödemelerini güven esası çerçevesinde yapabilmeleri gerekçe göstererek kadınların grup oluşturması konusunda herhangi bir katkıda bulunmamaktadır. Bu yüzden grup oluşturma sorumluluğu da tamamen başvuruda bulunan kadınlara aittir. Çünkü mikro kredi uygulamasında grup üyeleri birbirlerinin geri ödemelerinden sorumludurlar (Selek Öz ve Çolakoğlu, 2014:188).

Muhammed Yunus (1999: 123-124) grup oluşturmanın operasyonun başarısı için büyük önem taşıdığına vurgu yapmaktadır. Ona göre, *“yoksul bir insan kendisini tek başına her türlü tehlikeye açık görür. Bir gruba dahil olmak ona koruma duygusu sağlar. Grup üyeliği, grup desteği ve grup baskısı sağlarken, davranış biçimlerini düzeltip kredi müşterisini daha güvenilir bir hale getirir.”*

- Geçimini sağlayacak bir iş yapma ya da iş yapma fikri olmak dar gelirli olmak ve genellikle üç gün süren Motivasyon ve Mikro Kredi Bilgilendirme Eğitim Programı'na katılmaları.

Bu eğitim programında yoksul kadınların girişimci olmalarına yönelik motivasyonlarının sağlanması ve genel mikro kredi kurallarının öğretilmesinin yanında, üyeleri günlük hayatta da uygulamaları için kadınlara 3 gün süren eğitim verilmekte ve 10 karar anlatılmaktadır (TGMP, 2012: 5). Bu 10 karar, Bangladeş'teki Grameen Bankası'nın 16 prensibinin TGMP'ye uyarlanmış şeklidir. Bu 10 karar ise şunlardır (Adaman ve Bulut, 2007: 46-7):

1. TGMP' nin dört prensibini takip edilecektir. Disiplin, birlik, cesaret, çok çalışmak
2. Verimli çalışarak, ailenin refah seviyesini yükseltmek
3. Aile nüfusunu bakılabilecek sayıda tutmak ve harcamaları en aza indirmek. Kadının kendi sağlığına ve ailenin sağlığına dikkat etmesini sağlamak
4. Çocukları eğitmek ve onların eğitimi için gerekli parayı kazanmak
5. Kaynakları israf etmeden mümkünse yıl boyunca topraksız tarım yapmak Sebze yetiştirip tüketmek ve ihtiyaç fazlasını satmak.
6. Her zaman birbirimizin yardımına koşmak, herhangi birimiz sıkıntıda ise hepimiz birlikte ona yardım etmek
7. Herhangi bir mikro kredi merkezinde aksaklık ve disiplinsizlik varsa onu düzeltmek
8. Hiç kimseye haksızlık etmemek ve hiç kimsenin bize haksızlık yapmasına izin vermemek
9. Çocuklarımızı ve çevremizi her zaman temiz tutmak. Harap olmuş evlerde yaşamamak ve en kısa zamanda yaşanabilir bir ev sahibi olmaya çalışmak
10. Sürekli olarak işimizi ilerletmenin yollarını araştırmak.Korku ve endişelerimizi yok etmek

Proje yürütücüsü eğitim esnasında yapmış olduğu gözlem, görüşme ve belgelere göre, grup üyelerinin her biri için ayrı ayrı üye bilgi formu doldurmaktadır. Üye bilgi formunda, grup üyesinin kişisel ve ailevi bilgileri, ev, arazi ve borç durumu, besi hayvanı, kümes hayvanı ve ailenin mal varlığı durumu, varsa ipotekli malların listesi, ailenin yıllık toplam geliri, ailede çalışan kişi sayısı, yapılan ya da yapılacak işin tarifi ve sosyal güvence durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır (Selek Öz ve Çolakoğlu, 2014: 189).

- Mikro kredinin miktarı başlangıçta yapılacak işin niteliğine ya da grup üyesinin isteğine bağlı olarak 100 TL ile 1000 TL arasında değişmektedir.

Verilmesi uygun bulunan gruplara ilk ödemeler TGMP şubesindeki para durumuna göre ilk 3 gün içerisinde öncelikle grupta ihtiyacı en çok olan 3 üyeye ardından diğer grup üyelerine yapılmaktadır. Grup üyeleri içerisinde geri ödemelerini düzenli ve sorunsuz şekilde yapan üyelere istekleri doğrultusunda ilk 26 haftanın sonunda

ödeme yaptığı miktar kadar ara kredi verilmektedir. Tasarruf fonu ile grup üyelerinin tercihlerine bağlı olarak haftalık en az 1 TL olarak üyelerden para alınmaktadır. Üyeler acil durumlarda bu fondan paralarını çekerek kullanabilmeyebilirler.

- Mikro kredinin sürdürülebilir olması ve daha fazla kişiye ulaşabilmesi yanında, çalışanların masraflarının ve işletme giderlerinin karşılanması için, hizmetlerin karşılığı olarak bir hizmet maliyeti alınmaktadır. Mikro kredide vatandaşların evine kadar gidilerek taksitler her hafta toplanır. TGMP'den kredi alan şahıstan yıllık olarak %15 hizmet maliyeti alınır.

Mikro kredi kullanıcılarından alınan hizmet maliyeti; mikro kredi faaliyetlerinin tanıtımı ve yürütülmesi yanında, personel giderleri, ulaştırma ve haberleşme ile diğer işletme giderlerine harcanır. Hizmet maliyetinin alınmasındaki temel amaç, Mikro Kredi faaliyetinin sürdürülebilirliğini sağlamaktır (Akbiyık ve Şahin, 2010: 1739).

- Kredi kullanan üyeler haftalık olarak düzenli bir şekilde TGMP şube çalışanları tarafından ziyaret edilmekte ve geri ödemeler 46 haftalık eşit taksitler halinde bu ziyaretler sırasında yapılmaktadır.

Bu ziyaretler sırasında taksitlerin tahsilatı evlerde yapılır. Kredinin tahsilatında grup toplantıları yapılır. Bu toplantılarda mikro krediyi yürüten kuruluş tarafından görevlendirilen fon görevlisi kredi alan grupları ziyaret etmekte, üyeler ödemelerini yapmakta ve yeni kredilerle ilgilendikleri başka konularda görüş alışverişinde bulunmaktadırlar. Toplantılarda, bütün işler özellikle para alış veriş ve kredi ödemeleri açıktan yürütülmektedir.

Muhammed Yunus (1999: 145-148), Grameen Bankası sisteminin tamamının insanların bankaya gelmesi değil, bankanın insanlara gitmesi ilkesine dayandığını belirtmektedir. Ona göre; "*Grameen'de insanların refahı ve gereksinimleri yan bir amaç olmayıp, her şeyden önce gelir. Grameen müşterilerine ne tür ekonomik etkinliklere girmesi konusunda hiçbir baskı yapmaz. Grameen müşterilerin evlerine yaptığı haftalık ziyaretlerde ekonomik durumunun yerinde olup olmadığını, krediyi geri ödeyebilecek durumda olup olmadığını ve bütün ailenin yarar sağlayıp*

sağlamadığını sürekli kontrol eder. Grameen üyelerin sadece ekonomik değil, sosyal değişimler de yaşamasını amaçlamaktadır.”

Bu toplantılar esnasında ev sahibine maddi olarak külfette bulunmamak ise esastır. O yüzden evlerde hiçbir ikram kabul edilmez. Muhammed Yunus'un Bangladeş'te bir kredi kullanıcıını ziyaret ettiği sırada ikram edilen çayı kabul etmesi, ancak ev sahibinin evinde şeker olmaması sebebiyle bu durumundan utanması Muhammed Yunus'un ikram kabul edilmemesini prensip haline getirmesine neden olmuştur (Kabakçı, 2012: 147).

2.7.2.2. TGMP Bünyesinde Verilen Mikro Kredi Çeşitleri

TGMP'nin vermiş olduğu aşağıdaki gibidir (www.tgmp.net,2016) .

2.7.2.2.1. Temel Kredi

Temel kredi TGMP'nin ana kredisidir. Bir üye hiçbir zorluk yaşamadan kredi çekebilir. Eski ve yeni üyeler için geçerli olan ilk kredi türüdür. Yeni üyeler için 100 TL ila 1.000 TL arasında kredi verilebilmektedir. Kredi geri ödemesi 46 hafta boyunca yapılır.

2.7.2.2.2. Girişimci Kredisi

TGMP'nin yetenekli, başarılı, çalışkan aynı zamanda TGMP'nin desteğiyle işlerini büyütmek isteyen vergi mükellefi üyelere 1.000 TL den 15.000 TL ye kadar verilen ve kredi geri ödemesi 46 hafta boyunca yapılan kredi türüdür.

2.7.2.2.3. Sosyal Kalkınma Kredisi

Üyelerimizin aldıkları kredilerin yanında, kendilerine ek gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunmaları için sunulan, temizlik ürününden kozmetiğe kadar 15 çeşit ürünün içerisinde bulunduğu kredi türüdür ve geri ödemesi 46 hafta boyunca yapılır.

2.7.2.2.4. Hayvancılık Kredisi

TGMP hayvancılık kredisini de 2008'in Mayıs ayında başlatmıştır. Mevcut üyelerimize yönelik ek bir kredidir. Daha önce sığır yetiştiriciliği konusunda deneyimi olan üyelere verilir. Hayvan yetiştiriciliği yapmak isteyen üyeler için 2.000 TL ye kadar verilen ve geri ödemesi 26 hafta boyunca yapılan kredi türüdür.

2.7.2.2.5. İletişim Kredisi

Üyelerimizin kullandıkları kredilerin yanında, teknolojik olarak da gelişmelerini sağlamayı amaçlayan kredi türüdür. Üyelerimiz bu kredi çeşidi sayesinde günümüz teknolojisinde kullanılan akıllı telefonlara sahip olabilmektedir. Kredi geri ödemesi 46 hafta boyunca yapılmaktadır.

2.7.2.2.6. Eğitim Kredisi

Üniversite öğrencileri için verilecek olan ve şuanda tasarlanma aşamasında olan kredi türüdür (www.tgmp.net, 2015)

2.7.2.2.7. Mikrosigorta

Kaza sonucu ölüm, sürekli sakatlık teminatlarını kapsayan ve terör, deprem gibi doğal afetleri ayda yalnızca 1 TL ödeyerek 10.000 TL teminat altına alan ferdi kaza sigortasıdır.

2.7.2.2.8. Mikrokonut Sigortası

Yangın, sel, fırtına ve diğer doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan zararlarda ev sahiplerini 15.000 TL, kiracıları 10.000 TL ye kadar teminat altına alan konut sigortasıdır.

2.7.2.3. Verilen Mikro Kredilerin Sektörel Dağılımı

TGMP' den alınan kredilerin (TGMP SUNUM, 2015);

- **%22'si ticarete** (Kıyafet Satımı, Aşçılık Malzemesi, Odun Alım Satımı, Hayvan Yemi Satımı, Halı ve Kilim Yapımı, Pul Biber Alım Satımı, Boya Malzemeleri Alım Satımı, Kozmetik Malzemeleri Alım Satımı, Hurda Alım Satımı, Dondurma Yapımı ve Satımı, Gelinlik Satımı, Temizlik Malzemesi Satımı, Nevresim Satımı, Salça Alım Satımı)
- **%3'ü seyyar satıcılıkta** (Sebze Satımı, Giysi Satımı, Ekmek Satımı, Seyyar Şeker Satımı, Balık Alım ve Satımı, Seyyar İç Çamaşırı Satımı, Perde Satımı, Battaniye Satımı, Seyyar İçecek Satımı, Kemer Satımı, Seyyar Baharat Satımı, Karpuz Kavun Satım)

- **%42'si işlem ve üretim amacıyla** (El işi Yapımı, Çocuk Giysi Alım Satımı, Çeyizlik Eşya Yapım ve Satımı, Ekmek Yapımı, Yağ Yapımı, Peynir Yapımı, Tatlı Yapımı, Tost Yapımı, Ayakkabı Yapımı, Et ve Et ürünleri, Trikotaj Yapımı, Yoğurt Yapımı, Pekmez Yapımı, Süs Eşyası Yapımı, Yapma Çiçek Üretimi),
- **%23'ü dükkanlarda** (Bakkal Dükkanı, Cep Telefonu Dükkanı, Çay Ocağı, Elektrikçi Dükkanı, Camcı Dükkanı, Sobacı Dükkanı, Kasap Dükkanı, Mermer Dükkanı, Kozmetik Dükkanı, Kaset ve CD Dükkanı, Demir Dükkanı, Çiçekçi Dükkanı, Deri Dükkanı, Kırtasiye Dükkanı, Kitap Evi, Lokanta, Büfe, Ayakkabı Satışı, Terzi Dükkanı, İnternet Kafe, Kuaför Dükkanı, Sağlık Kabini, Kaynak Dükkanı)
- **%3'ü hizmet sektöründe** (Ayakkabı Boyama, Tüp Alım ve Satımı, Bisiklet Kiralama, Lokantalarda Bulunan Masa Örtülerini Yıkamak için Çamaşır Makinası Alımı, Motorsiklet Kiralama, Fotoğraf Çekimi, Saat Tamirciliği, Ticari Taksi İşletmeciliği, Eşya Taşımak için At Arabası Alımı)
- **%7'si de tarım ve hayvancılık alanında** (İnek Sütü Satılması, İnek Yetiştiriciliği, Keçi Yetiştiriciliği, Koyun Yetiştiriciliği, Tavuk Yetiştiriciliği, Ördek Yetiştiriciliği, Sebze Yetiştirilmesi ve Topraksız Tarıma Dayalı Mikroseracılık, Çiçek ve Gül Yetiştiriciliği, Pamuk Ekimi, Buğday Ekimi, Tarla Kiralama)

2.7.2.4. Grameen Bankası ve TGMP Karşılaştırılması

Mikro finansmanın dünyadaki ilk modern başarılı uygulaması kabul edilen Bangladeş kökenli Grameen Bankası modelinin, Türkiye uygulaması olan TGMP'nin farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklar incelendiğinde orijinal model ile TGMP arasındaki en önemli farklılık krediye kabul edilebilme ön koşullandır. Örneğin; Bangladeş 'te yarım hektardan daha az tarım arazisi olanlar topraksız bireyler olarak kabul edilip, kendilerine dayanışma grubu kurma olanağı sağlanırken, Diyarbakır'daki TGMP uygulamasında bu sınır 10 dönüm tarım arazisi şeklinde uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra, Bangladeş 'te kiracı konumunda nerdeyse kimse olmadığı için krediler genelde ev sahibine verilirken, Türkiye'de kiracılığın yaygın olmasından dolayı, kiracılar da bu hizmetten yararlandırılmaktadır.

Her iki mikro finans uygulaması arasındaki bir diğer farklılık ise kredilerin özellikleriyle ilgilidir. Orijinal Grameen Bank modelinde, verilen kredinin yüzde 5 'i zorunlu olarak özel tasarruf olarak tutulmakta iken, TGMP' de gönüllülük esasına dayanan bir tasarruf sistemi vardır.

Bunların haricinde bir diğer farklılık da ülke koşullarındaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bangladeş'te mevcut olan ılıman iklim yılın her mevsiminde tarıma imkân vermektedir Ancak, TGMP' nin iklim şartlarının son derece zor olduğu Doğu ve Güney bölgelerindeki faaliyetleri, kış şartlarından olumsuz etkilenmektedir. Mikro kredi kullanıcılarının bu bölgelerde bütün yıl tarım yapması bu nedenden ötürü mümkün değildir. Halbuki, mikro kredinin geri ödeme planı gereği, kredi kullanıcılarının sürekli çalışarak gelir elde etmelerine ihtiyacı mikro kredinin başarısında önemli bir belirleyicidir (Okumuş, 2010: 358).

2.8. Yapabilirlikten Yoksunluk ve Mikro Kredi Eleştirisi

İlk bakışta mikro kredi, yoksulluğu gelir eksikliği olarak azaltabilir, ancak yoksulluk, yalnızca gelir yetersizliği olarak değil eğitimsizlik, sosyal güvencesizlik, sosyal ilişkilerdeki zayıflık, toplumsal faaliyetlerde yer alamama gibi durumları da göz önüne alarak parasal olmayan boyutuyla birlikte tanımlanması gereken bir durumdur. Örneğin; iyi bir gelire sahip olan kişi cinsiyet ve etnik durumundan dolayı gelirine rağmen sağlık imkânlarından yararlanamamaktadır. Yine aynı şekilde toplumsal normlar veya siyasal yapılar da kişinin gelirine rağmen adil bir şekilde sağlık imkânlarından faydalanması önünde engel olabilmektedir. Burada yanlış olan anlayış bireyin gelire sahip olmasıyla birlikte diğer imkânlara da erişebileceğinin kabul görmesidir. Ancak kişi sahip olduğu bu ekonomik kaynaklar üzerinde yeterince yetkiye sahip olmayabilir. Her kişinin sahip olduğu ekonomik kaynakları kullanabilme kapasitesi de farklıdır. Ayrıca farklı biyolojik özelliklere sahip insanların (yaşlı, hamile kadın, çocuk, engelli vs.) özgürlük ve sağlıklı bir hayat yaşamak için ihtiyaç duydukları gıda, sağlık vs. gereksinimleri aynı şekilde ele alınmamalıdır.

Buradan da anlaşılacağı üzere yoksulluğu sadece gelir eksikliği olarak ele almak doğru değildir. Amartya Sen, bireylerin yeteneklerini ve özgürlüklerini artırmanın gelişmenin esas noktası ve yoksulluğu özgürlüğün en kötü ününe sahip formu olduğunu iddia etmektedir. Burada Amartya Sen'in teorisine göre sorulması gereken kritik soru "mikro

finansman yoksul kişilerin özgürlüğünü artırır mı azaltır mı?” bu soruya cevap verebilmek için yoksulluğun azaltılmasında mikrofinansmanın etkisini sadece gelir değil aynı zamanda temel yapabilirlikler (sağlık, eğitim, kadının güçlendirilmesi vs.) bağlamında da değerlendirmek gerekmektedir. Mikrofinans büyük ölçüde yoksulluğu gelir bakımından azaltıcı bir program olduğu, temel amacı söz konusu temel yeteneklerini genişletmek olmadığı için yapabilirlik yaklaşımı bakımından görece olarak başarısız olduğunu söylemek mümkündür (Tseng, 2011: 237-240).

Amartya Sen’in yapabilirlik teorisi bağlamında mikrokredinin, önce mikro kredinin kişilerin gelirleri üzerinde etkisi, ardından eğitim, sağlık ve kadının güçlendirilmesi yönünden değerlendirilecektir.

2.8.1. Mikro Kredi ve Gelir

Mikrokredinin küçük girişimcilere mikro kredi vererek onların gelir getirici yatırımlar yapmalarına, ekonomik kaynaklarını ve mali durumlarını kontrol etmelerine yardımcı olduğuna yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır. Hulme and Mosley’in 1996 yılında Bangladeş, Endonezya ve Hindistan’da yaptıkları araştırma da mikro kredinin gelirler üzerinde olumlu bir etki yaptığı sonucunu ortaya koymuştur. Ancak gelirlerini en çok artıranların yoksul olmayan kullanıcılar olduğu, yoksulların ise çok az gelirlerinde artma olduğu görülmüştür. Hulme and Mosley’e göre bunun nedeni yoksulların yüksek gelir getirici işleri risk almaktan ve ellerindeki geliri de kaybetmekten korktukları için yapmadıklarından kaynaklanmaktadır. Khandker’in 1998 ve 2005 yıllarında Bangladeş’te yaptığı iki farklı araştırma, mikro kredinin günlük 1 doların altında yaşayan haneler ve kadınların tüketim harcamaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye’de de benzer sonuçlar içeren çalışmalar yapılmıştır. 2007 yılında Çak tarafından Diyarbakır, Kocaeli ve Sakarya illerinde yapılan tez çalışmasında ekonomik bakımından mikro kredi uygulamasının kişinin kendi ve aile gelirini artırdığını ancak sosyal bakımdan çok olumlu sonuçlar yaratmadığını ortaya koymuştur. Adaman ve Bulut tarafından 2007 yılında yapılan “Türkiye’ de Mikro Finans Programlarının Yoksulluğun Azaltılmasındaki Etkisi” adlı projenin sonucunda mikro kredinin ekonomik olarak olumlu sonuçları olduğu ancak mikro kredi uygulanan bölgelerin sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarının mikro kredinin başarısında önemli rol oynadığını ortaya çıkarmıştır.

Yoksul insanların sorunu sadece gelir yetersizliği değil, yaşam şartına göre (hastalık, düğün ve cenaze vs.) ve doğal afetlerde olabilmektedir (sel, deprem ve kuraklık vs). Yoksullar bunlarla baş edemezler. Gelir dışında yaşamsal olarak olumsuz faktörlere maruz kalıp gelire sahip olsalar bile yeterli sosyal güvenlik ağına sahip olamayan yoksulların özgürlükleri ciddi bir biçimde azalmaktadır. Mikro kredi gelir bakımından kişinin ve ailesinin yaşam koşullarında düzelme sağlamasına rağmen bazı durumlarda tam tersi olaylar da yaşanabilmektedir. Örneğin, borçlu bir insan mikro krediden de borç aldığı daha fazla borç yükünün altına girecek ve çok daha kötü ekonomik durumlara düşme riski yaşayacaktır. Yine aynı Şekilde çocuğu hasta olan bir anne aldığı mikro krediyi çocuğunun tedavisinde kullandığında geri ödeme yapabilmek için ya elinde varsa maddi varlığından vazgeçecek ya da daha ağır Şartlar ile tekrar borlanacaktır. Birçok mikrofinans kurumu yüksek geri ödeme oranları gösterirken borçluluk sorunu mikrofinans alanında bir ana sorun haline gelmektedir. (Tseng,2011:245)

Mikro kredi kullanicıları kredi kullanabilmek için bir sözleşme yapmak zorundadırlar ve yapabilirlik bakımından mikro kredi insanların potansiyel özgürlüğünü (yetenekleri ve fırsatlar) arttırabildiği gibi aynı zamanda da onların potansiyel özgürlüğünü azaltabilmektedir.

Yoksul kullanicıların zengin mikro kredi kullanicılarına oranla daha az yarar sağladıkları görülmektedir. Çünkü yoksul müşterilerde sadece para eksik değildir aynı zamanda da başarılı yatırım yapabilecek kapasiteden de uzaktırlar. Yoksullukla mücadele eden kişilerden herhangi geri alma yoksullar üzerinde ağır bir olumsuz etkisi olacaktır ki onların mali yapıları zaten kırılığandır (Hulme ve Mosley ,1996).

2.8.2. Mikrokredi ve Eğitim

Eğitim, insan ve ekonomik gelişme üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Okuryazarlık ve GDP arasında pozitif bir ilişki vardır (Barro, 1991: 409). Eğitim, bütün toplumların ve küresel rekabetci ekonomilerin temelidir. Yoksulluğu ve eşsizliği azaltma, sağlık imkânlarının iyileştirilmesi, yeni teknolojiler yaratma yeni teknolojilerin kullanımı ve bilgiyi tüm topluma yaymak için önemlidir (devdata.worldbank.org,2016). Eğitim aynı zamanda seçimler yapma açısından da bireylerin özgürlüklerini de genişletir. Yapabilirlik yaklaşımında eğitim evrensel olarak düşünülmektedir. eğitim eksikliği kişinin diğer yeteneklerini de olumsuz Şekilde etkiler (Terzi, 2004: 9-10)

Yoksul haneler eğitime gereken ilgiyi göstermemektedir. Bunun gelir engeli, çocuk işçiliği, cinsiyet engeli gibi birçok sebebi vardır. Dünya üzerinde bazı kurumlar tarafından eğitim amaçlı mikro kredi uygulamaları olduğu görülmüştür. Grameen bankası 1997 yılından beri yüksek öğrenim gören öğrencilere mikro kredi imkânı sunmaktadır. Ancak mikrofinans kurumlarının hedefi sadece yükseköğretimdir. Bunun önemli nedeni yüksek öğretimdeki kullanıcıların diğer kullanıcılara göre nispeten krediyi daha iyi kullanma ve daha iyi geri ödeme oranlarına sahip olmasıdır. Diğer bir neden olarak ise mikro kredilerin kısa vadeli (1 yıl) olarak verilmesi gösterilebilir. Yüksek öğrenim dışında öğrencilere kredi verilmesi durumunda ise bu süre uzayacaktır. Bolivya ve Fas gibi bazı ülkelerde faaliyet gösteren mikrokredi kurumlarından bazıları kullanıcılarına poster, broşür, çocuk işçiliği ile ilgili belgesel CD'leri ve kadınlara eğitimin önemine vurgu yapan eğitimler sunmaktadır (Tseng, 2011:257).

Mikro kredi okullaşma oranına katkı yaparak çocuk işçiliğinin önüne geçebilir. Mikro kredinin çocuk işçiliğine yol açtığı iddiası da bulunmaktadır. Mikro kredi ile yapılan işlerde yoksul hanelerde çocuğun çalıştırılma riski de bulunmaktadır (Dehejia ve Gatti 2005:54). Mikro kredi kullanarak gelir düzeylerini artıran aileler çocuklarını çalıştırmak zorunda kalmayacaklar ve okullara göndereceklerdir.

Mikro kredi kulacılarında eğitim açısından diğer önemli bir sorun finansal okuryazarlık sorudur. Finansal okuryazarlık insanlar bu nedenle daha iyi artırmak ve daha iyi kazançlarını yönetmek ve sağlar. Yoksullar kişilerde temel eğitim sınırlı iken finansal okuryazarlığın çok ta mümkün olduğunu söylenemez. Citi grup gibi bazı mikrokredi veren finans kurumlarının finansal okuryazarlık eğitimleri verdiği görülmektedir ancak bu eğitimler pahalıdır ve birçok mikro finansman kuruluşu tarafından tercih edilmemektedir.

2.8.3. Mikro Kredi ve Sağlık

Dünya Sağlık Örgütü 2015 yılı verilerine göre her yıl yaklaşık 100 milyon insan hastalık ve sağlık ödeme mücadelesi yüzünden yoksullaşırken 2 milyon çocuk önlenebilir hatalıklar yüzünden ölmekte ve 1 milyardan fazla insan yetersiz beslenmektedir. Altyapı imkânlarını yetersiz olduğu ve ulaşmanın zor olduğu kırsal bölgelerde yoksulluğun da fazla olması sebebiyle sağlık önemli bir sorundur. Sağlık

sorunu yoksulluğun önemli sonuçlarından biridir. Sonuç olarak sağlık hizmetlerine erişim, yoksulluğu azaltmak için anahtar bir faktördür.

Mikro kredinin çocuk ve kadınların beslenme, temel sağlık bilgisi ve besin güvenliği konusunda olumlu etkilere sahip olduğu bazı araştırmalarda iddia edilirken bazı çalışmalarda da herhangi bir etkisi olmadığı öne sürülmüştür. Örneğin, Zeller ve Sharma (1998), Bangladeş'te hanelerin toplam kalori alımının olumlu etkileri olduğunu Khandker (1996) mikrofinansın hanehalkının gıda tüketimini arttırdığını çalışmalarında öne sürmüşlerdir.

Mikro kredi kullanıcılarına sağlık eğitimi veren mikro kredi kuruluşları da bulunmaktadır. Kenya, Uganda gibi bazı Afrika ülkelerinde mikro kredi kullanıcılarına sıtma, HIV/AIDS hastalıklar ve hijyen eğitimleri vermektedir. BRAC³ faaliyet gösterdiği ülkelerde mikro kredi kullanıcılarına sağlık eğitimlerinin yanı sıra önleyici sağlık hizmetleri de sunmaktadır (<http://www.brac.net>, 2016). Grameen Bankası başta olmak üzere üyelerine mikro sigorta imkânı sunan mikrofinans kuruluşları da vardır.

Türkiye'de TGMP üyelerine mikro sigorta zorunluluğu vardır. Mikro sigorta 2011 yılı Aralık ayından bu yana kaza sonucu ölüm, sürekli sakatlık teminatlarını kapsayan ve terör, deprem gibi doğal afetleri ayda yalnızca 1 TL ödeyerek 10.000 TL teminat altına alan, bir ferdi kaza sigortasıdır. Kişi öldüğünde varislerine 10.000 TL tazminat ödemesi yapılmaktadır. Bu açıdan sadece kişiyi değil onun ailesini de koruyucu bir uygulamadır. Mikro sigorta'nın kapsam alanları şunlardır (www.tgmp.net,2016).

- ✓ Normal kaza halleri (araç çarpması, düşme gibi ani beklenmedik kazalar.
- ✓ Terör sebebiyle meydana gelen kaza ve ölümler.
- ✓ Deprem sebebiyle meydana gelen kaza ve ölümler.
- ✓ Tabii afetler sebebiyle meydana gelen kaza ve ölümler.
- ✓ Gaz zehirlenmesi (Baca, tüp gaz kaçağı, kombi, polis gazı vs.)
- ✓ Yanıklara maruz kalma veyanma.
- ✓ Ani bir hareket sebebiyle adeste ve sinirlerin incinmesi, burkulması, kopması.
- ✓ Yılan, haşerat sokması sonucundaki zehirlenmeler.
- ✓ Isırılma sonucu kuduz olma, vefat ve sakatlık.

---

3 BRAC, yoksullukla mücadele etmek için 1972 yılında Bagladeş'te kurulmuştur. Bir sivil toplum örgütü olan BRAC eğitim, sağlık ve mikro kredi gibi bir çok alanda yoksullara destek vermektedir.

- ✓ Ayrıca cenaze masrafları da dâhildir.

2.8.4. Mikro Kredi ve Kadının Güçlendirilmesi

Mikro kredi uygulamaları kadınların sadece yoksulluktan kurtulmaları için değil aynı zaman da güçlendirilmeleri için de bir araç olarak kullanılmaktadır. Mikro kredi kuruluşları kadınların ekonomik kaynaklara erişimlerinin sağlanması durumunda ekonomik ve politik güçlerinin artacağına işaret etmektedirler. Mikro kredi kuruluşlarına bakıldığında ilk andan beri yoğun bir biçimde feminist bir güçlendirme ve dayanışma dilini kullandıkları görülmektedir. Kadınların mikro kredi kullanım süreçlerinde birçok engelle karşılaştıkları da görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde herhangi bir değişim olmadan kadınların güçlendirilmesini çokta mümkün olduğu görülmemektedir (Balkız, 2015: 542). Cheston ve Kuhn (2002) mikro kredi uygulamaları doğru yönetildiği takdirde kadının güçlendirdiği ve ekonomik kaynaklara erişim fırsatı sağladığını ve kadınlar arasında olumlu etkiler yarattığını ileri sürmektedir.

Mikrofinans'ın kadınlar üzerinde 2 temel etkisinden bahsetmemiz mümkündür. Birincisi, kadınların gelirlerini artırmaya yardımcı olması ve toplumda cinsiyet eşitliğini sağlamada katkıda bulunması, diğeri ise aile planlaması ve kadınların karar verme gücünü artırmasıdır.

Sen (2004: 277), mikro kredinin kadının güçlendirilmesine yönelik katkılarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bangladeş 'te Grameen Bank'ın dikkat çekici başarısı bu konuda iyi bir örnektir. Muhammed Yunus'un başlattığı bu küçük ve geniş ufuklu kredi hareketi, kadınların tarımsal kredi piyasasında maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle oluşan dezavantajlı durumlarını onlara kredi sağlamak için özel bir çaba harcayarak sürekli biçimde azaltmayı amaçlamıştır. Sonuçta Grameen Bank'ın müşterileri arasında kadınlar çok yüksek bir orana ulaşmıştır. Bankanın çok yüksek geri ödeme oranı konusunda edindiği dikkat çekici sicil, kadınların kendilerine sağlanan fırsatlara gösterdikleri tepkiyle ve bu tür düzenlemelerin devamını sağlama beklentileriyle ilişkisiz değildir. Bangladeş'te gene geniş ufuklu bir kişi olan Fazle Haşan Abed in önderlik ettiği BRAC'ye kadınların katılımına önem verilmiştir. Bangladeş 'teki bu ve diğer iktisadi ve toplumsal hareketler sadece kadınlara düşen “pay”ı artırmakla kalmadı, toplum içinde kadın eylemliliğinin

artmasıyla başka büyük değişikliklere de yol açtı. Örneğin, son yıllarda Bangladeş'te doğurganlık oranında görülen keskin düşüşün, kadınların toplumsal ve iktisadi işlere giderek daha çok katılmalarına ek olarak, kırsal Bangladeş'te bile aile planlaması imkânlarının daha fazla sağlanmasıyla bağlantılı olduğu görülür."

Ayrıca, Sen ev dışında iş bulma ve bağımsız bir gelir elde etmek, mülkiyet haklarına sahip olmak, okuryazarlık, aile içindeki ve dışındaki kararlarda aktif olmak için yapabilirlik yaklaşımının önemli bir payı bulunduğunu düşünmektedir (Sen,2004: 267).

Dünyada 203 milyon mikro kredi kulacısının 153 milyonunu kadınlar oluşturmaktadır (stateofthecampaign.files.wordpress.com,2016). Kadınların mikro kredi kullarımlarında ve başarılı olmalarında onların yetenekleri tek başına yeterli değildir. Buldukları ekonomik ve çevresel faktörlerde etkilidir. Kadınların toplumsal rolleri (hasta bakımı, çocuk bakımı, ev işeri vs.) çalışma hayatına girmelerinde en büyük etkendir. Bu yüzden mikro kredi kullanan kadınların büyük bir kısmı hali hazırda çalışmaktadırlar ve var olan işlerini geliştirmek için kredi kullanmışlardır.

Mikro kredi kadınların gelirlerinde artışa neden olduğu bazı araştırmalarda görülmektedir. Ancak kadınlara bu geliri kullanabilecekleri özgür bir ortam sağlamadığı sürece kadınların güçlendirilmesinde gelirin tek başına bir etkisinin olmayacağı açıktır. Bu durum mikro kredinin Sen'in özgürlükle kalkınma anlayışı ile uyuşmamaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda kadınların ailede ve toplumda karar alma gücüne olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların mikro kredi sayesinde işlerinde olumlu bir etkinin olması toplumsal saygınlıklarının artmasına, politik bilinç, toprak sahibi olabilme, aile planlaması, çocukların evliliği ve kızların eğitim alması konularında karar alma etkinliklerinde artışa neden olduğu görülmüştür. (Ashe and Parrott, 2001; Hashemi, 1996; Fiege, 2010; Garikipati, 2012)

Mikro kredi uygulamalarının kadınları güçlendirmesinin yanında ortaya çıkardığı olumsuzluklara da dikkat çekmek gerekmektedir. Alınan borcun geri ödeme stresi ve sorunluluğu riske yol açmaktadır. Geri ödemeyi garantilemek için mevcut sosyal sermayeyi kullanarak mikro kredinin topluluk yaşamında stres ve baskılara nende olacağı, önemli destek ilişkilerine zarar vereceği düşüncesi de uzmanlarca dile getirilmektedir. Mikro kredi kullanımında zaman da önemli bir sorun olarak görülmektedir. Toplantı zamanları ve genişleyen işletme faaliyetleri. Mikro kredi

kuruluşlarının kadınların geleneksel sorumluluklarını azaltmak yönünde hiçbir eylemde bulunmadan zaman alan toplantılar ve gelir getirici faaliyetler yoluyla kadınların iş yüklerini arttırdıklarına dair kaygılar mevcuttur. Sonuç olarak mikro kredi kadının konumunu güçlendirmeye yardımcı olsa da bu tüm kadınlar için kendiliğinden gerçekleşen bir durum değildir (Baltacı, 2011: 67).

BÖLÜM 3: MİKRO KREDİ UYGULAMASININ YAPABİLİRLİK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMESİ: TGMP SAKARYA ÖRNEĞİ

3.1. Mikro Kredi Literatür Analizi

Mikro kredi uygulaması geçmişten günümüze çeşitli yönleriyle birçok defa çalışılmış bir konudur. Öncelikle dünyada ön plana çıkan çalışmalardan sonrasında ise Türkiye’de yapılan önemli çalışmalardan bahsedeceğiz.

3.1.1.Dünya’da Yapılan Çalışmalar

Gbezo tarafından 1999 yılında yapılan çalışmada Grameen Bank tarafından Bangladeş’te gerçekleştirilen uygulamaların Batı Afrika’daki benzerleri ele alınmıştır. Gbezo’ nun yaptığı çalışmanın sonucunda küçük kredilerin yoksullar üzerinde yarattığı etkileri ortaya çıkarmıştır. Gbezo’nun çalışmasının sonucunda mikro kredinin Batı Afrika’da yoksullukla mücadele için yeni fırsatlar yarattığını ortaya koymuştur.

Robinson’un 2001 yılında yaptığı çalışma da mikro krediye duyulan ihtiyaç özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksullar arasında son derece yüksek çıkmıştır. Mikro kredinin verimlilik, üretim ve gelir düzeyleri üzerinde oldukça etkili olumlu sonuçlar yarattığını sonucuna ulaşmıştır.

Montgomery ve Weiss tarafından 2011 yılında yapılan bir diğer çalışmada 3.000 kişiyi kapsayan mikro kredi kullanıcısı incelenmiştir. İnceleme sonucunda mikro kredi uygulamasının kişilerin gelir düzeyi, yoksullukla mücadele ve kadın istihdamı arasında olumlu bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu çalışmada yapılan en önemli eleştiri mikro kredinin ticarileştirilmesine yapılmıştır. Bağışçılar yerine ticari bankacılığa doğru bir yönelme olmasını mikro kredinin etkisini azaltacağı görüşü savunulmuştur.

2002 yılında Mayoux tarafından yapılan çalışmada mikro kredinin etkilerinin yanı sıra Türkiye’de TGMP tarafından uygulanan mikro sigorta uygulamasının sonuçları da incelenmiştir. Djuraev 2008 yılında Kırgızistan-Bişkek mikro kredi kullanan toplam 89 girişimciye uyguladığı anket ile mikro kredinin, girişimciliğin geliştirilmesi ve istihdamın artırılmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu ancak bu etkinin hâlihazırda kurulu olan işletmelerde daha fazla olduğunu belirlemiştir.

Yapabilirlikten yoksunluk bağlamında mikro krediyi ele alan çalışmalarda bulunmaktadır. Cabraal tarafından 2010 yılında yaptığı “Katılımcıların Yetenekleri üzerinde Mikrofinans Etkisi” başlıklı doktora tez çalışmasında mikro kredi, Avustralya’daki mikro kredi uygulamasının finansal ve sosyal etkilerini anlayabilmek için Sen’in yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinde ele almıştır. Bu çalışmada mikro kredi uygulamasın katılımcıların yapabilirliklerini artırabilmeleri için bir potansiyeli sahip olduğunu ortaya koymuştur. Finansal yeterlilikler kadar sosyal koşullarında kişilerin refahı için gerekli bir koşul olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nadia Sharmin tarafından 2014 yılında yapılan “Bangladeş’te Kadının Güçlendirilmesi, Besin Güvenliği ve Mikro Kredi” isimli yüksek lisans tezinde de yapabilirlikler bağlamında mikro kredi uygulamasına değinilmiştir. Sağlık, eğitim, istihdam, kadının güçlendirilmesi ve gelir açısından kadınların yapabilirlikleri üzerine mikro kredi eleştirisi yapılmıştır.

Yapabilirlik kavramı ve mikro kredi alanında yapılan en kapsamlı ve önemli çalışma CHIA TSENG tarafından 2011 yılında yapılan “Mikrofinans ve Amartya Sen’in Yapabilirlik Yaklaşımı” başlıklı doktora tezidir. Sen’in yaklaşımı doğrultusunda yoksulluğun azaltılması üzerinde mikrofinans etkisi analiz edilmiştir. yapabilirlik yaklaşımın yoksulluğu anlamak için önemine vurgu yapılmış, Sen’in yapabilirlik yaklaşımını ele alarak mikro kredinin sağlık, eğitim, , kadının güçlendirilmesi ve gelir açısından etkisi değerlendirilmiş ve sonuç olarak mikro kredinin yapabilirlikler bağlamında önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye de öne çıkan en önemli araştırmalardan biri Adaman ve Bulut tarafından yazılan “Diyarbakır’dan İstanbul’a 500 Milyonluk Umut Hikayeleri Mikro Kredi Maceraları” isimli kitabıdır. Kitap Diyarbakır’da başlayan "Türkiye Grameen Mikro kredi Projesi" ve İstanbul’da başlayan Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından kurulan Maya projesinin kadınların hayatlarında nasıl değişimlere yol açtığını anlatmaktadır. 800 üyeye görüşülen bu çalışmanın hedefi, mikrofinans uygulamasını sosyal ve ekonomik yönden değerlendirilmesini gerçekleştirerek, mikrofinans uygulamasının yoksullukla mücadelede etkinliğinin mercek altına almaktır. TGMP ve

Maya üzerinde yapılan araştırma sonucu yoksullukla savaşta başarının beş farklı seviyede incelenmesinin önemi ortaya çıkmıştır.

- ✓ Kişisel Gelişim
- ✓ Toplumsal Güçlenme
- ✓ Ekonomik Güçlenme
- ✓ Siyasal Güçlenmenin Eksikliği
- ✓ Cinsiyet Kimliğinin Güçlenmesi Sorunu

Akkul (2011) yılında yaptığı çalışmada Bilecik ilinde cinsiyetler arası gelir eşitsizliğini mikro kredi alanında incelemiştir. Akkul tarafından Bilecik ilinde TGMP tarafından kredi kullanan kadınlar arasından seçilen 250 kadınla anket uygulaması yapılmıştır. Çalışma sonucunda mikro kredinin cinsiyetler arasında gelir eşitsizliğini gidermede önemli bir araç olduğu sonucuna ulaşılmış, mikro kredi kullanan kadınların sosyal hayatlarında gözle görülür bir düzelme olduğu ortaya konulmuştur.

Şengül yoksullukla mücadelede mikro kredi uygulamasının etkinliğini ölçmek amacıyla 2011'deki çalışmasında Eskişehir ilinde mikro kredi kullanan 339 kullanıcıya 37 sorudan oluşan bir anket düzenlemiştir. Eskişehir'deki kredi müşterisi kadınların kredi kullanımı öncesi ve kredi kullanımı sonrası ortalama gelirlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu bu çalışma sonucu ortaya koymuştur. Kredi öncesi yoksul olarak nitelendirilebilecek seviyede bir gelire sahip olan kredi müşterisi kadınların oranı, kredi kullanımı sonrası düşüş göstermiştir. Şengül'ün çalışmasına göre Eskişehir TGMP dâhilinde kredi kullanan her 4 aileden 1'inin yoksulluk sınırının üzerine çıkması mikro kredi uygulamasının yoksullukla mücadelede etkili bir program olduğunu ortaya koymaktadır.

Taşpınar'ın yoksullukla mücadelede mikro kredi uygulamasının etkinliğini ölçmek amacıyla 2013'te Afyon ilinde 150 mikro kredi kullanıcısı kadınla, Alpaslan'ın 2015 yılında Niğde ilinde mikro kredi kullanan 110 kadınla, Bahar'ın 2015 yılında Konya ilinde 97 mikro kredi kullanıcısı kadınla ve Arıkan, Korkut ve Uluoğlakçı'nın 2009 yılında Ankara'da 321 mikro kredi kullanıcı kadınla yaptığı anket çalışmalarının sonucunda da Şengül(2011) gibi benzer sonuçlar elde etmiştir. Mikro kredi uygulamasının kişilerin sadece gelir değil sosyal yaşamlarına ve istihdamlarında olumlu katkı yapıyor olması çalışmalarda ortaya çıkan diğer önemli sonuçlardır.

Mikro kredinin yoksullukla mücadele politikasındaki etkinliğini ölçmenin dışında kadın işgücü istihdamını ölçmeye yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Özmen tarafın 2011 yılında yapılan araştırmada mikro kredi ve kendi hesabına çalışma arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucu mikro kredi kullanımında bir birimlik artış, kendi hesabına çalışan kadın sayısında 0,038 birimlik bir artışa neden olduğu ortaya konulmuştur. Dolayısı ile mikro kredi ile yaratılan istihdam oldukça azdır. Mevcut durum itibariyle mikro kredinin ulusal gelire etkisi yok denecek kadar azdır.

Kadının güçlendirilmesine yönelik en önemli çalışmalardan biri Baltacı tarafından 2011 yılında yapılan kadınları güçlendirme mekanizması olarak mikro kredi başlıklı tez çalışmasıdır. Mersin İl Özel İdaresi Yoksullar İçin Mikro Kredi Projesi ve Maya Mikro Kredi Programından yararlanan üyelere yönelik çalışma da 32 kadınla derinlemesine görüşme yapılmış, kadınların deneyimlerinden iki uygulama özelinde mikro kredi ve güçlenme ilişkisi kavranmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda mikro kredinin özellikle ekonomik ve psikolojik güçlenmeyi sağlama potansiyeli olduğu görülmüş, ancak kadınların tam olarak güçlenebilmesi için daha geniş ve bütüncül yaklaşım ve politikaların gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

3.2.Sakarya İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Mikro kredi uygulaması yoksullukla mücadele programı olduğu için uygulandığı bölgelerin sosyo-ekonomik durumları da mikro kredi uygulamasının başarısını etkilemektedir. Bu çalışma esnasında görüştüğümüz TGMP Sakarya Şube çalışanları daha önce görev yaptıkları diğer bölgelerin Sakarya ile karşılaştırıldığında sosyo ekonomik olarak daha geri olduğunu ve bu bölgelerdeki mikro kredi uygulamasının Sakarya iline göre çok daha farklı sonuçlar ortaya koyduğunu belirtmişlerdir.

Sakarya sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre iller arasında 18. sıradadır. Sakarya ili Kişisel Mutluluk ve Memnuniyet Düzeyi Endeksine göre 1. sıradadır. Ekonomi veyaşam Endeksinde ise 9. Sırada yer almaktadır.

3.2.1.Nüfus Yapısı

Demografik veriler açısından bir diğer önemli nokta da cinsiyete göre nüfus dağılımlarıdır. Sakarya'da kadın ve erkek nüfusu yıllar itibariyle değerlendirildiğinde aralarında çok büyük bir fark olmadığı görülmektedir. 2015 yılı verilerine göre Sakarya

ili nüfusunun yüzde 50,09'unu erkek nüfus, yüzde 49,91'ini ise kadın nüfus oluşturmaktadır.

Tablo: 3.1. Nüfus Yapısı

Yıl	İl Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2015	953.181	477.879	475.302
2014	932.706	467.167	465.539
2013	917.373	458.987	458.386
2012	902.267	451.295	450.972
2011	888.556	445.863	442.693
2010	872.872	436.494	436.378
2009	861.570	431.261	430.309
2008	851.292	426.366	424.926

Kaynak: <http://www.nufusu.com/il/sakarya-nufusu,2016>

3.2.2.Eğitim

Tablodaki verilere göre Sakarya İlinde 28.814 kişi okuma yazma bilmezken bunların 24.418'inin kadın olması dikkat çekmektedir. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin sayısı ise 84.488 kişidir. Sakarya Üniversitesi'nin de bulunduğu ilde, yüksekokul veya fakülte mezunlarının sayısı ise 77.242'dir. Cinsiyete göre genel bir değerlendirme yapıldığında kadınların eğitim durumlarının erkeklere oranla daha düşük kaldığı görülmektedir.

Tablo: 3.2. Eğitim Yapısı

Eğitim Durumu	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma Yazma Bilmeyen	28.814	4362	24.418
Okuma Yazma Bilip Okul Bitirmeyen	84.488	37.709	46.779
İlkokul	266.092	114.345	151.747
İlköğretim	131.603	70.573	61.030
Ortaokul Ve Dengi	75.785	44.277	31.508
Lise Ve Dengi	164.576	97.400	67.126

MYO Ve Fakülte	77.242	44.087	33.155
----------------	--------	--------	--------

Kaynak: Tüik Kocaeli Bölge Müdürlüğü Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2014,

3.2.3.Sosyal Güvence

Sakarya ilinde emekli sandığından faydalananların sayısı 118.502 kişi, Bağ-Kur dan faydalananların sayısı 180.850 kişi, SSK'dan faydalananların sayısı 542.564 ve GSS'den faydalananların sayısı 85.455 olarak gerçekleşmiştir. Nüfusun büyük kısmının SSK'dan faydalandığı görülürken Genel Sağlık Sigortası kapsamında primi devlet tarafından ödenen 52.571 kişi bulunmaktadır.

Tablo: 3.3. Sosyal Güvence Durumu

Sosyal Güvence	Kişi Sayısı
Emekli Sandığı	118.502
Bağkur	180.850
SSK	542.564
GSS	85.455
<i>GSS primi devlet tarafından ödenen</i>	<i>52.571</i>
<i>GSS primini kendisi ödeyenler</i>	<i>32.884</i>

Kaynak: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/sakarya/tumistatistik/>,2016

3.2.4.Sektörel Dağılım

SATSO (Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası) verileri incelendiğinde, hizmetler sektörünün % 56'lık bir pay ile Sakarya ekonomisinin en önemli kısmını oluşturduğu görülmektedir. Hizmetler sektörü kendi içerisinde incelendiğinde ticaretin payı % 21 olarak gerçekleşmekte ve ilk sırayı almaktadır. Hizmetler sektörünü % 25 ile sanayi sektörü ve % 19 ile tarım ve hayvancılık sektörü izlemektedir.

Tablo: 3.4. Sektörel Dağılım

Sektörler	Yüzde %
Tarım ve Hayvancılık	19
Sanayi	25
Hizmet	56

Kaynak: SATSO, Sakarya İli İktisadi Raporu, 2012: 28.

3.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma Sakarya ilinde mikro kredi kullanıcıları üzerine Selek Öz ve Çolakoğlu'nun 2014 yılında yaptıkları çalışmanın devamı niteliğindedir. Çalışmada anket yöntemi kullanılmış ancak anketler kullanıcılara proje yürütücüsü tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Bu çalışmada mikro kredi kullanıcıları 1 ay süresince haftanın 4 günü düzenli olarak TGMP proje yürütücüleri ile birlikte ziyaret edilmiş, yapılan anket çalışmasının dışında üyelerin faaliyetleri yerinde gözlemlenmiştir.

Yapılan bu çalışmada amaç, daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak mikro kredi uygulamasına farklı bir bakış açısı ile ele almak olmuştur. Mikro kredi uygulamasının kullanıcıların yaşamlarında etkisinin tüm yönlerle incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada mikro kredi kullanıcılarına demografik bilgi içeren soruların yanı sıra mikro krediye yönelik sorular ve yapabilirlikten yoksunluk kavramını ölçmeye yönelik sorular yöneltilerek onların kredi kullanımı öncesi ve kredi kullanımı sonrası yaşamları arasında gelir, istihdam, refah, statü, sosyalleşme gibi yaşam standartlarında bir değişim meydana gelip gelmediği sorgulanmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan araştırma soruları şu şekildedir.

- Mikro kredi kullanıcılarının genel özellikleri nelerdir?
- Mikro kredi uygulaması sadece gelir odaklı bir yaklaşım mıdır?
- Sadece gelir artışı, yoksulluktan kurtulmak için tek başına yeterli bir araç mıdır?
- Mikro kredi, kredi kullanıcılarının aile ve toplum içerisindeki konumları ile yaşam standartları üzerinde iyileşme yaratmış mıdır?
- Mikro kredi kullanıcıların yapabilirlerinde olumlu veya olumsuz bir değişime yol açmış mıdır?
- Mikro kredi kullanıcılarının mikro kredi uygulaması hakkındaki genel görüşleri nasıldır?

3.4. Ana Kütle ve Örneklem

Mikro kredi uygulamaları hakkında bilgi edinebilmek ve örnekleme oluşturabilmek için öncelikle TGMP Sakarya Şubesi ziyaret edilmiş ve proje yürütücüleriyle Sakarya'daki mikro kredi uygulaması hakkında detaylı bir görüşme yapılmıştır. Araştırmanın ana kütleleri Sakarya ilinde Türkiye Grameen Bankası Sakarya Şubesi'nden mikro kredi

kullanan kullanıcılardan oluşmaktadır. 1-24 Haziran 2016 tarihleri arasında Sakarya ilinde TGMP'ye bağlı olarak 26 merkezde 35 grupta 257'si aktif 444 üye bulunmaktadır. Bu tarihler arasında TGMP Sakarya Şubesi çalışanları ile 35 grup lideri ziyaret edilmiş ve her gruptan grup lideri ile birlikte bir kişiye 36 sorudan oluşan anket yüz yüze uygulanmıştır.

3.5. Veri Toplama Yöntemi

Anket formu 36 soru içermektedir. İlk soru grubu kullanıcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı gibi) ölçmeye yöneliktir. İkinci soru grubu kullanıcıların mikro kredi kullanımlarıyla ilgili (gelir artışı, kredi kullanılan iş, kullanılan süre gibi) soru grubudur. Son soru grubu ise yapabilirlik kavramını (sosyalleşme, bireysel özgürlük gibi) ölçmeye yönelik sorulardır. Anket kullanıcılara proje yürütücüsü tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Anketlerin değerlendirilmesi Spss.16 programından yararlanılarak yapılmıştır.

3.6. Araştırma Sonuçları ve Değerlendirme

Araştırma 3 bölümden ve toplam 36 sorudan oluşmaktadır. İlk olarak demografik bilgilere, ikinci olarak mikro kredi kullanımıyla ilgili bilgilere ve son olarak ta yapabilirlikten yoksunluk ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.6.1. Demografik Bilgiler

Sakarya'da mikro kredi kullanıcılarının genel olarak yaş dağılımı incelendiğinde çoğunluğu 26-45 yaş grubuna ait kadınların oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 3.5: Yaş Durumu

Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
18-25	4	5,7
26-35	27	38,6
36-45	23	32,9
46-55	8	11,4
55 üstü	8	11,4
Toplam	70	100

Tablo 3.5’de ankete katılan mikro kredi kullanıcılarının yaş aralıkları yer almaktadır. En büyük yaş aralığı grubunu 26-35 yaş (%38.6) oluşturmaktadır. Bu yaş grubunu sırasıyla; 36-45, 456-55, 55 ve üstü ve 18-25 yaş aralığı izlemektedir. Burada dikkat çeken ayrıntı 18-25 yaş arası kullanıcıların sayısının 55 yaş ve üstü kullanıcılardan daha düşük kalmasıdır. Türkiye’nin geniş genç nüfus potansiyelinin mevcut istihdam koşullarında çalışma hayatına dahil edilememiş olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Sadece genç nüfusa odaklanmış özel bir mikro kredi programının gerekli olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6: Medeni Durum

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evli	51	72,9
Bekar	16	22,9
Dul-Boşanmış	3	4,3
Toplam	70	100,0

Mikro kredi kullanan kadınların %72,9 u evli, %22,9’u bekar ve sadece %3’ü dul ve boşanmış kişilerden oluşmaktadır. Mikro kredi kullanıcılarının büyük çoğunluğunun evli kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 3.7: Çocuk Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Yok	20	28,6
1	10	14,3
2	15	21,4
3	9	12,9
4	13	18,6
5 ve üstü	3	4,3
Toplam	70	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, mikro kredi kullanan kadınların %28,6’sının çocuğu bulunmamakta, %14,3’ünün bir çocuğu, %21,4’ünün iki çocuğu, %12,9’unun üç çocuğu, %18,6’sının dört çocuğu, %4,3’ünün ise beş ve daha üstü çocuğu bulunmaktadır.

Tablo 3.8: Okula Giden Çocuk Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Yok	41	58,6
1	16	22,9
2	7	10,0
3	3	4,3
4	3	4,3
Toplam	70	100,0

Tablo 3.8’ te görüldüğü gibi çocuk sahibi üyelerden %58,6’sının okula giden çocuğu bulunmazken, %22,9’unun tek çocuğu, %10’unun 7, %4,3 ‘te 3 ve 4 çocuğu okula devam etmektedir.

Tablo 3.9: Eğitim Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Okuma-Yazma Yok	12	17,1
İlkokul	20	28,6
Ortaokul	13	18,6
Lise	19	27,1
MYO	2	2,9
Üniversite	4	5,7
Toplam	70	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi mikro kredi kullanan katılımcıların %17,1’i okuma yazma bilmezken, %28,6’sı ilkokul, %18,6’sı ortaokul, %27,1’i lise, %2,9’u MYO ve %5,7’si üniversite mezunudur. Lise sonrası eğitim oranının düşük olduğu görülmektedir. Mikro kredi sisteminde çok karmaşık formaliteler bulunmadığı için kişinin mikro kredi alabilmesi için herhangi bir eğitim seviyesine sahip olması önemli değildir. Ancak, mikro kredinin etkili kullanımını açısından eğitim seviyesinin yüksek olması daha yararlı olmaktadır.

Tablo 3.10: Sosyal Güvence

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Yeşil Kart ⁴	30	42,9
SSK	31	44,3
Bağ-Kur	4	5,7
Emekli Sandığı	5	7,1
Toplam	70	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi mikro kredi kullanıcılarının %5,7'si Bağ-Kur, %7,1'i Emekli Sandığı, %44,3'ü SSK/SGK, %42,9'u ise kendilerini yeşil kartlı olarak tanımlamışlardır. Bu bulgudan hareketle mikro kredi kullanan kadınların önemli bir kısmının sosyal güvenlik açısından yoksul kategorisinde yer aldığını söylemek mümkündür.

Tablo 3.11: Konut Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kira	26	37,1
Kendimizin	33	47,1
Akrabamızın	11	15,7
Toplam	70	100,0

Tablo 3.11'de görüldüğü üzere mikro kredi kullanan kadınların kaldıkları konutların %37,1'i kira, %47,1'i kendilerinin, %15,7'si de akrabalarının konutudur. Bu bilgilere göre mikro kredi kulacılarının yarısından fazlası konut sahibi değildir.

⁴ 3816 sayılı Kanun kapsamında sağlık yardımları yeşil kart ile Sağlık Bakanlığınca karşılanan kişiler, 01/01/2012 tarihi itibarıyla 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında genel sağlık sigortası uygulamalarına dâhil edilmişlerdir. Yine de araştırmada mikro kredi kullanıcıları kendilerini, ağız alışkanlığından ötürü, yeşil kartlı olarak ifade etmişlerdir. Yine de araştırmada mikro kredi kullanıcıları kendilerini, ağız alışkanlığından ötürü, yeşil kartlı olarak ifade etmişlerdir. Genel sağlık sigortası primlerinin devlet tarafından ödenmesi için gelir testi ölçütü getirilmiştir. Buna göre; kişinin aile içindeki gelirinin asgari ücretin 1/3'ünden az olması gerekmektedir.

Tablo 3.12: Ailede Yaşayan Kişi Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
1	4	5,7
2	2	2,9
3	11	15,7
4	20	28,6
5 ve üstü	33	47,1
Toplam	70	100,0

Yukarıdaki tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının yalnızca %5,7 si tek başına yaşarken, %2,9'u 2 kişi, %15,7'si 3 kişi, %28,6'sı 4 kişi, %47,1'i 5 ve üstü sayıda birlikte yaşamaktadır. Kalabalık ailelerde yoksulluğun daha yoğun olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur. Burada da dikkati çeken nokta kredi kullanıcılarının yarısına yakının ailesindeki birey sayısının 5 ve üstü olduğudur.

Tablo 3.13: Ailede Çalışan Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Yok (sadece MK kullanıcısı)	14	20
1	37	52,9
2	8	11,4
3	8	11,4
4	3	4,3
Toplam	70	100,0

Yukarıdaki tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının %20'si ailede tek başına çalışan durumunda iken kendisi dışında 1 kişinin daha çalıştığı hane sayısı %52,9 olmuştur. Mikro kredi kullanıcı dışında 2 %11,4, 3 kişi çalışan sayısı %11,4 iken, 4 kişi çalışan sayısı sadece %4,3'tür.

3.6.2. Mikro Kredi Kullanımıyla İlgili Bilgiler

Tablo 3.14: Mikro Krediyi Öğrenme

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Komşulardan	41	58,6
Akraba	18	25,7
Basından	1	1,4
MK çalışanlarından	10	14,3
Toplam	70	100

Mikro krediyi öğrenme oranlarına baktığımızda mikro kredi kullanıcılarının %58,6'sı komşulardan öğrenirken, %25,7'si akrabalarından, %1,4'ü basından, %14,3'ü Mikro kredi şuna çalışanlarının yaptığı tanıtım faaliyetleri ile mikro krediyi öğrenip kullanmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Basının ve MK kredi kurumlarının mikro kullanımını yaygınlaştırma faaliyetlerinin yetersiz olduğu görülmektedir.

Tablo 3.15: Mikro Krediyi Kullanma Amacı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
İş Kurma	9	12,9
İş Geliştirme	47	67,1
Sosyalleşme	2	2,9
Aileye Katkı	8	11,4
Boş Zaman Değerlendirme	4	5,7
Toplam	70	100,0

Tabloya göre mikro krediyi iş geliştirme amaçlı kullananların oranı%67,1 iken iş kurma amaçlı kullananların sayısı %12,9 olarak gerçekleşmiştir. Buradan mikro kredinin yeni iş alanları yaratmaktan ziyade mevcut işi geliştirme amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Mikro krediyi aileye katkı amaçlı kullananların oranı %11,4, sosyalleşme amaçlı kullananların oranı %2,9 ve boş zamanı değerlendirme amaçlı kullananların oranı ise %5,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.16: Mikro Kredi Kullanım Süresi

Kullanılan süre (ay)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
----------------------	-------------	-----------

6	27	38,6
7-12	6	8,6
13-18	5	7,1
19-24	13	18,6
25-30	2	2,9
31-36	12	17,1
36 üstü	5	7,1
Toplam	70	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere mikro kredi kullanıcılarının %38,6'sı en az 6 ay, %8,6'sı 7-12 ay arası, %7,1'i 13-18 ay arası, %18,6'sı 19-24 ay arası, %2,9'u 25-30 ay arası, %17,1'i 31-36 ay arası, %7,1'i 36 ay üstü kredi süredir kredi kullanmaktadırlar.

Tablo 3.17: Mikro Kredi Kullanım Sayısı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
İlk kez	28	40,0
2	15	21,4
3	17	24,3
4	7	10,0
5	3	4,3
Toplam	70	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere mikro kredi kullanıcılarının %40'ı ilk kez, %21,4'ü 2.kez, %24,3'ü 3.kez, %10'u 4 kez ve %4,3'ü 5. kez mikro kredi kullandıklarını belirtmişlerdir. Mikro kredi uygulaması Sakarya ilinde 2012 yılından itibaren uygulanan bir program olduğu için 2 ve 3 kez kullananların oranı 4 ve 5 kez kullananların oranından daha fazladır.

Tablo 3.18: Mikro Kredi Kullanım Miktarı

Miktar/TL	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
1000	28	40,0
1500	2	2,9
2000	4	5,8

2500	13	18,5
3000	6	8,6
3500	1	1,4
4500	5	7,1
5000	3	4,3
5500	4	5,7
6000	4	5,7
Toplam	70	100,0

Tablo 3.18'e göre 1000 TL mikro kredi kullananların oranı %40'tır. Yani ilk defa mikro kredi kullanmışlardır. 1500 TL kredi kullananların oranı %2,9, 2000 TL kredi kullananların oranı 5,8, 2500 TL kredi kullananların oranı %18,5, 3000 TL kredi kullananların oranı %8,6, 3500 TL kredi kullananların oranı %1,4, 4500 TL kredi kullananların oranı %7,1, 5000 TL kredi kullananların oranı %4,3, 5500 TL kredi kullananların oranı %5,7, 6000 TL mikro kredi kullananların oranı ise 5,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.19: Mikro Kredi ile Yapılan İş

Yapılan İş	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Gelinlikçi	2	2,9
Çeyiz	9	12,9
El İş-Takı	16	22,7
Kafe	3	4,3
Kozmetik (alım-satım)	9	12,8
Kuaför	2	2,9
Matbaacılık	2	2,9
Pazarcılık (iç çamaşırı, mutfak eşyası, sebze-meyve)	13	18,6
Tarhana	4	5,7
Tekstil-Terzi	10	14,4
Toplam	70	100

Tabloya göre mikro kredi ile yapılan işler gelinlik, kuaför ve matbaacılık %2,9, kafe işletmeciliği %4,3, çeyiz eşyası alım satımı %12,9, kozmetik ürünü alım satımı %12,9, pazarcılık (iç çamaşırı, mutfak eşyası, sebze-meyve) %18,6, tarhana yapım satımı %5,7 ve tekstil-terzicilik %14,4 olarak gerçekleşmiştir. Yapılan işlere bakıldığında üretimden ziyade alım satım üzerine odaklı işler olduğu göze çarpmaktadır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise düşük getiri sağlayan el işi-takı ve tarhana üretiminin %28,4' lük bir orana sahip olmasıdır.

Tablo 3.20: Mikro Kredi Öncesi Gelir Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Yoktu	10	14,3
1-500	25	35,7
501-1000	18	25,7
1001-1500	10	14,3
2001 ve üstü	7	10,0
Toplam	70	100,0

Tablo 3.20'ye göre mikro kredi kullanıcılarının %14,3'ü mikro kredi kullanmadan önce gelirlerinin olmadığını, % 35,7'si 1-500 TL arası, %25,7'si 1001-1500 TL arası,%14,3'ü 1501-2000 TL arası, %10'u da 2001 ve üstü TL arası gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 3.21: Gelir Artış Miktarı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Olmadı	19	27,1
1-500	28	40,0
501-1000	17	24,3
1001-1500	1	1,4
2001 ve üstü	5	7,1
Toplam	70	100,0

Tablo 3.21'e göre mikro kredi kullanıcılarının %27,1'i mikro kredinin gelirlerinde bir artışa neden olmadığını belirtirken, % 40'ı 1-500 TL arası, %24,3'ü 1001-1500 TL

arası,%1,4'ü 1501-2000 TL arası, %7,1'iu de 2001 ve üstü TL arası gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 3.22: Geri Ödeme Sorunu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	13	18,6
Hayır	51	72,9
Bazen	6	8,6
Toplam	70	100,0

Yukarıdaki tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının %18,6'sı geri ödemelerde sorun yaşadığını belirtirken, % 72,9'u sorun yaşamadığını belirtmiş ve %8,6'sı da bazen sorun yaşadığını ifade etmiştir.

Tablo 3.23: Mikro Kredi İstihdam Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Sadece kendisi	59	84,3
1 kişi çalıştıran	5	7,1
2 kişi çalıştıran	3	4,3
3 kişi çalıştıran	3	4,3
Toplam	70	100,0

Tablo 3.23'e göre mikro kredi ile yapılan işlerin %84,3'ünde mikro kredi kullanan kişinin kendi dışında çalışan yoktur. Sadece %15,7'sinde kredi kullanıcısı dışında en az bir kişi istihdam edilmektedir. Kendisi dışında 1 kişi istihdam edenlerin oranı %7,1, 2 ve 3 kişi istihdam edenlerin oranı 4,3'tür. Mikro kredinin istihdam oluşturma üzerindeki etkisinin oldukça sınırlı kaldığını tablo 3.15'ten görmekteyiz.

Tablo 3.24: Gelirin Kullanımı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Ev Gideri	32	45,7
İş Geliştirme	26	37,1
Birikim	3	4,3

Diğer	9	12,9
Toplam	70	100,0

Mikro kredi kullanıcılarının %45,7'si elde ettikleri geliri ev gideri, %37,1'i iş geliştirme, %4,3'ü birikim amaçlı kullanırken %12,9 'u da diğer harcamalar için kullanmıştır. Tabloya göre öncelik olarak gelir ev harcamaları için kullanılmaktadır.

Tablo 3.25: Mikro Kredi Öncesi Çalışma Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Hayır Çalışmıyordum	6	8,6
Düzenli İşim Yoktu	9	12,9
Bakkal	2	2,9
Çeyiz	3	4,3
El İşi-Takı	9	12,9
Gelinlikçi	2	2,9
Kafe İşletmeciliği	3	4,3
Kozmetik Ürünü Satım	6	8,6
Kuaför	2	2,9
Matbaacılık	2	2,9
Otelde	2	2,9
Pazarcılık	10	14,3
Tarhana-Makarna Yapımı	2	2,9
Tarım İşçisi	4	5,7
Tekstil-Terzi	8	11,4
Toplam	70	100

Tabloya göre mikro kredi kullanmadan önce çalışmayanların oranı%8,6'dır. Düzenli bir işi olmayanların oranı %12,9 iken çalıştığı halde mikro kredi kullananların oranı 78,5 olmuştur. %12,9 ile el işi, %14,4 ile pazarcılık ve %11,4 ile terzi-tekstil işleri ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3.26: Mikro Kredi Memnuniyet Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	58	82,9
Hayır	7	10,0
Kararsızım	5	7,1
Toplam	70	100,0

Mikro kredi kullanıcılarının %82,9'u mikro kredi uygulamasından memnun olduğunu belirtirken %7,1'i kararsız olduklarını belirtmişlerdir. %10'luk kesim ise mikro kredi uygulamasından memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Mikro kredi uygulamasından memnun olanların oranının yüksek olması sistemde herhangi bir sorun yaşanmadığı yönünde yorumlanabilir.

Tablo 3.27: Mikro Kredi Tekrar Kullanım

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	42	60,0
Hayır	18	25,7
Kararsızım	10	14,3
Toplam	70	100,0

Mikro kredi kullanıcılarının %60'ı tekrar mikro kredi kullanmak istediklerini belirtirken %14,3'ü kararsız olduklarını belirtmişlerdir. %25,7'lik kesim ise tekrar mikro kredi kullanmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3.28: Mikro Krediyi Tavsiye Etme Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	59	84,3
Hayır	5	7,1
Kararsızım	6	8,6
Toplam	70	100,0

Tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının %84,3'ü mikro kredi kullanımını başkalarına tavsiye ederken sadece %7,1'i tavsiye etmemişlerdir. Kararsız olanların oranı ise

%8,6'dır. Mikro krediyi başkalarına tavsiye edenlerin oranı ile tablo 3.26'daki kredi kullanımından memnun olanların oranları yaklaşık olarak aynı gerçekleşmiştir.

Tablo 3.29: Mikro Kredi Kullanımında Eksik Yönler

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kredi Azlığı	17	24,3
Ödemelerin Haftalık Olması	17	24,3
Hizmet Bedelinin Olması	6	8,6
Eğitim/Danışmanlık Hizmetlerinin Eksikliği	6	8,6
Grup Kurma Zorunluluğu	10	14,3
Eksiklik Yok	14	20
Toplam	70	100,0

Tabloya göre mikro kredi kullanımında kredi azlığını eksiklik olarak görenlerin oranı %24,3, ödeme düzeniyle ilgili eksiklik görenlerin oranı %24,3, hizmet bedeli alınmasını %8,6, eğitim danışmanlık hizmetlerinin eksikliği %8,6, grup kurma zorunluluğunu eksiklik olarak görenlerin oranı ise %14,3 olmuştur. Herhangi bir eksiklik görmeyenlerin oranı ise %20 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.30: Mikro Kredi Kullanıcılarının Tavsiyeleri

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Gençlere Yönelik Olmalı	2	2,9
Üyeler Arası İşbirliği Artırılmalı	4	5,7
Grup Yerine Bireysel Olarak Verilebilir	9	12,9
Kredi Miktarı Artırılmalıdır	15	21,4
Ödemeler Aylık Olabilir	12	17,4
Sistemden Memnunuz	20	28,5
Ürün Satışı İçin Yönlendirme Yapılabilir	3	4,3
Ödemeler Tek Seferde Alınabilir	2	2,9
Hizmet Bedeli Alınmamalı	3	1,1
Toplam	70	100

Tabloda da görüldüğü gibi mikro kredi kullanıcılarının %28,5'i sistemden memnun olduklarını dile getirmiştir. %21,4'ü mikro kredi miktarının arttırılması, %17,4'ü geri ödemelerin aylık yapılması, %12,9'u ise mikro kredinin grup yerine bireysel olarak verilmesi konusu üzerine odaklanmıştır.

3.6.3. Yapabilirlikten Yoksunluk İle İlgili Bilgiler

Bu bölümde mikro kredi kullanıcılarına Amartya Sen'in yapabilirlikten yoksunluk kavramını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

Mikro Kredinin Ailede Karar Alma Üzerinde Etkisi

Mikro kredi uygulamasının kadınların aile içindeki etkinliğini arttırmada kısmen başarılı olduğu görülmektedir. Kadınların aile içerisinde kararlarda etkin olması kadının yapabilirlikler bağlamında özgürlüğüne (siyasal katılım, ekonomik faaliyetlere katılım, kamusal eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanma, aile planlaması) olumlu katkılar yapacaktır.

Tablo 3.31: Ailede Karar Alma

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Ben	14	20,0
Eşim	24	34,3
Ortak karar alınır	27	38,6
Aile büyükleri	5	7,1
Toplam	70	100,0

Tablo incelendiğinde mikro kredi kullanıcılarının ailelerinde verilen kararlara bakıldığında mikro kredi kullanıcılarının %20'si ailede kararı kendilerinin aldıklarını, %34,3'ü eşlerinin karar aldığını, %38,6'sı ortak karar aldıklarını, %7,1'i de aile büyüklerinin karar aldığını belirtmişlerdir. Mikro kredi kullanıcılarının %58,6'sının ailede verilen kararlarda rol aldığı görülmektedir.

Mikro Kredinin Bireysel Özgürlüklere Katkısı

Mikro kredi uygulamasının Amartya Sen'in ısrarla üzerinde durduğu ve kalkınmanın temel aracı olarak gördüğü özgürlük kavramına kısmen de destek olduğu görülmektedir. Amartya Sen' göre özgürlük (2014:37) "İnsanların kendi sorunlarına çare bulma ve

aynı zamanda dünyayı etkileme kapasitesini artırır ve bu meseleler kalkınma sürecinin merkezinde yer alır”

Tablo 3.32: Bireysel Özgürlüklere Katkı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	31	44,3
Hayır	27	38,6
Kararsızım	12	17,1
Toplam	70	100,0

Tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının % 44,3’ü bireysel anlamda özgürleştiklerini, %38,6’sı bireysel özgürlüklerine bir katkı sağlamadığını belirtmişlerdir. %17,1’i de kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Mikro Kredi ile Elde Edilen Geliri Harcama Durumu

Mikro kredi ile elde edilen geliri harcama durumu kişinin özgürlükleriyle ilgili bir durumdur. Kişi ne kadar çok gelir elde ederse etsin onu kullanabilme özgürlüğüne sahip olmadıkça bunun bir önemi bulunmamaktadır ve kişinin yapabilirliğine bir katkısı olmamaktadır. Dahası kadınların emeğinin sömürüsü ve özgürlüğünü kısıtlayıcı bir konuma sürüklenmesine neden olmaktadır.

Tablo 3.33: Geliri Harcama

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Eşim harcıyor	14	20
Ben Harcıyorum	26	37,1
Ortak Harcıyoruz	30	42,9
Toplam	70	100

Mikro kredi sonucu elde edilen geliri harcama durumlarına bakıldığında geliri eşin harcama oranı %20, kredi kullanıcısının kendi harcama oranı %37 ve eşle birlikte ortak harcama oranı %42,9 olmuştur. Kadınların ekonomik anlamda özgürlük kazanma durumları kısmen gerçekleşmiştir. Eşle birlikte harcama yaptıklarını söyleyen kadınların büyük çoğunlu harcama için ailenin ihtiyaçları için yaptıklarını anket görüşmesi esnasında belirtmişlerdir.

Mikro Kredinin Eğitim ve Sağlık Hizmetlerine Erişimine Katkısı

Dünyada mikro kredi uygulamalarına baktığımızda mikrofinans kurumlarının kullanıcılarına çeşitli sağlık ve eğitim hizmetleri sundukları görülmektedir. Ancak TGMP'nin eğitim⁵ alanında mikro kredi kullanıcılarına bir hizmeti bulunmamasına rağmen sağlık alanında zorunlu mikro sigorta⁶ uygulaması yoluyla karşılaşılabileceği kazalara karşı bir sosyal güvence oluşturulması amaçlanmıştır. Mikro kredide kişinin ölümü durumunda varislerine 10.000 TL tazminat ödemesi de yapılmakta ve cenaze masrafları da mikro sigorta yoluyla karşılanmaktadır. Sakarya ilinde mikro kredi kullanan aktif 254 üyeden şu ana kadar mikro sigortadan yararlanan üye bulunmamaktadır.

Kişinin yoksulluktan kurtulabilmesi için eğitim ve sağlık oldukça önemlidir. Çeşitli nedenlerle kamusal eğitim ve sağlık imkânlarından yararlanma fırsatı bulamayan yoksul mikro kredi kullanıcılarının aldıkları mikro krediyi etkin olarak kullanabilmelerine engel bir durum oluşturmaktadır.

Daha iyi bir temel eğitim ve sağlık hizmeti kişinin gelir edinme kapasitesini artırmasının yanı sıra onu özgürleştirir veya yaşam kalitesinin iyileştirilmesine doğrudan katkı yapar. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin etki alanı oldukça geniştir ve kişi potansiyel olarak yoksul olsa bile aşırı yoksulluğun üstesinden gelme şansını artırabilir. Bu iktisadi kalkınma için de önemli bir durumdur. (Sen,2004: 61-62)

Tablo 3.34: Eğitim ve Sağlık İmkânlarına Katkı

	Eğitim		Sağlık	
	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	33	47,1	20	28,6
Hayır	27	38,6	40	57,1
Kararsızım	10	14,3	10	14,3
Toplam	70	100,0	70	100,0

⁵ TGMP'nin eğitim kredisi planlama aşamasındadır.

⁶ Mikro sigorta 2011 yılı Aralık ayından bu yana kaza sonucu ölüm, sürekli sakatlık, normal kaza halleri teminatlarını kapsayan ve terör, deprem gibi doğal afetleri ayda yalnızca 1 TL ödeyerek 10.000 TL teminat altına alan, bir ferdi kaza sigortasıdır. Kişi öldüğünde varislerine 10.000 TL tazminat ödemesi yapılmaktadır. Bu açıdan sadece kişiyi değil onun ailesini de koruyucu bir uygulamadır. (www.tgmp.net,2016).

Tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının % 47,1'i mikro kredinin kişinin kendisi veya çevresinin eğitimi imkânlarına katkı sağladığını, 38,6'sı herhangi bir katkı da bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kararsız olanların oranı ise %14,3 olmuştur. Mikro kredinin eğitime katkı sağladığını belirten kullanıcıların büyük çoğunluğu elde ettikleri gelir ile okula giden çocuğuna veya kardeşine maddi destek sağladığını yapılan görüşmeler sırasında belirtmişlerdir.

Aynı tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının % 28,6'sı mikro kredinin kişinin kendisi veya çevresinin sağlık imkânlarına katkı sağladığını, %57,1'i herhangi bir katkı da bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kararsız olanların oranı ise %14,3 olmuştur.

Kültürel Faaliyetler ve Bilgiye Erişime Katkı

TGMP kültürel anlamda (sinema, tiyatro, konser, söyleşi, sergi vs.) mikro kredi kullanıcılarına doğrudan veya dolaylı olarak bir katkıda bulunmamaktadır. Yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan kullanıcılar için kültürel faaliyetler ikinci planda kalmaktadır. Mikro kredi kullanıcılarıyla yapılan görüşme de bunu teyit etmektedir. Mikro kredinin bilgiye erişim imkânlarına katkısı iletişim kredisi altında verilen akıllı telefonlar ve anlaşmalı GSM operatörü tarafından sağlanan telefon hattı ile olmaktadır. Bilgiye erişim aynı zamanda kişinin eğitim imkânlarıyla da doğrudan ilgilidir. Eğitim seviyesi yeterli düzeyde olmayan ve yeterli eğitim desteği alamayan kullanıcıların bilgiye erişimleri de zor olmaktadır. Bilgiye erişime katkı olarak değerlendirebileceğimiz iletişim kredisinden ise Sakarya ilinde 254 aktif üyeden sadece 2 üye yararlanmaktadır.

Tablo 3.35: Kültürel Faaliyetler-Bilgiye Erişim

	Kültürel		Bilgiye Erişim	
	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	20	28,6	19	27,1
Hayır	43	61,4	44	62,9
Kararsızım	7	10,0	7	10,0
Toplam	70	100,0	70	100,0

Tablo'ya göre mikro kredi kullanıcılarının % 28,6'sı mikro kredinin kişinin kendisi veya çevresinin kültürel imkânlarına katkı sağladığını, %61,4'ü herhangi bir katkı da bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kararsız olanların oranı ise %10 olmuştur.

Aynı tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının % 27,1'i mikro kredinin kişinin kendisi veya çevresinin bilgiye erişim imkânlarına katkı sağladığını, %62,9'u herhangi bir katkı da bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kararsız olanların oranı ise %10 olmuştur.

Barınma İmkânlarına Katkı

Mikro kredi kullanıcılarına verilen eğitimlerde öğretilen 16 kuraldan biride kullanıcıların yaşadıkları evlerle ilgilidir. “Yıkık dökük evlerde yaşamayacağız. En kısa zamanda evlerin onaracağız ya da yeni ev yapımı için çalışacağız.” Grameen Bankası kişilerin yaşadıkları ortamın sağlıklı ve düzenli olması için mikro konut sigortası⁷ altında bir uygulama yapmaktadır. Ancak uygulamanın etkinliği tartışmalıdır. Sakarya ili özelinde TGMP nin faaliyetine başladığı 2012 yılından bu yana mikro konut sigortasını kullanan üye olmamıştır. Araştırmamızda ortaya çıkan sonuç da bunu desteklemektedir.

Tablo 3.36: Barınma İmkânlarına Katkı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	10	14,3
Hayır	52	74,3
Kararsızım	8	11,4
Toplam	70	100,0

Tabloya göre mikro kredi kullanıcılarının % 14,3'ü mikro kredinin kişinin kendisi veya çevresinin barınma imkânlarına katkı sağladığını, %74,3'ü herhangi bir katkı da bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kararsız olanların oranı ise %11,4 olmuştur.

Mikro Kredinin Kadının Güçlendirilmesine Etkisi

⁷ Yangın, sel, fırtına ve diğer doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan zararlarda ev sahiplerini 15.000 TL, kiracıları 10.000 TL ye kadar teminat altına alan konut sigortasıdır.

Mikro kredi uygulamaları kadınların sadece yoksulluktan kurtulmaları için değil aynı zaman da güçlendirilmeleri için de bir araç olarak kullanılmaktadır. Mikro kredi kuruluşları kadınların ekonomik kaynaklara erişimlerinin sağlanması durumunda ekonomik ve politik güçlerinin artacağına işaret etmektedirler. Mikro kredi kuruluşlarına bakıldığında ilk andan beri yoğun bir biçimde feminist bir güçlendirme ve dayanışma dilini kullandıkları görülmektedir.

Mikro kredi kadınların gelirlerinde artışa neden olduğu birçok araştırmada olduğu gibi bizim araştırmamızda da ortaya konulmuştur. Ancak kadınlara bu geliri kullanabilecekleri özgür bir ortam sağlanmadığı sürece kadınların güçlendirilmesinde gelirin tek başına bir etkisinin olmayacağı açıktır. Kadınların mikro kredi sayesinde işlerinde olumlu bir etkinin olması toplumsal saygınlıklarının artmasına, politik bilinç, toprak sahibi olabilme, aile planlaması, çocukların evliliği ve kızların eğitim alması konularında karar alma etkinliklerinde artışa neden olduğu görülmüştür. (Ashe and Parrott, 2001; Hashemi, 1996; Fiege, 2010; Garikipati, 2012)

Amartya Sen, *Özgürlükle Kalkınma* kitabında mikro kredinin kadının güçlenmesine katkısından bahsetmektedir (Sen,2004: 277). *“Bangladeş 'te Grameen Bank'ın dikkat çekici başarısı bu konuda iyi bir örnektir. Muhammed Yunus'un başlattığı bu küçük ve geniş ufuklu kredi hareketi, kadınların tarımsal kredi piyasasında maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle oluşan dezavantajlı durumlarını onlara kredi sağlamak için özel bir çaba harcayarak sürekli biçimde azaltmayı amaçlamıştır. Sonuçta Grameen Bank'ın müşterileri arasında kadınlar çok yüksek bir orana ulaşmıştır. Bankanın çok yüksek geri ödeme oranı konusunda edindiği dikkat çekici sicil, kadınların kendilerine sağlanan fırsatlara gösterdikleri tepkiyle ve bu tür düzenlemelerin devamını sağlama beklentileriyle ilişkisiz değildir. Bangladeş'te gene geniş ufuklu bir kişi olan Fazle Haşan Abed in önderlik ettiği BRAC'ye⁸ kadınların katılımına önem verilmiştir. Örneğin, son yıllarda Bangladeş'te doğurganlık oranında görülen keskin düşüşün, kadınların toplumsal ve iktisadi işlere giderek daha çok katılmalarına ek olarak, kırsal Bangladeş'te bile aile planlaması imkânlarının daha fazla sağlanmasıyla bağlantılı olduğu görülür.”*

---

⁸ BRAC, yoksullukla mücadele etmek için 1972 yılında Bangladeş'te kurulmuştur. Bir sivil toplum örgütü olan BRAC eğitim, sağlık ve mikro kredi gibi birçok alanda yoksullara destek vermektedir.

Tablo 3.37: Toplumda Konunun Güçlendirilmesi

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet	48	68,6
Hayır	16	22,9
Kararsızım	6	8,6
Toplam	70	100,0

Tablo 7'ye göre mikro kredi kullanıcılarının % 68,6'sı mikro kredinin kişinin toplumdaki konumunu güçlendirdiği ifade ederken, %22,9'u herhangi bir katkı da bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kararsız olanların oranı ise %8,6 olmuştur.

Toplumun Mikro Kredi Kullanımına Bakışı

Toplumun mikro kredi kullanımına bakışı mikro kredi uygulamasının sürdürülebilirliği açısından da önemlidir. Toplum tarafından olumlu karşılanmayan bir uygulamanın devam etmesi çok da mümkün değildir. Mikro kredi kullanıcılarının çevrelerinden alacağı olumlu veya olumsuz herhangi bir tepki mikro kredi kullanımları üzerinde de etkiye sahiptir.

Tablo 3.38: Çevrenin Mikro Krediye Bakışı

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Olumlu karşılandı	44	62,9
Olumsuz karşılandı	7	10,0
Değişim olmadı	19	27,1
Toplam	70	100,0

Mikro kredi kullanıcılarının kredi kullanımlarının toplum tarafından %62,9'u olumlu karşılanmış,% 10 'u olumsuz karşılanmış ve %27,1'i ise herhangi bir tepki almadıklarını ifade etmişlerdir.

3.6.4. Çapraz Tablo Analizleri

Araştırma sonucu ortaya çıkan sonuçların birlikte değerlendirilmesi mikro kredinin etkinliğini anlamamız açısından önemlidir.

Tablo 3.39: Okula Giden-Eğitime Katkı

Okula giden	Eğitime Katkı			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Yok	11	23	7	41
1	11	3	2	16
2	5	1	1	7
3	3	0	0	3
4	3	0	0	3
Toplam	33	27	10	70

Okula giden çocuğu olmayan 41 kişinin 11'i mikro kredinin kendisinin veya çevresinin (çocuk, kardeş, akraba vs.) eğitime imkânlarına katkı sağladığını 23'ü de herhangi bir katkı sağlamadığını belirtmiştir. Tek çocuğu olan 16 kişinin 11'i, 2 çocuğu olan 7 kişinin 5'i mikro kredinin eğitime bir katkı sağladığını belirtirken 3 ve 4 çocuğu olan toplam 6 kişinin hepsi eğitime katkı sağladığını belirtmiştir. Burada çocuk sahibi üyelerin mikro kredinin eğitime katkısı yönünde olumlu görüş belirttiği görölmektedir.

Tablo 3.40: Sosyal Güvence-Sağlığa Katkı

Sosyal Güvence	Sağlığa Katkı			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Yeşikkart (GSS)	14	13	3	30
SSK	5	21	5	31
Bağkur	0	2	2	4
Emekli Sandığı	1	4	0	5
Total	20	40	10	70

Tabloya göre GSS sağlık sigortasına dâhil olan 30 kişinin 14'ü mikro kredi uygulamasının kendisinin veya çevresinin (çocuk, kardeş, akraba vs.) sağlık

imkânlarına katkı sağladığını belirtirken 13'ü olumsuz yönde fikir belirtmiştir. SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığına bağlı 40 kişinin sadece 6'sı mikro kredinin sağlık imkânlarına katkı sağladığını belirtmiştir. Sosyal güvenceye sahip olan üyelerin büyük çoğunluğunun mikro kredinin sağlık imkânlarına herhangi bir katkı sağlamadıkları noktası dikkat çekmektedir.

Tablo 3.41: Yaş-Mikro Kredi Kullanım Amacı

Yaş	Mikro Kredi Kullanım Amacı					Toplam
	İş Kurma	İş Geliştirme	Sosyalleşme	Aileye Katkı	Boş Zaman Değerlendirme	
18-25	0	4	0	0	0	4
26-35	3	21	1	2	0	27
36-45	4	15	0	1	3	23
46-55	2	3	1	2	0	8
55 üstü	0	4	0	3	1	8
Toplam	9	47	2	8	4	70

Tabloya göre genç nüfus olarak nitelendirebileceğimiz 18-25 yaş arası mikro kredi kullananların tümünün iş geliştirme amacı ile mikro kredi kullandığı görülmektedir. 26-45 yaş arası mikro kredi kullanan kullanıcıların büyük çoğunluğu (50 üyenin 36'sı) iş geliştirme amaçlı mikro kredi kullanırken; sosyalleşme amaçlı sadece 1 üye, aileye katkı amaçlı 3 üye ve boş zaman aktivitesi olarak ta 3 üye mikro kredi kullanmıştır. Dikkat çeken nokta tüm yaş gruplarında ağırlıklı olarak iş geliştirme amaçlı kredi kullanımının ağırlıklı olmasıdır.

Tablo 3.42: Konut Durumu-Barınma Etkisi

Konut Durumu	Barınma			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Kira	1	24	1	26
Kendimizin	9	18	6	33
Akranın	0	10	1	11
Toplam	10	52	8	70

Tablo 3.42'e göre kirada oturan mikro kredi kullanıcısı 26 üyenin sadece 1'i barınma ihtiyacına (kira, konut kredisi) katkı sağladığını belirtirken 24 üye olumsuz görüş belirtmiştir. Tabloda dikkat çeken nokta konut sahibi olan üyelerin sadece 18'inin mikro kredinin barınma ihtiyacına (kira, konut kredisi) katkı yapmadığını belirtmesidir. Akrabalarının sahibi olduğu evde ikamet eden 11 üyenin 10'u mikro kredinin barınma ihtiyacına (kira, konut kredisi) katkı yapmadığını belirtmiştir.

Tablo 3.43: MK Memnuniyet-Tekrar Kullanım

MK Memnuniyet	Tekrar Kullanım			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Evet	38	10	10	58
Hayır	2	5	0	7
Kararsızım	2	3	0	5
Toplam	42	18	10	70

Tablo 3.43'e göre mikro krediden memnun olan 58 üyenin 38'i tekrar mikro kredi kullanmak istediklerini belirtirken, 10 üye kullanmak istemediğini belirtmiştir. Kararsız olan üye sayısı ise 10'dur. Mikro krediden memnun olmadığı belirten 7 üyeden sadece 2'si tekrar mikro kredi kullanmak istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.44: MK Memnuniyet-MK Tavsiye

MK Memnuniyet	MK Tavsiye			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Evet	50	2	6	58
Hayır	4	3	0	7
Kararsızım	5	0	0	5
Toplam	59	5	6	70

Tabloda da görüldüğü üzere mikro kredi uygulamasından memnun olan 58 üyenin 50'si mikro kredi uygulamasını tavsiye ederken tavsiye etmeyen sadece 2 üye vardır. Mikro kredi uygulamasından memnun olmayan 7 üyenin 4'ü mikro kredi uygulamasını tavsiye etmiştir.

Tablo 3.45: MK Gelir Artışı-Kadının Güçlendiği Düşüncesi

MK Gelir Artışı	Kadının Güçlendiği Düşüncesi			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Artmadı	11	7	1	19
0-500	22	6	0	28
501-1000	10	3	4	17
1001-1500	1	0	0	1
1501-2000	4	0	1	5
Toplam	48	16	6	70

Tabloda da görüldüğü üzere mikro kredi kullanımı sonucu gelirlerinde bir artma olmayan 19 üyenin 11'i mikro kredinin uygulamasının kadını güçlendiği yönünde olumlu görüş belirtirken 7 üye olumsuz görüş belirtmiştir. 0-500 TL arası gelirlerinde artış olduğunu belirten 28 üyenin 22'si, 501-1000 TL arası gelir artışı sağlayan 17 üyenin 10'u, 1001-1500 TL arası gelir artışı olduğunu belirten 1 üye ve 1501-2000 TL arası artış sağlayan 5 üyenin de 4'ü gelir kadının güçlendiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Tabloya göre dikkat çeken nokta gelir artışı artıkça kadınların toplumdaki konumunun güçlendiği yönünde olumlu görüş belirten üye sayısının da artıyor olmasıdır.

Tablo 3.46: MK Gelir Artışı-Geri Ödeme Sorunu

MK Gelir Artışı	Geri Ödeme Sorunu			Toplam
	Evet	Hayır	Bazen Yaşıyorum	
Artmadı	5	14	0	19
0-500	2	24	2	28
501-1000	3	10	4	17
1001-1500	0	1	0	1
1501-2000	3	2	0	5
Toplam	13	51	6	70

Tablo 3.46'ya göre gelirlerinde bir artma olmayan 19 üyenin sadece 5'i geri ödemede sorun yaşadığını 14'ü ise bir sorun yaşamadığını belirtmişlerdir. 1-500 TL arası gelir artışına sahip 28 üyenin 24'ü, 501-1000 TL arası gelire sahip 17 üyenin 10'u, 1001 TL ve üzeri gelire sahip 6 üyenin 3'ü mikro krediyi geri ödemelerde bir sorun yaşamadığını belirtmiştir.

SONUÇ

Yoksulluk küreselleşmenin artmasına paralel olarak küresel bir boyut kazanmıştır. Dünya Bankasının 2012 yılı verilerine göre aşırı yoksulların oranı %12,8'dir. Bu insanlar için yoksulluğun nasıl, hangi yöntemlerle tanımlandığının bir önemi yoktur. Bu insanlar için önemli olan yiyebilecekleri yemeklerinin, giyebilecekleri kıyafetlerinin, barınabilecekleri bir evlenin olup olmadığıdır.

Refah devletinin çöküşü ve yükselen neo-liberal politikalar ile sosyal politika devletin asli görev alanının dışına çıkmış sosyal politikaya ilişkin görevler özel sektör, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve aile-akrabalık-komşuluk ilişkilerine devredilmiştir. Ancak bir bütünlüğü olmayan bu politikalar ile yoksullukla mücadelede başarının kazanılmayacağı muhtemeldir. Burada devlet, hem özel sektör hem de kamusal alanda yapacağı istihdam yaratıcı politikalarla hem de sağlayacağı sosyal hizmet programlarıyla yoksullukla mücadele seçeneklerini çeşitlendirmelidir (Haspolat, 2010).

Yoksulluktan en çok etkilenen kesim ise cinsiyet, negatif ayrımcılık ve toplumsal normlardan dolayı kadınlar olmuştur. Gelir yoksulluğu kadınlar açısından önemli bir sorun iken aile içi şiddet, toplumsal dışlanma, yapabilirliklerinin toplumsal normlar tarafından kısıtlanması, karar alma özgürlüklerinin olmaması, çalışma hayatında ikinci konumda görülmeleri yoksulluğun kadınlaşmasını hızlandıran birçok olgudan sadece bir kaçıdır. Bundan dolayı yoksullukla mücadelede kadın yoksulluğu daha ön plana çıkmış, mikro kredi gibi doğrudan mücadele yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır. Adaman ve Bulut'un (2007: 242) da ifade ettiği gibi, eğer emek piyasası ve refah devleti insanlara yoksulluktan kurtulma imkânı sun(a)mıyorsa, insanlar kendi olanaklarını kendileri yaratacaktır. Mikro kredi uygulaması sayesinde yoksul insanlar hem kendi geçimlerini sağlayacak hem de ülkenin kalkınmasına katkıda bulunacaklardır (Adaman ve Bulut, 2007: 244). Ancak mikro kredi uygulaması düşünülenin aksine kadınlar için çok ta büyük kayda değer ilerlemeler yaratmamıştır. Mikro kredi, kadınların daha önceden yaptıkları gibi güvencesiz, kısmi ve esnek iş alanlarında çalışmalarını sürdürmelerine hizmet etmektedir. Ayrıca mikro kredilerin kadınlar tarafından değil onların aileleri tarafından kullanıldığına yönelik sonuçlar yapılan çalışmalarda ortaya konulmuş, kadınların kredi imkânlarına ulaşma hedefine ters düştüğü görülmüştür (Arı, 2011: 113).

Mikro kredi uygulaması 1970'ler Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te kurumsallaşmış, Grameen Bankası adı altında 40 yıldır özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksullukla mücadele aracı olarak yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Geleneksel bankacılık faaliyetlerinden farklı olması, teminat ve kefil istememsi, geri ödeme sisteminin haftalık küçük dilimler halinde olması sermaye sıkıntısı yaşayan yoksul kadınların bu krediyi kullanabilmelerine imkân tanımaktadır. Türkiye' de ise 2001 yılında faaliyete geçen Maya ve 2005 yılında faaliyete geçen TGMP ile mikro kredi vermeye başlanmıştır. Şu anda en yaygın olarak uygulanmakta olan TGMP 2016 yılı verilerine göre 67 ilde 109 şubeyle 56.520 üyeye hizmet vermektedir.

Mikro kredi uygulamasında bir çok sorunla karşılaşmaktadır. Erulkar ve Chong (2005: 7), çalışmaları incelendiğinde mikro-finans kuruluşlarının geri ödeme oranlarını bir başarı olarak görmeleri, kendi performanslarını bu ve diğer finansal verilere dayandırarak başarılı gördükleri, mikro kredinin kullanıcılara sağladığı ekonomik ve sosyal faydaları ihmal ettiklerini vurgulamaktadır.

Mikro kredi uygulaması mikrofinans programcıları tarafından faizsiz olarak lanse edilse de alınan %15 hizmet bedeli birçok araştırmacı tarafından ağır bir biçimde eleştirilmektedir. Buğra'nın (2007: 1), deyişiyile "gaddar" bir uygulama olarak nitelendirilmektedir. Ancak yaptığımız araştırmada bu durumu mikro kredi kullanıcıları bir sorun olarak görmediğini belirtmektedir. Ancak mikro kredi kullanıcılarına yapılan ziyaretler sırasında mikro kredi kullanıcıları ile proje yürütücüleri arasında zaman zaman bir sorun haline geldiği gözlenmiştir. Birçok mikro kredi kullanıcı da alınan hizmet bedelinin haklı olduğunu bu gözlemler sırasında belirtmişlerdir.

Verilen mikro kredinin miktarının düşük olması yapılan işlerin düşük getiri sağlayan, yenilikten uzak, basit işler olmasına neden olmaktadır. Kabakçı ve Günsoy (2012: 33), yaptıkları çalışmada konuya şu şekilde değinmişlerdir. "*Mikro kredi sisteminin daha iyi işleyebilmesi için öncelikle kredi miktarlarının yapılacak işin büyüklüğüne uygun olması gerekmektedir. Sermayelerin çok az olması mikro kredi kullanan kadınların birçoğunun benzer iş dallarında faaliyet göstermesine neden olmaktadır. Bu iş dalları ise genellikle emek yoğun ve düşük kazanç getiren bir özellik göstermektedir. Alınan kredi miktarları düşük kaldığı sürece kadınlar yeni atılımlar gerçekleştirememektedir.*"

Mikro kredinin cinsiyetler arası eşitsizliği giderme de ne kadar etkili olduğu da bir tartışma konusudur. Balkız ve Öztürk (2013: 1), çalışmalarında gelirin tek başına ailenin ekonomisine katkı sağlamanın dışında bir etki yaratamadığını belirtmişlerdir. Ancak Akkul, 2011 yılında Bilecik ilinde yaptığı tez çalışmasında mikro kredinin cinsiyetler arası eşitsizliği gidermede etkili bir araç olduğu söylemektedir.

Tamer (2008) ise girişimci tanımından yola çıkarak mikro kredi ile gerçek girişimcilerin yaratılamayacağını iddia etmektedir: “Girişimci, kendi iş fikri olan, bu iş fikrini uzun dönemli bir iş planına çevirebilme yetisine sahip, bir finansal destekle istihdam yaratacak işletmeler kurabilen bireylerdir. Mikro krediyi kadın girişimci oluşturmak üzere oluşturulan bir mekanizma olarak lanse etmek, girişimcilik kavramının içeriğini boşaltmaktır. Mikro kredi olsa olsa yoksulluğu gideren yardımlardır.” Yapılan pek çok araştırma dâhil, bizim araştırmamızda da (% 78,5) mikro kredi kullanan kadınların çoğunun mevcut işini geliştirmek amacıyla mikro kredi kullandığını belirtmesi, bu eleştirinin çok da haksız sayılamayacağını göstermektedir.

Bu çalışmada mikro kredi uygulamasını sadece ekonomik yönüyle ele alınmamış Amartya Sen’in İnsani Gelişme Endeksinin oluşturulmasına büyük katkı sağlayan yapabilirlikten yoksunluk teorisini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu çalışmada özet olarak mikro kredinin kadınlara ve “aslında” ailelerine ekonomik katkısının göz ardı edilemeyeceğini, kadınların sistemden beklentilerinin büyük oranda ekonomik kökenli olduğunu ve uygulamanın sosyal ve kültürel fonksiyonlarının geri planda kaldığını söylememiz mümkündür. Çalışmamızda yapabilirlikler bağlamında öne çıkan başlıklar şunlardır.

- ✓ Yoksul insanların sorunu sadece gelir yetersizliği değil, yaşam şartına göre (hastalık, düğün ve cenaze vs.) ve doğal afetlerde olabilmektedir (sel, deprem ve kuraklık vs). Yoksullar bunlarla baş edemezler. Gelir dışında yaşamsal olarak olumsuz faktörlere maruz kalıp gelire sahip olsalar bile yeterli sosyal güvenlik ağına sahip olamayan yoksulların özgürlükleri ciddi bir biçimde azalmaktadır. Mikro kredi kullanıcıları kredi kullanabilmek için bir sözleşme yapmak zorundadırlar veyapabilirlik bakımından mikro kredi insanların potansiyel özgürlüğünü (yetenekleri ve fırsatlar) artırabildiği gibi aynı zamanda da onların potansiyel özgürlüğünü azaltabilmektedir.

- ✓ Mikro kredi uygulamaları kadınların sadece yoksulluktan kurtulmaları için değil aynı zaman da güçlendirilmeleri için de bir araç olarak kullanılmaktadır. Mikro kredi kuruluşları kadınların ekonomik kaynaklara erişimlerinin sağlanması durumunda ekonomik ve politik güçlerinin artacağına işaret etmektedirler. Mikro kredi uygulamalarının kadınları güçlendirmesinin yanında ortaya çıkardığı olumsuzluklara da dikkat çekmek gerekmektedir. Alınan borcun geri ödeme stresi ve sorunluluğu riske yol açmaktadır. Geri ödemeyi garantilemek için mevcut sosyal sermayeyi kullanarak mikro kredinin topluluk yaşamında stres ve baskılara neden olacağı, önemli destek ilişkilerine zarar vereceği düşüncesi de uzmanlarca dile getirilmektedir.
- ✓ Bazı ülkelerde uygulanan mikrofinans programlarının sağlık eğitimi ile birlikte, üreme sağlığı, emzirme, çocuk ishal, HIV / AIDS önleme, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve sıtma üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Mikrofinans ayrıca ulusal düzeyde kamu ve sağlık sistemine katkıda bulunabilir.
- ✓ Mikrofinans potansiyel kadınların güçlendirilmesine katkıda bulunabilir. Mikrofinans gibi doğum kontrolü, aile planlaması, çocuk eğitim ve evlilik ve alış ve satış özellikleri gibi aile içinde karar alma ve özellikle kadınların katılımını artırır.

Öneriler

- ✓ Mikro Finans Kurumlarının, kuruluş ve işleyiş kurallarını düzenleyen kanunun çıkartılması gerekmektedir.
- ✓ Mikro kredi hizmetleri sadece maddi olarak destek olmaya odaklanmamalı, aynı zamanda kadınların eğitimine yönelik uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Kadınlarda eğitim düzeyinin düşüklüğü, istihdam edilmelerinin de önünde engel teşkil etmektedir. Bu nedenle mikro kredi ile finansman sağlamanın yanında, kadınlar için eğitim programları düzenlenmelidir.
- ✓ Mikro kredi kullanıcıların iş alanlarının genişletilmesi önemlidir. Toplumsal olarak ekonomik hayatın içinde aktif bir şekilde yer alamayan kadınlar, mikro kredi ile bu imkânı yakalamaktadır. Fakat üretim yapabilecekleri alan yaşantıları ile sınırlı olduğu için, ürettikleri ürünler için talep yetersiz olabilmektedir. Talebin yetersizliği kişiyi zor duruma sokarak mikro kredinin de geri

ödenmesini güçleştirecektir. Bu nedenle rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile daha geniş bir perspektifte düşünmeleri sağlanarak, iş alanları genişletilmelidir.

- ✓ Türkiye’ de bölgeler arasındaki gelir farkları dikkate alınarak öncelikle bölge bazında, daha sonra illerin özellikleri dikkate alınarak mikro kredi sistemi bütün ülkede yaygınlaştırılmalıdır.
- ✓ Grup kredisi alan kadınların dahil oldukları dayanışma gruplarının etkin hale getirilmesi, düzenli görüşmenin mümkün kılınması gerekmektedir. Bu yolla hem tartışarak farkındalık oluşması, hem dayanışma ve bir arada olma bilincinin gelişmesi, hem de liderlik becerileri ile karar alma becerilerinin gelişmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ADAMAN, Fikret ve BULUT, Tuğçe (2007), “Diyarbakır’dan İstanbul’a 500 Milyonluk Umut Hikayeleri Mikro kredi Maceraları”, İletişim Yayınları, İstanbul.

AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar (2002); “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri “Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

ALAM, Nurul ve GETUBİG, Mike (2010), “Guidelines for Establishing and Operating Grameen-Style Microcredit Programs,” Based on the Practices of Grameen Bank and the Experiences of Grameen Trust and Grameen Foundation Partners, Washington DC.

ALBAYRAK, Candan (2011) “Kadın Yoksulluğu Ve Sosyal Güvenlik. Kadın Ve Yoksulluk” (Ed.Nazan Moroğlu) İstanbul: CM Basın Yayın 119-128.

BAUMAN, Zygmunt. (1999.), “Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar”, çev. Öktem Ümit, Sarmal Yayınevi, İstanbul,

BİÇERLİ , M.Kemal (2009), “Çalışma Ekonomisi”, Beta Yayınları, 5.Baskı, İstanbul.

CHESTON, Susy ve KUHN, Lisa (2002) “Empowering Women through Microfinance” Policy and Research, USA.

DEMİR BİLEK, Sevda (2005), “Sosyal Güvenlik Sosyolojisi”, Legal Yayıncılık, İstanbul.

DOLUN, Leyla (2005), “Mikro Finansman,” Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

ERULKAR S. Annabel and CHONG, Eruka (2005) “Evaluation of a Savings and Micro-Credit Program for Vulnerable Young Women in Nairobi,” K-Rep Development Agency, Nairobi, Kenya.

GÖKYAY, Çağatay (2008). “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları Ve İstihdama Yansımaları”, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Adana.

- HARPER, Malcolm(2002), "*Self-help Groups and Grameen Bank Gropus: What are the differences? Beyond-Micro Credit*" New Economics Foundation, London.
- HELMS, Brigit, (2006), "*Access for All: Building Inclusive Financial Systems*" *The International Bank for Reconstruction and Development*," The World Bank, Washington D.C.
- HULME, David and MOSLEY, Paul. (1996), "*Finance Against Poverty*" Routledge Press, Volume 1,, London.
- JOHNSON, Susan ve ROGALY, Ben (1997). "*Microfinance and Poverty Reduction*," Oxfam ,UK and Ireland.
- KHANDKER, Shahidur, KHALILY, Baque, KHAN, Zahed (1995), "*Grameen Bank, Performance and Suitainability*", Word Bank Diccussion Papers, Washington D.C.
- KHANDKER, Shuder R, SAMED, Hussion A (2014), "*Dynamic Effects of Microcredit in Bangladesh*", Developmand Research Group Word Bank Policy Researh Working Paper, Washington D.C.
- KORAY, Meryem ve ALEV, Hülya (2002) "*Yoksulluk ve Yoksunluk Konusunda Bütünlükçü Bir İnsan Hakları Yaklaşımının Gerekliliği, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*", TODAİ Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Esfender (2004), "*Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Modeli: İstanbul Örneği*", İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- OKUMUŞ, Şaduman (2010), "*Dünyada ve Türkiye 'de Mikrofinansman ve Yoksulluğun Azaltılması, Teori ve Uygulamalar*", İstanbul Ticaret Odası Sosyal Araştırmalar Yayın No:2010-3, İstanbul.
- PINARCIOĞLU, Melih ve IŞIK, Oğuz (2015), "*Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*," İletişim Yayınları, İstanbul.
- SEN Amartya, (2004), "*Özgürlükle Kalkınma*," Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yay, İstanbul.

Sen, Amartya (2000), *Development as Freedom*, NY: Knopf, Borzoi Books Inc, https://books.google.com.tr/books?id=NQs75PEa618C&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbg_summary_r&cad=0#v=snippet&q=88&f=false

SEN, Amartya. (1985), “*The Standard of Living*”, Cambridge University Press, New York.

ŞENKAL, Abdulkadir (2005), “*Küreselleşen Dünyada Sosyal Politika*”, Alfa Yayınları, 1. Baskı. İstanbul.

ŞENSES, Fikret (2001), “*Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*”, İletişim Yayınları, İstanbul.

TEKELİ, İlhan (2000) “*Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine*”,*Devlet Reformu: Yoksulluk*,” edi. Akder A.H. ve Güvenç M., 139-161, TESEV Yayınları, İstanbul.

TORRE, Mario La. ve GIANFRANCO, Vento (2006) “*Mikrofinance*,” Palgrave Macmillan Studies, London.

YUNUS, Muhammed (1999), “*Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*,” (Çev: Gülten Şen), Doğan Kitapçılık, İstanbul.

Sürekli Yayınlar

AKKUL, Refiye (2011), “Cinsiyetler Arası Gelir Eşitsizliğini Gidermede Mikro Kredi Uygulamalarının Etkinliği: Bilecik İli Örneği”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bilecik SBF.

ALTAY, Asuman(2007), “Küreselleşen Dünyada Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinans Yaklaşımı”, *Finans , Politik Ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, c.44, s.510, ss.57-67.

ANDAÇ, Faruk (2010): İşsizlik Sigortası, *TÜHİS*, 2.Baskı, Yayın No:66, s.57.

ARI, Semiha (2011). B”atman’da Mikro Kredi Deneyimleri,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kadir Has Üniversitesi SBE, İstanbul.

- ATEŞ, Gürkan, Ögütoğulları, EREN (2012), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.14, s.2, ss.33-53.
- ASHE, J. and PARROT, L. (2001). “Impact Evaluation of PACT’s Women’s Empowerment Program in Nepal: A Savings and Literacy Led Alternative to Financial Institution Building”, *Cambridge Mass, Brandeis University*.
- BALKIZ, Özlem Irmak ve ÖZTÜRK, Esra (2013), “Neo-Liberal Gelişme Anlayışı ve Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu?”, *Mediterranean Journal of Humanities*, s.3, c.1, ss. 1-21.
- BALKIZ, Özlem (2015), “Mikro Kredi ve Toplumsal Cinsiyet: Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, No:14, Vol.3 pp.535-557.
- BALTACI, Nediha Özgün (2011), “Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikrokredi” *Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*, Ankara
- BARRO, Robert J. (1991), ‘Economic Growth in a Cross Section of Countries’, *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407- 444.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf ve AKATAY, Merve (2012), “Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.24, ss.1-34.
- BUĞRA, Ayşe. (2007), “Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikro Kredi: Acıklı Bir Hikaye”, *Sosyal Politika Forumu Bülteni*, S.2, C. 1, ss.1-4.
- CLARK, David (2005), “Sen’s Capability Approach and the ManySpaces of Human Well-being” *The Journal of Development Studies*, Vol.41, No.8, pp.1339 – 1368.
- ÇAK, Demet (2007), “Kalkınmanın Finansmanının Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi SBE.
- DOĞAN, Eda (2014) ; “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi”, *Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi*, Yayın no 2880, Ankara.

DUMANLI, Recep (1995), “Yoksulluk Kavramı, Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri”, *Yeni Türkiye*, Yıl 1, s.6, ss. 211-229.

ERGÜNGÖR, Bener (2010) “Bireysel Özgürlük Ve Kültürel Özgürlük Tartışmalarına Katkı Olarak Amartya Sen’in Kapasite Yaklaşımı”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi SBE.

FIEGE, Karin (2010), “Economic Empowerment of Women Through Microcredit”, *SLE Postgraduate Studies on International Cooperation, SLE Publication Series*.

FİTE, Dugasa Megersa (2013), “Strengthening Regulation And Supervision Of Microfinance Sector For Development In Ethiopia,” *Law Social Justice and Global Development, an Electronic Law Journal*, No.1, ss.1-43.

GARİKİPATİ, Supriya (2012) “Microcredit and Women’s Empowerment: Through the Lens of Time-Use Data from Rural India”, *Development and Change*, Volume 43, Issue 3, pp.719-750.

GHODSEE, Kristen (2003), “Rethinking Development Templates: Women and Microcredit in Post-Socialist Southeastern Europe”, *Antropology of East Europe Review*, Vol 21, No.2, ss.57-61.

GÖKYAY, Çağatay (2008), “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları”, *Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*, Ankara.

GÜNDOĞAN, Naci (2008), “Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele”, *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, Ocak-Şubat Sayısı.

GÜNDÜZ, Yılmaz, (2006), “Türkiye’ de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, s.5, ss. 15-20.

GÜRSES, Didem (2009), “İnsani Gelişme ve Türkiye”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12 Sayı 21 ss.339-350

HASPOLAT, Emel (2010), Neoliberalizmin Kalkınma Söylemi ve Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikro Kredi: Örnek Ülke Deneyimleri ve Türkiye, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

- HASHEMI, Syed (1996), WorldDevelopment, *JSI Research and Training Institute*, Vol. 24, No. 4, pp. 635-653,
- JEAN FRASER, Laura (2007), "Amartya Sen's Capability Approach And Microfinance In Bolivia: Exploring The Link Between Theory And Practice" *B.A. Acadia University, Master Of Arts In Philosophy*, Canada.
- KABAKÇI, Eylül (2012), "Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü Ve Eskişehir Uygulaması," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi SBE,
- KORKMAZ, Turhan ve BAYRAMOĞLU, Fatih (2007), "Yoksullukla Mücadele Mikrofinans Modeli ve Mikrofinans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri" *Mufad Dergisi* s.34,Nisan, ss.98-113.
- LARANCE, Lisa Young (1998); "Building Social Capital from the Center: A Village-Level Investigation of Bangladesh's Grameen Bank", *School of Social Work Washington University, USA Grameen Trust Working Paper*
- MAİNSAH, Evaristus, HEUER Schuyler; KOLRA, Aprasita, ZHANG, Ouilin (2004), "Grameen Bank: Taking Capitalism to the Poor", *Chazen Web Journal of International Business Spring*, ss.1-28.
- MOİSE, Roger Keny (2011); "The Impact of Microcredit, for Financial Management and Research Centre for Microfinance", *Thematic Fact Sheet 2. India*, ss. 1-15.
- OUMA, Osa Clemencia ve RAMBO, Charles (2013), "The Impact of Microcredit on Women-Owned Small and Medium Enterprises: Evidence From Kenya", *Global Journal of Business Research*, Vol.7, No.5, ss.57-69.
- ÖNEN, Mustafa (2010) "Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelesi: Malatya Belediyesi Örneği" *Sayıştay Dergisi*, s.79, ss.63-95.
- ÖNER, Emine, OKAN, Pınar, GÖKTEN, Soner ve AYPEK, Nevzat (2008), "Mikrofinans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikrofinans Sistemindeki Yeri", *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, Temmuz-Aralık, S.2, ss. 55-74.
- ÖZDEMİR, Beyhan(2014), "Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi SBE,

- ÖZMEN, Fatma (2011), “Türkiye’de Kadın İşgücü İstihdamının Gelişiminde Mikro Kredi Uygulamaları” *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi SBE.
- ÖZMEN, Fatma (2012), “Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Mikro Kredi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, c.3, s.6, ss.109-130.
- ÖZTÜRK, Mustafa ve ÇETİN Başak Işıl (2009) “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, Cilt 3, s. 11, ss.2661-2669
- QUİBRİA, Mg (2012), “Microcredit and Poverty Alleviation: Can microcredit close the deal?”, *World Institute for Development Economics Research*, No.78, s.1-25.
- RAHMAN, Luffor M, ELAHİ, Khandakar Oudrat(2006), “Microcredit And Microfinans: Functional And Conceptual Differences”, *Developmant Practice*, c.5 s.16 ss.476-483.
- ROBEYNS, Ingrid (2007) “The Capability Approach: a Theoretical Survey”, *Journal of Human Development*, 6:1, 93-117.
- ROODMAN, David, MORDUCH, Jonathan (2009), “The Impact of Microcredit on the Poor in Bangladesh: Revisiting the Evidence ”, *Working Paper Number 174*, ss.1-47.
- SELAMOĞLU, Pınar (2008) “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale Üniversitesi SBE.
- SELAMOĞLU, Ahmet (2002), “Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri, *Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi*, s.2 ss.22.
- SELEK ÖZ, Cihan ve ÇOLAKOĞLU, Cavit; “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelenmesi”, *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, s.43, ss.177-206.
- SEN, Amartya (1983), “Poor, Relatively Speakin”, *Oxford Economic Papers New Series*, Vol. 35, No. 2 , 153-169.
- SEN, Amartya (1995), “ Rationality and Social Choice”, *American Economic Association*, 85(1), 1-24.
- SEN, AMARTYA (1997), “Editorial: Human Capital and Human Capability” *World Development*, Vol. 25, No. 12, 1959-1961

SOYAK, Münevver (2010), “Kadın Girişimciliği Ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*,s.24 Bahar, ss.129-144.

SÜRÜCÜ BAHAR, Hilal (2015), “Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları (Konya İli Örneği)” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*,Selçuk Üniversitesi SBE.

UÇAR, Ceren (2011), “Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları Ve Etkinlikler”, *Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*. Ankara.

UZUN, Ayşe Meral (2003), “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, cilt 4,s.2 ss. 155-173.

YUSUFOĞLU, Ömer Şükrü (2010), Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Örneği” , *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi SBE

Diğer Yayınlar

AKBIYIK, Nihat ve ŞAHİN, Levent. (2010). “Mikrokredi Uygulaması ve Ekonomik Kriz”, *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi-I 15-16 Nisan*, Malatya.

ÇİZAKÇA, Murat (2006), *Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları, Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, TÜSEV Vakıflar ve Sosyal Adalet Projesi*, 19-31.

HARRIS, Sam Delay (2009), “*State of the Microcredit Summit Campaign Report 2009*”, Microcredit Summit Campaign, Wahshington D.C.

HARRIS, Sam Daley (2009),“ *State of Microcredit Summit Campaign Report 2007*”, Microcredit Summit Campaign, Wahshington D.C.

KIRMANOĞLU, Hülya(2005), “*Amartya Sen’in Özgürlük Ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış*”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 47. Seri

TAMER, Meral. (2008), “Çubukçu, Mikro Krediyi Ne Saniyor?”, *Milliyet*, 30.07.2008.

ÖZTORNACI, Burak ve VEZİROĞLU ,Püren(2012), “*Küreselleşme ve Türkiye’de Kırsal Yoksulluk*”, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi , 5-7 Eylül 2012, Konya.

REED, Larry ve MAES, Jan (2012), “*State of Microcredit Summit Campaign Report 2011*” Microcredit Summit Campaign, Washington D. C

SEYYAR, Ali (2003), “*Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele*”, Yoksulluk-1. Ulusal Yoksulluk Sempozyumu, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, Cilt I, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları.

ŞENER, Ülkü. TEPAV “*Kadın Yoksulluğu*”, Tepav Değerlendirme Notu, Eylül 2009

TERZİ, Lorella. 2004. ‘On Education as a Basic Capability’, Paper at the 4th International Conference on the Capability Approach: Enhancing Human Security, September 2004, Univeristy of Pavia.

UNDP (1997), *Human Development to Eradicate Poverty*, Human Development Report, New York: Oxford University Press.

KİRMANOĞLU, Hülya(2005), “*Amartya Sen’in Özgürlük Ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış*”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 47. Seri

UNDP, Human Development Report 1990, New York

Yuncu, Demet (2000), “*İki Yoksulluk Yaklaşımı: A.Sen’in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi Ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırması*”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

(Hari Srinivas,“ Financing Microenterprises”,
<http://www.gdrc.org/icm/micro/micro.html> (22.01.2015).

<http://devdata.worldbank.org/gmis/mdg/education.htm> (22.01.2015).

<http://hdr.undp.org/sites/default/files/ranking.pdf> (22.01.2015).

<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/uygulamalar/turkiyede-kadin> (22.01.2015).

<http://www.cgap.org/publications/impact-microfinance>. 22.01.2015).

http://www.grameen.com/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=126 (17.02.2015).

http://www.grameen.com/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=169 (17.02.2015).

<http://www.kedv.org.tr/maya/borc-verme-metodolojisi/>. (23.02.2015)

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447.pdf>

<http://www.mixmarket.org/mfi/maya/report> (23.02.2015)

<http://www.tgmp.net/tr/sayfa/hizmetlerimiz/84/0> Erişim Tarihi (01.03.2015)

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18690> (01.03.2015)

http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_aboutmicrofinance.asp
(21.01.2015)

Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu (Taslak),
[www.cevko.org.tr/surdur/ rapor_turk/ 6%20-%20yoksulluk.enson.pdf](http://www.cevko.org.tr/surdur/rapor_turk/6%20-%20yoksulluk.enson.pdf), s. 85.
(06.06.2016)

TGMP Sunum (2015), <http://tgmp.net/default.aspx> (01.03.2015)

The Millennium Development Goals Report 2015
<http://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/> (06.06.2016)

Türk İş, Türk İş Haber Bülteni Nisan 2016, www.turkis.ogr.com (23.05.2016)

Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede STK’lerin Roller ve Önemleri (Deniz Feneri
Derneği Örneği) Doç. Dr. Ali Seyyar
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yoksullukla_mucadele.htm (23.05.2016)

WORLD BANK (1990), *Poverty*, World Development Report, PUB8507,
http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/12/13/000178830_98101903345649/Rendered/PDF/multi_page.pdf (2.09.2015).

WORLD BANK (2008), “Poverty Data A Supplement to World Development
Indicators”,[http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/WDI08s
upplement1216.pdf](http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/WDI08supplement1216.pdf) (02.09.2015).

TGMP (2012), TGMP 2011 Yılı Faaliyet Raporu,
<http://ekonomiyekadingucu.com/Media/Reports/2011faaliyet-raporu.pdf> (25.06.2014).

http://www.brac.net/#who_we_are (05.06.2016)

<http://www.tgmp.net/tr/sayfa/mikrosigorta-nedir-/129/1> (05.06.2016)

EK: MİKRO KREDİ ANKET SORU FORMU

Bu anket formu Grameen Bankası Sakarya Şubesinde bağımsız olarak “Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Mikro Kredi Uygulaması: Sakarya İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde kullanılmak amacıyla oluşturulmuştur. Burada yer alan bilgiler bu çalışma dışında hiçbir yerde amacı dışında kullanılmayacaktır. Verdiğiniz katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Cavit ÇOLAKOĞLU

Yüksek Lisans Öğrencisi

A. DEMOGRAFİK BİLGİLER:

1. Yaşınız?

18-25 ( ) 26-35 ( ) 36-45 ( ) 46-55 ( ) 56 ve üstü ( )

2. Medeni durumunuz?

Evli ( ) Bekar ( ) Dul/Boşanmış ( )

3. Kaç çocuğunuz var?

Yok ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üstü ( )

4. Okula giden çocuk sayınız kaçtır?

Yok ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üstü ( )

5. Eğitim seviyeniz nedir?

Okuma-yazma yok ( ) Okur-yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )
Meslek Yüksek Okulu ( ) Üniversite ( ) Yüksek Lisans/Doktora ( )

6. Sosyal güvenceniz nedir?

Yeşil kart ( ) SSK ( ) Bağ-Kur ( ) Emekli Sandığı ( )

7. Yaşadığınız evin mülkiyet durumu nedir?

Kira ( ) Kendimizin ( ) Akrabamızın ( )

8. Aynı evde sizinle birlikte toplam kaç kişi yaşıyorsunuz?

1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üstü ( )

9. Ailenizde sizden başka çalışan sayısı kaçtır?

Yok ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üstü ( )

B. MİKRO KREDİ KULLANIMIYLA İLGİLİ BİLGİLER

1. Mikro krediden nasıl haberdar oldunuz? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)

Komşulardan duydum ( ) Akrabalardan duydum ( ) Basından duydum ( )
Mikro Kredi şube çalışanlarından duydum ( )

2. Ne kadar süredir mikro kredi kullanıyorsunuz?

.....

3. Kaçınca kez mikro kredi kullanıyorsunuz?

İlk kez ( ) 2. kez ( ) 3. kez ( ) 4. kez ( ) 5. kez ( )

4. Şimdiye kadar kullandığınız toplam mikro kredi miktarı ne kadardır (TL)?

.....

5. Mikro kredi kullanmadan önce çalışıyor muydunuz? Cevabınız evet ise ne işle meşguldünüz?
Evet (.....) Hayır ( ) Düzenli bir işim yoktu ( )
6. Mikro kredi kullanmadan önce sizin kendi geliriniz ne kadardı?
Gelirim Yoktu ( ) 0-500 TL ( ) 501-1000 TL ( ) 1001- 1500 TL ( ) 1501-2000 TL ( )
2001 TL ve üstü ( )
7. Mikro kredi kullandıktan sonra sizin kendi geliriniz ne kadar arttı?
Artmadı ( ) 0-500 TL ( ) 501-1000 TL ( ) 1001- 1500 TL ( ) 1501-2000 TL ( )
2001 TL ve üstü ( )
8. Mikro kredi kullanmaktaki amacınız nedir? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)
İş kurma ( ) İş geliştirme ( ) Sosyalleşme ( ) Aileye katkı sağlama ( )
Boş zaman değerlendirme ( ) Herkes kullanıyor diye (amaçsız) ( )
9. Eğer mikro krediyi iş kurmak için kullandıysanız hangi alanda çalışıyorsunuz?
.....
10. Mikro krediyi geri öderken sıkıntı yaşıyor musunuz?
Evet, yaşıyorum ( ) Hayır, yaşamıyorum ( ) Bazen yaşıyorum ( )
11. Mikro kredi ile yaptığınız işte kendiniz hariç başka çalışan var mı? Varsa cinsiyet ve sayı olarak belirtiniz?
Yok ( ) Var (.....erkek /.....kadın)
12. Mikro kredi ile elde ettiğiniz geliri işiniz dışında başka hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)
Ev giderleri (mutfak, kira vs.) ( ) İş geliştirme ( ) Biriktirme ( )
Diğer (eğlence, gezi, eğitim vs.) (.....)
13. Mikro kredi uygulamasından memnun musunuz?
Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )
14. Sizce mikro kredi uygulamasının eksik yönleri nelerdir? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)
Kredi miktarının azlığı ( ) Ödemelerin haftalık olması ( ) Hizmet bedelinin alınması ( )
Eğitim/danışmanlık hizmetlerinin eksikliği ( ) Bireysel verilmemesi/Grup kurma zorunluluğu ( )
Diğer (.....)
15. Tekrar mikro kredi kullanmayı düşünüyor musunuz?
Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )
16. Mikro Krediyi çevrenizdekilere de tavsiye ediyor musunuz? Lütfen sebebini belirtiniz?
Evet ( ).....
Hayır ( ).....
Kararsızım ( ).....
17. Mikro kredi sisteminin sizlere daha iyi hizmet verebilmesi için önerileriniz nelerdir? (Lütfen belirtiniz).....

C. YAPABİLİRLİKTEN YOKSUNLUK KAVRAMINI ÖLÇMEYE YÖNELİK SORULAR

1. Ailede kararı kim veriyor?

Ben ( ) Eşim ( ) Ortak karar alınır ( ) Aile büyükleri karar alıyor ( )

2. Mikro Kredi ile elde edilen geliri kim kullanıyor?

Ben ( ) Eşim ( ) Ortak harcama yapılır ( )

3. Mikro kredi bireysel anlamda özgürlüklerinizi (ailede, arkadaş ortamında vs. karar alma süreçlerine katılma, siyasal özgürlükler vs.) genişletti mi ?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

4. Mikro kredi sizin veya çevrenizdekilerin (çocuk, kardeş, akraba vs.) eğitim hizmetlerine erişimine katkı sağladı mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

5. Mikro kredi sizin veya çevrenizdekilerin (çocuk, kardeş, akraba vs.) sağlık hizmetlerine erişimine bir katkı sağladı mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

6. Mikro kredi sizin veya çevrenizdekilerin (çocuk, kardeş, akraba vs.) kültürel faaliyetlere (sinema, tiyatro, konser, sergi, söyleşi) erişimine bir katkı sağladı mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

7. Mikro kredi sizin veya çevrenizdekilerin (çocuk, kardeş, akraba vs.) bilgiye erişimine (televizyon, bilgisayar, internet, telefon) katkı sağladı mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

8. Mikro kredi sizin veya çevrenizdekilerin barınma ihtiyacını (kira, konut kredisi) karşılamaya katkı sağladı mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

9. Sizce mikro kredi kadının toplumdaki konumunu güçlendiriyor mu?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

10. Mikro kredi kullanımınıza çevrenizin (aile, arkadaş, akraba, komşu vs.) bakışı nasıl gerçekleşti?

Olumlu karşılandı ( ) Olumsuz karşılandı ( ) Değişim olmadı ( )

ÖZGEÇMİŞ

Cavit ÇOLAKOĞLU 1990 yılında İnebolu'da doğdu. İlköğrenimi Azize Ana Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda (2005), lise öğrenimini Kastamonu Mustafa Kaya Anadolu Lisesi'nde (2009) tamamladı. Lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde (2013) tamamladı. Yüksek Lisans Eğitimine, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı'nda (2013) başladı.